

Matiyum Angal Bib Hobao Sao waeb bisao o

*Ngaorom Eben Ke Aol Njiseson ab sumb wil
ngub baeben ha himismi o*

Luk 3:23-38

¹ Ngo wi o Ngaorom Eben Ke Aol Njiseson ab sumb wilon imbi wi. Ngo tomb Debir obu Eberhemon sem sisaol, Njises obu Debron sem sisesa.

² Ngo tomb Eberhemom Isak maru wisesa. Isakom Njekob maru wisesa. Ngo tomb Njekobom Njura di nas mendbor di andub maru wisesa.

³ Njuram Peres hesa Sira kab maru wisaol, mbinin am di Tamar sisesa. Peresom Hesron maru wisesa.

Ngo tomb Hesronom Erem maru wisesa.

⁴ Eremom Aminarab maru wisesa.

Ngo tomb Aminarabom Nason maur wisesa.

Nasonom Salmon maru wisesa.

⁵ Ngo tomb Salmonom Bowas maru wisaol, obun am di Erehab sisesa.

Bowasom Ober maur wisaol, obun am di Urur sisea.

Ngo tomb Oberom Njesi maru wisesa.

⁶ Ngo tomb Njesim aol wesmbao aondao Debir maru wisesa.

Debirom Soloman maur wisaol, obun am di mbes Yurayan were sisesa.

⁷ Solomanom Iriyabowam maru wisesa.

Iriyabowamom Abasa maru wisesa.

Abasam Esa maur wisesa.

⁸ Ngo tomb Esam Njehosapar maru wisesa.

Njehosaporom Njoram maru wisesa.

Ngo tomb Njoram Usaya maru wisesa.

⁹ Usayam Njotam maru wisesa.

Ngo tomb Njotam Ehas maru wisera.

Ehasom Hese kaya maru wisera.

¹⁰ Ngo tomb Hese kayam Manasa maru wisesa.

Manasam Emon maru wisesa.

¹¹ Emonom Njosaya maru wisesa.

Ngo tomb Njosayam Njekonaya di nas mendbor
di maru wisaol,

mbini ngo baeben hasmi tomb Babilon semom
Isreyel tenaol baeben mbinin su Babilon bor
kemi po mao baraesmisa.

¹² Ngo tomb mbini su Babilon ngo bor ngub
kemi po mao baraesmi tomb Njekonayam Salliyel
maru wisesa.

¹³ Salliyelom Serababel maru wisesa.

Serababelom Abayar maru wisesa.

Ngo tomb Abayarom Elayakim maru wisesa.

Elayakimom Eso maru wisesa.

¹⁴ Ngo tomb Esom Serok maru wisesa.

Serokom Ekim maru wisesa.

Ekimom Elayar maru wisesa.

¹⁵ Ngo tomb Elayarom Eleyasa maru wisesa.

Eleyasam Matan maru wisesa.

Matanom Njekob maru wisesa.

¹⁶ Njekobom Njoseb maru wisesa.

Ngo tomb aol Njoseb ngo nong Mariyan aoli sis-
esa. Ngo tomb Mariyam Njises maru wisaol, aol
ngo obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hae kismisa.

17 Ngo tomb Eberehemom maru wam en en bisao o, Debirom tuma pabur sem ngo baeben maoklaopun kab oran ha himismisa. Ngo tomb Debirom maru wam aeben aeben bisao o, Babilon tenaolom mbini su Babilon bor kemi po mao baraesmi tomb di, sem maoklaopun kab mende ha himismisa. Su Babilon ngo bor kemi pismi tomb tuma pabur Ngaorom Eben Ke Aol obu ngo en anga ol pindib paesao o, sem tebo nan maoklaopun kab mend di ha himismisa.

Mariyam Eben Ke Aol Njises marisao o

Luk 2:1-7

18 Eben Ke Aol Njises marisao on arman ngub wiyao. Mabor Njises marisao o nong Mariya sisaol, obu Njosebon tuman ke sokl kal hae birisao o, Njosebom Mariya nao taol bi hae tomb Wesao Ebe Tangarom Mariya obun kone bor hondaesaol nongnas pangisaol hindismisa.*

19 Ngo tomb Mariya obun tuman ke di Njoseb ngo hasao o obu kone ebe wi ora sisaol, obum Mariya bor di tenaol hambunom henden, sakl mao pola menjao nao bi sub ngub hondbao pango win bao wabur nao osisao pungun muklwao ko nen sabisesa. 20 Ngo tomb Njosebom nong ndam ngo hondbao pango wisaon was bao nen sab ha wisaol, ko mend oran obun obam hindisao tomb Aorao Aondaon angal mini wesao bombor mend obobur kakl, Debir semon isi Njoseb o, njem njen tuman ke nong Mariya taol bun be? nao taol bun ko kone taol bu pakl pakl nao homaebe ora kisesa. Ngub kobur kakl, Pangal. Obum nongnas ngo

* **1:18:** Luk 1:27; Luk 1:35

pango wi o Wesao Ebe Tangarom ora kalaonao kisesa. ²¹ Ngo tomb waki kakl, Obum kang wen sao nas maruklaol obum tenaol hambunon kone bor kho wiyao o kunabur bu muklaong, njem obun imbi Njises kaebe kisesa.*

²² Ngo tomb Njosebom angal hambun sao ngo obam hindisao baeben, Aorao Aondaobum mbes man mini aol is mend bor ngub kao ko kao kalisao ub heneng ora ngo il so pind bile o ka. Man mini aol ngom ngub kisao.

²³ Pangal. Nong mondom nongnas pangobur

Obum nas maruklaol

Mbinim obun imbi Imanyuwel lemi ko

mbes Ngaoron man mini aol is mondom waeb bu wisao ub angal mini wesao oba nda bor Njoseb kao kalisesa. Ngub kao kalisao o obun imbi ngon te, Ngaorom nao hesa haru was hayao ko karu wisao ora.

²⁴ Ngo tomb Njoseb obu u paolu wisao nda teka peyobur, obum Aorao Aondaobum angal mini wesao kisaon nda ub was bubuk kisaon obum nong Mariya taol bisesa. ²⁵ Ngo tomb obum ngub taol bisao o, Njosebom nong Mariya biri nao pe haen was nas Njises mbes maru wisao, Njosebom obun imbi Njises ko karu wisesa.*

2

Hambun sao pange aol is tebom Njises hondokl ibismi o

¹ Ngo tomb aol wesmbao Herorom su Njuriya hambun maomb bo haenbur, Njuriya and lobokl

* **1:21:** Luk 1:31; Luk 2:21 * **1:25:** Luk 2:7; Luk 2:21

lobokl Berlehem bor nong Mariyam nas Njises marisesa. Ngub marisaol mabor saosolbaem kongon bismi on hambun sao pange aol mendbor yu ora bor hakl, Njurusalem obo tenaol hambun bor ne mubur kakl, ² Naom saosolbaem aondao ora mend wen pindib paesaol hindismao tomb Nju semon aol wesmbao aondao ora haen ko wen maraonao ko pangobur, naom obu bor kaoya kokl obomaong obu abor pindib panao? kismisa. ³ Ngo tomb ngub kismil aol wesmbao Hererom pangobur obu aondao ora soklao ni kang ora soklao ko pangobur, obum pakl aondao ora homo burisao po wisaol, Njurusalem tenaol hambunom di ngub burir bismisa. ⁴ Ngo tomb aol wesmbao Herer ndam Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di mbini hambun ora obo kiril mbaklaob kobur kisaon, aol wesmbao Hererom mbini hambun bor me mubur kakl, Ngaorom Eben Ke Aol obu su abor ora pindib paklaob? Kisesa. ⁵ Ngo tomb mbinim obu bor kakl, Mbes Ngaorom man mini aol mondom obu Berlehem bor pindib paklao kobur, mbuk waeb ngub bu wisao.

⁶ Su Njuriya bor paoloklme baebenon

Berlehem tenaol o hakl o

Su Njuriyan tenaol maomb bo haroklme aol
baeben

Aondao hayem ub ini di kang ora nao soklao.

Ngub inj ka.

Mabor ini ngo haklon maomb bo haraoklao aol

Aondao bombor mend pindib pabur

Nao Isreyel sem hambun maeb ha maomb bo
haklao

ke wiyao ko, mbuk waeb bor wisao ub mbinim Heror kao kalismisa.*

⁷ Ngo tomb aol wesmbao Heror ndam saosolbaem hondo hasmi on hambun sao pange aol is teb nda kor bu ubuklub kobur, obum Njises luklwao ko sub kone mende marubur o, hambun sao pange aol is teb yu ora bor hakl ibismi nda baeben bor kakl, Saosolbaem o pindib paesao kaemnda, atomb ora pindib paesao ko? ne misesa. ⁸ Ngo tomb obum hambun sao pange aol is teb nda Berlehem puklub kobur kakl, Inim pobur lemin buri palo nas kang ngo es aondao ora bibaebe. Inim obu hend waklemi tomb hend warum ko ni hae ol angal eben lowaebe. Ngo tomb nim di obu bor kaoya kokl poklwao kisesa. ⁹ Ngo tomb mbinim aol wesmbao aondao ndam ngub kisaol pangaoklbir pismi tomb, mbes mbinim yu ora bor habur saosolbaem hasaol haondaokl ibismi nda was taol mi pobur kismis, saosolbaem ngom nas kang Njises maru birisao nda dund so oral hasaol hindismisa. ¹⁰ Ngo tomb mbinim saosolbaem ndam ngub hasaol hondobur kismis, mbinin kone bor werek bu turi aondao ora bin was pismisa. ¹¹ Ngo tomb mbinim and Njises maru birisao ndan pobur hindismil, nas kang Njises do obun am Mariya di birismil hondobur, saosolbaem hondo hasmi on hambun sao pange aol is teb ndam tumu karu dombes ubur mbinim nas kang Njises bor kaoya kobur kismis, mbinin nu bor taoklubur mbinim Njises turi aondao ora homobur kismis han ngol di, haoroklme sao kao ebe ora pebe mend di, wel

* 2:6: Njo 7:42

menden imbi mer ebe ora mend di ngo sao hakl Njises bisur bu kalismisa. ¹² Ngo tomb hambun sao pange aol is teb nda baeben wakl mbinim aol wesmbao Heror biri nao pen ko Ngaorom oba nda bor kao kalisaol, harer tangar menden mbinin anda wakl bokesmisa.

Njoseb Mariya kabom nas kang Njises su Isib bor mari pismi o

¹³ Ngo tomb saosolbaem hondo hasmi on hambun sao pange aol is teb nda paokl pismi tomb Njoseb bor Aorao Aondaon angal mini wesao oba nda bor kao kalobur kakl, Aol wesmbao Herorom nas kang ngo pe paen luklbur beng, ngub nao lin ub njem nas kang Njises ingiyakl kemibir su Isib bor kemi paokl pu ora kisesa. Ngub kobur kakl, Njem su Isib ngo bor bao hanin was nim nje bo wakl angal kao njuklwao ora kisesa. ¹⁴ Ngo tomb Njosebom somna ora tomb nas kang Njises hesa nas kang ngon ingi Mariya kab kemibir kisaon, su Isib paokl ora pismisa. ¹⁵ Ngo tomb Njoseb obu su Isib ngo bor haen was mabor aol wesmbao Heror Njises lukl bisao nda himisaol wakl su Isreyel pismil, mbes Aorao Aondaom obun man mini aol is mend bor ngub kao ko kao kalisao ub mbuk waeb ngub wisesa. Nao isi ngo su Isib bor bao haklao o
Nim wakl ib lowao
ke wisao ub ngo tomb heneg ora il so pind bisesa.

Herorom kisao ub nas wen marismi baeben lismi o

¹⁶ Ngo tomb Herorom nen sabisaol saosolbaem hondo hasmi on hambun sao pange aol

nda baebenom obu bor nas kang Njises hend warum sin kao njukl oboklmao kismi o, obu maobowakl pobur nao ibismil ko aondao ora homobur kisaon, mbinim obu bor mbes kao kalismi ub nen sabobur, obum aol mendbor Berlehem bor nas kang wen ora karasmas ukl kab nao pibi hae Njises marisao ekon marismi o su Berlehem teb sol maru buruklemi baeben lukl puklub kisaol, hambun ora sarbe lismisa. ¹⁷⁻¹⁸ Ngo tomb mbes Ngaoron man mini aol Njeremayam mbuk waeb bu wisao ub heneng ora il so pind bisesa. Obum kakl,

Mbinim pangismil su Arama bor
 Angal aondao bu ora mend kisaol pangismi tomb
 Tenom de aondao ora kisaol pangismisa.
 De aondao ora ngo kisao o
 Ten Eresel* obun nongnas maru birisao baeben
 Pe paen lu tuwaesmil
 Obum hibi kho sobur de ngub kisao o
 Mondom sowa paen ko
 Obun kone bor mao dam kakl buwaesesa.
 Ngo bisao sao Njeremayam ngub buklaol ko mbuk
 waeb bu wisao ub ngo tomb heneng ora il so pind
 bisesa.

*Njoseb di nas kang Njises ingiyakl di wakl
 ibismi o*

¹⁹ Ngo tomb aol wesmbao Heror himisao tomb Njosebom su Isib ngo bor oba bisaol, Aorao Aondaon angal mini wesao mend obobur kakl, ²⁰ Aol mendbor Njises lukl bismi baeben pe paesming, njem nas kang Njises di Mariya di ini ngubi tomb su Isreyel puklub kisesa. ²¹ Ngo tomb Njosebom

nas kang Njises di Mariya di kemibir mbini teb su Isreyel pismisa.

²² Ngo tomb ngub pismi o, Njosebom aol wesmbao Heroron isi, aol Akelasom obun ab Heroron wakl akl bubur Njuriya tenaolon aol wesmbao hae kismil, obum su ngo bor pebe pakl himisesa. Ngub bisaol oba nda bor Ngaorom Njoseb bor kakl, Njem su Kalili bor pu kisaol ngo bor pisesa.

²³ Ngo tomb mbini ngo bor pobur kismil, su and lobokl lobokl menden imbi Nasaser kismil ngo bor bao birismi o, mbes man mini aol baebenom obu Nasarer aol ora soklao ko, ko hasmi ub ngo ora tomb il so pind bisesa.*

3

*Njon Mbabtas Biyao Aolom man ko hasao o
Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Njo 1:19-28*

¹ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aol obu su Njuriyan tenaol nao biri solo maon nan po habur kisaon, obum Ngaoron angal kao kal ha habur kakl, ² Yu heben maomb bo haraokaomon ini maeb ha maomb bo haklao ub teb seng, ini tenaol hambun kone baol monoklwaebe ko kao kalisesa.* ³ Ngo tomb aol Njon ngo obum ngub bukla ko Ngaoron man mini aol Asayam mbes mbuk waeb ngub bu wisesa.

Su tenaol nao biri bor
Aol mondom angal aondao bu ora mend kobur
kakl
Aorao Aondao poklao hareron oborob ora kareyo
Mao dund sa man man bibaebe ko

* **2:23:** Luk 2:39; Njo 1:46 * **3:2:** Mat 4:17; Mak 1:15

Asayam mbuk waeb bu wisao o heneng ora ngo tomb il so pind bisaol, aol Njon Mbabtas Biyao Aol ngo bor kisesa.

⁴ Ngo tomb aol Njon ngom obun lab lab di some kamelon irim bi was samo habur, obum hakom tukunol dengi tanga mbabur samo hasesa. Ngub bubur kisaon obum ne di nollae nen hesa is ibao non bi kab was no hasesa. ⁵ Ngo tomb Njurusalem tenaol di, tenaol su Njuriya hambun bor paolismi baeben di, tenaol mendbor su Njoran teb so bor paolismi baeben di, mbini hambun ora Njon Mbabtas Biyao Aol hasaol obo kiril mba was bu habur ⁶ mbinim khorob bismi sao Njon obu bor maokl peyu kao kalismi tomb obum mbini ib Njoranol mbabtas bu hasesa.

⁷ Ngo tomb Njonom hindisaol Peresi sem di Sarusi sem mendbor di mbini hambun Njonom mbabtas bin ko ibismil hondobur Njonom mbini bor kakl, Ini suklumb sem o hakl o, Ngaorom ini ko homo ke mao handaklao ub aem was ini ke ngo nao hondoklemi ko kao njaonaob? Kisesa.*

⁸ Wakl kakl, Ngub inj, njem oborob buklesi ub Ngaorom njen kone baol minisi ko henden, inin kone ora bor em we ebe sao por ken haklwaebe kisesa. ⁹ Ngo tomb Njonom wakl kakl, Nao Eberhem obu Ngaorol hul ha hasao on isi wane hayom ol, nao ebe soklao ko nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaorom Eberhemon isi wane haklemi ub hobao sao ora ko hem kokl beyaon obum han ngo wi o baeben di Eberhemon isi wane ebe mao

* **3:7:** Mat 12:34; Mat 23:33

ingiyakl beyao kisesa.* ¹⁰ Ngo tomb Njonom ngub kobur kakl, Kuwi kakeb is te bor man man bu pa wisao o bao wiyao ora. Is mendbor il oborob nao saoklao baeben obum bobur is de bor haoruklao ora kisesa.* ¹¹ Ngub kobur kakl, Nim inim kone baol menemel ibom ora mbabtas biyu o, mabor aol hobao sao mend obu oboklao on burim nao buri men mbae ora yao. Ni di kho ora hae ol, nim obun aongao su heneg o di nao mu manaklaeb se hae kisesa. Ngub kobur kakl, Obum ini obun Wesao Ebe Tangar di is sung kabom ini mbabtas buklaol kisesa. ¹² Ngo tomb Njonom wakl kakl, Obun ki bor ang honde hesa mondolom kab* sarbe kobaraoklao is hul mend meneyaom, ang tu honde hesa mondolom kab sarbe koboklme nda ub obum ang noklme anda bor sarbe maomb kobur, mondolom baeben isaolao nao hindili dao hakol bi bor hi haoruklao ko Njon Mbabtas Biyao Aolom ngub kisesa.*

*Njonom Njises mbabtas bisao o
Mak 1:9-11; Luk 3:21-22*

¹³ Ngo tomb Njises obu su Kalili bor haklbir ib Njoran teb so bor pisesa. Ngo tomb obum Njon Mbabtas Biyao Aol hasaol pobur, obu Njonom mbabtas bin ko pisesa. ¹⁴ Ngo tomb Njonom ni non bim obu mbabtas nao bib se hae ol nao buklwao ko nen sabobur kakl, Njem ni mbabtas bukl baen ebe ora sokl baonaong, ni non bim nje mbabtas bun ko obae o asub ko obaeb? kisesa. ¹⁵ Ngub kisao o Njisesom obun angal ngon ko san

* **3:9:** Njo 8:33; Njo 8:39; Oro 2:28-29; Oro 4:12 * **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9; Njo 1:26-27; Njo 1:33; Bis 1:5 * **3:12:** Mat 13:30

lubur kabl, Njem heneng ora kal o, ngubi tomb nim nje bor ngo kabl ub ni mbabtas bi ora. Yaom ngub bukbaol tomb kone ebe dund se woroklme ub ora bukbaol ebe ora saoklao kisesa. Ngub kisaol Njon obum Njisesom ngo kisao ub obun angal taolisesa. ¹⁶ Ngo tomb Njonom Njises obu mbabtas bu paesaol, Njises obu ib ngo tuwaklbir ib ngon marel yin ibisaol, bombor ngo tomb yu heben kebe kobabur kisaon, Ngaoron Wesao sao ebeyabukl non bi oram Njises obo men mbaesaol hindisesa.* ¹⁷ Ngo tomb yu heben bor angal bombor mend obobur kabl, Aol ngo obu nao Isi ora hael nim obul ora kone uruklul, nao kone ora bor di obu nen sabeyo tomb turi aondao ora bin hae kisesa.*

4

Seranom Njises khorob mao baklbur bisao o Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

¹ Ngo tomb Njises bor Seranom khorob mao ba henden ko Ngaorom Wesaom obu su tenaol nao biri bor kemi pisesa.* ² Ngo tomb Njises obu su tenaol nao biri ngo bor ne nao ne, hora di somna di bao hor supu hakl hakl hor makl oran bao hasaol, ma ora bor obu dem aondao ora himisesa. ³ Ngo tomb tenaol khorob mao baraoklao sao ngo Njises obu bor khorob mao bakl bisao ndam Njises hasaol teb so obobur kabl, Nje heneng ora Ngaoron Isi ora yao sin, njem han ngo wi hakl wakl palawe men aolin kao kisesa. ⁴ Ngub

* **3:16:** Njo 1:32 * **3:17:** Mat 12:18; Mat 17:5; Luk 9:35 * **4:1:** NjuS 2:18; NjuS 4:15

kisaol Njisesom ko san lubur kakl, Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub tenaolom su bao haklemi tomb ne noklme saon was nen nao saboklwaebe buklemi ke wiyao. Ngub inj, tenaolom haeben saroklme sao angal hambun sao Ngaor hayaol hakl ebeyao o di men hakol bu, ne sao nao ha haklwaebe ke wiyao ko Njisesom kisesa.

⁵ Ngo tomb Njisesom ngub kisaol Seran ndam Njises kemibir kisaon, su and lobokl lobokl aondao komb bi ora bor kemi pisesa. Ngub kemi pobur Ngaor Hen Moroklme Anda and hom kem yu ora bor kemi po haen kobur ⁶ obum Njises bor kakl, Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub nje hanom aongao lu menjao nao bin ko Ngaorom obun angal mini wesao baeben kao kaloklaol, nje mbinin ki hobaol po tibanin leming, nje heneng ora Ngaoron Isi yao sin ngol habur unu ngo ora bor bonge kisesa. ⁷ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ngaoron angal ukl mend di ngub ke wiyao. Njen Aorao Ngaor bor menjao mejao nao mao ba handaebe ke wiyao kisesa.

⁸ Ngo tomb Seran ndam wakl harbor aondao yu manda ora mendel kemi pobur kisaon, obum su hambun bor tangar tangarom maomb bo haroklme ub hesa mbinin osisao hambun sao ebe ebe sao su bor haraoklao sao baeben kab muwalisesa. ⁹ Ngub muwalobur obum Njises bor kakl, Njem tumu kar munu dombes ubur ni bor kaoya ko turi homae sin, yaom ngo hendeyob sao baeben hambun sao nje was njuklwao kisesa. ¹⁰ Ngo tomb Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Seran o Ngaoron mbuk waebom ngub

ke wiyao. Njen Aorao Ngaor bor ora kaoya ko, obun kongon bombor o ora bibi ke wiyaong nje pu ora kisesa. ¹¹ Ngo tomb Seran ndam Njises tuwaklbir paokl pisaol, Ngaoron angal mini wesao mendborom obobur Njises obu bisur bismisa.*

Njisesom Kalili bor kongon pibnao tibiya bisao
o

Mak 1:14-15; Luk 3:14-15

¹² Ngo tomb Njisesom Njon Mbabtas Biyao Aol kalabus mao palarim ke pangaoklbir kisaon obu su Kalili pisesa.* ¹³ Obum Nasarer hakl ngub pobur kisaon su Kabenam bor po hasesa. Ngub po hasao o su Kabenam ngo ib Kalili marel sao wisaol, su ngo aol sem Sebulan hesa Naptala sem kabon su sisesa.* ¹⁴ Ngo tomb mbes Ngaoron man mini aol Asayam waeb bu wisao ub heneng ora il so pind bisesa. Obum ngub kobur kakl,

¹⁵ Sebulan su bor di Naptala semon su bor di
Ib Kalili teb so bor di

Ib Njoran kakl aeben nan paoleme baeben di
Kalili tenaol sem tangar baeben di

¹⁶ Mbini hambun em hundur wi bor was birismi
o

Bao aondao ora hondoklemi.

Mbini tenaol hambun em hundur wi bor was
burubur

Pe pae non bi birismi o

Ngubi tomb mbini hayem ol bao oboklao ko
man mini aol Asayam mbes ngub waeb bu

* **4:11:** NjuS 1:6; NjuS 1:14 * **4:12:** Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20
* **4:13:** Njo 2:12

wisao ub ngo tomb heneng ora il so pind bisesa.

¹⁷ Ngo tomb Njisesom tenaol hambun bor obun angal bib kao kalobur kakl, Yu heben maomb bo haraoklaomon ini maeb ha maomb bo haklao ub teb seng, inin kone baol monoklwaebe kisesa.*

Njisesom ib wen moroklme aol is makl bor ni taol mi ubuklub kisa o

Mak 1:16-20; Luk 5:1-11

¹⁸ Ngo tomb Njises obu ib Kalili mare mare pisao tomb aol Simon obun imbi wen pange mende Pita kismil, obun haeme Andur kab wen ongon bu murukl hasbil hindisesa. ¹⁹ Ngub hondobur kisaon Njisesom mbibi bor kakl, Nim ibim tenaol men mereklebin lowaong ni taol mi ubuklub kisesa.* ²⁰ Ngub kisaol Pita Andur kabom penar bu ora mbibin wen ongon bimi sao nda hakl ngol bao u haen kaoklbir Njises taol mi pisbisa.*

²¹ Ngo tomb kang mend aeben sao pismi tomb Njisesom hindisaol, aol is kab mend di Seberin isi Njemus Njon kab mbibin ab Seberi di mbini hambun di taokaollon burubur mbinin ib wen moroklme sao hakl bu warakl wisbil, Njisesom mbibi kab di ubuklub kisesa. ²² Ngo tomb ngub kisaol penar bu ora mbibin ib taokaoll nda hakl ngol bao u baen, mbibin ab di tuwaklbir kisbin Njises taol mi pisbisa.

Njisesom tenaol heme andub ora ebe mao sae-sao o

Luk 6:17-19

* **4:17:** Mat 3:2 * **4:19:** Luk 5:1-11; Mat 13:47 * **4:20:** Mat 19:27

23 Ngo tomb Njisesom su Kalili hambun bor akol bu habur kisaon, Nju semon man pangoklme anda baeben hambunon honda was bubur tenaol hambunom pangen Ngaoron angal kao kalo, obum Ngaorom ngub maeb ha maomb bo hayao ko Angal Bib Hobao Sao ngo di tenaol hambunom pangen kao kalobur, obum tenaol sen ha wismi baeben di mao enja peb bu, tenaol hambun sen tangar tangar saom kam mundub mundub habur tenaol mao kho saesao baeben di waki mao ebe saesesa.* 24 Ngo tomb Njisesom hambun sao ngo bu hasao sao su Siriya hambun bor pangismisa. Ngub pangobur kismil tenaol sen kam mundub mundub hae khorob ora homo wismi baeben di, tombao ndaon bor sam biri baeben di, tenaol mendbor dur mao ka sul komb hakl pub bu homo wismi baeben di, ki aongao tibae baeben di Njises obu hasaol was taokl obo wismil obum hambun mao ebe saesesa.* 25 Ngo tomb tenaol sem aondao andub ora Kalili tenaol di, Dikapolis tenaol di, and te and lobokl lobokl aondao Njurusalem tenaol di, Njuriya tenaol di, ib Njoran kakl aeben nan paolismi baeben di, mbini hambunom Njises hasaol obo kiril mba was bubur obu was taol mi pismisa.*

5

Njisesom yu manda bor pobur angal ngub kao dund bisao o

¹ Ngo tomb Njisesom tenaol andub ora dengeb dengeb kismil hondobur yu manda bor sul

* **4:23:** Mat 9:35; Mak 1:39; Bis 10:38 * **4:24:** Mak 6:55

* **4:25:** Mak 3:7-8

po birisesa. Ngub birisaol obun man pange
baebenom obu birisaol obo kiril mbaesmisa.
² Ngo tomb obum mbini bor angal ngub kao dund
bisesa.

*Mendborom bimi ub nim bun sa ko nen sabokl-
waebe kisao o*

Luk 6:20-23

- ³ Mbinim mbinin kone bor dimb aolu boroklme
hagl yu heben maomb bo haraoklaomon
maeb ha maomb bo haen hayem ngao,
mbinim bimi ub nim bun sa ko nen sabokl-
waebe.
- ⁴ Mbini de ko boroklme hagl Ngaorom taeki
kobur el ib mao kur kaklaong, mbinim bimi
ub nim bun sa ko nen saboklwaebe.*
- ⁵ Sub boroklme hagl Ngaorom nim njuklwao
kisao o heneng ora hambun sao kaloklaong,
mbinim bimi ub nim bun sa ko nen sabokl-
waebe.
- ⁶ Mbini oborob bimi sao dem homoklme haklon
kone bor ebe no tombao hakleming, mbinim
bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe.
- ⁷ Mbini tenaol mende hond homobur saongao
nao maroklme hagl Ngaorom mbini bor di
hond homobur saongao nao maruklaong,
mbinim bimi ub nim bun sa ko nen sabokl-
waebe.*
- ⁸ Mbini kone ukl bombor u hayem haklom
Ngaor hondokleming, mbinim bimi ub nim
bun sa ko nen saboklwaebe.
- ⁹ Mbini tenaol mende bor saond nao bi taeki
kao kao bu baoraoklaob ko mao bararoklme
hagl bor Ngaorom nao isi wane ora hayem
ko bember ha peb buklaong, mbinim bimi ub

* 5:4: Kao 7:17 * 5:7: Nje 2:13

nim bun sa ko nen saboklwaebe.* ¹⁰ Mbinim Ngaorom bibaebe keyao ub buklemil tangarom mao ke handaklemi tomb, ke hondoklemi baeben yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haen hayem ngao, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe kisesa.*

¹¹ Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Inim ni hem ko haklemil mendborom ini maobowa peb bu hondo ko bowes bu inin mangal di andub sao buklemi tomb, inin kone bor kho nao sen turi homo was haklwaebe.* ¹² Inin sokl aondao ora yu heben bor wiyaong turi aondao ora homo haklwaebe. Mendborom ngo bimi ub mbes ini ngo baeben nao birismi tomb di mbini Ngaoron man mini aol baeben bor di khorob ngub was bismi ko Njisesom ngub kisesa.*

*Kunja hesa bao biyao sao kab mar kisao o
Mak 9:50; Luk 14:34-35*

¹³ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Kunjam ne dend mao baraoklao nda ub inim tenaol hambunon kunja sao hangaen haklwaebe. Aoh, kunja ngo dend nao bi kho sa sin inim wakl asub ora bubuk mao dend baklemi? Kunja ngo kho sa sin tuwaklemil tenaol hambunom do huni hisis bu hala bowes buklemi kisesa.

¹⁴ Njisesom wakl kakl, Ini tenaol hambunon hib non bi hayem. Mendborom and te el isi mandal bu haklemim, and ngo mupangokl bukwaklemi ora.* ¹⁵ Mondom laomb mao dabur be bor nao

* **5:9:** 1 Njo 3:2-3 * **5:10:** NjuS 12:4; 1 Pit 3:14 * **5:11:** 1 Pit 4:14; Nje 1:2 * **5:12:** Bis 7:52; NjuS 11:32-38; Nje 5:10 * **5:14:** Njo 8:12; Njo 9:5

bomb pa woroklme. Ngub inj, tenaol and ngon buruklemi baeben hambun bao hael birin ko laomb mao dabur to kemol woroklme kisesa.*
¹⁶ Wاكل kakl, Laomb mao dao ha win boroklme nda ub inim di tenaol hambun bor bao bin lowaebe. Inim ngub buklemi tomb inim oborob ngo buklemi sao hondobur mbinim inin Aorao yu heben hayao bor kaoya lemi ko Njisesom ngub kisesa.*

Moseson man nao tuwawlwo ko kao kalisao o
¹⁷ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Mosesom man kisao hesa Ngaoron man mini aolom kismi ub kab nim mu tuwaklbur ibisao ko nen nao saboklwaebe ora. Nim man ngo mu tuwakl inj obowao o, nim man ngon kungni bor was ko uklu lu kang mend wاكل kao dund bukl obowao kisesa.* ¹⁸ Ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, su hesa saohar kab nao bum hae bao haenbur, Mosesom man ngo ko hase on el mend hesa angal waeb ngon ukl mend kab mondom nao mu tuwaklao ora. Ngaorom hambun sao nao bu pae tomb man ngo wi aeben ora saoklao.* ¹⁹ Aol mondom man ngo tuwabur tenaol mendem di man ngo tuwaen ko buwala sin, mabor Ngaorom maomb bo haklao tomb aol ngo obu imbi nao wi kang ora soklao. Ngub inj, aol mondom man ngo nao tuwaebur tenaol mendem di man ngo nao tuwaen ko kao kala sin, yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haklao tomb aol ngo obu imbi

* **5:15:** Mak 4:21; Luk 8:16; Luk 11:33 * **5:16:** Ebe 5:8-9; 1 Pit 2:12
 * **5:17:** Mat 3:15; Oro 3:31; Oro 10:4 * **5:18:** Luk 16:17; Luk 21:33

wi aondao ora haklao kisesa.* ²⁰ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor kao njun ub pangaoklaob. Nju semon man buwaloklme aol hesa Peresi baeben kabom Ngaorom man oborob ora men hakol nao bimi o, inim di man ngo oborob ora men hakol bu, oborob buklemi sao di aondao bu kond ba sao nao bu harim sin, inim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.

Tenaol mende bor ko nao homoklwaebe ko kao kalisao o

Luk 12:57-59

²¹ Njisesom ngub kobur kakl, Mbes mbinim kismi ub inim ngub pangismi. Tenaol pe paen nao libi ora. Mondom pe paen la sin obu howes pangaoklao aol buruklao teka haklao ko kam aeben aeben bismisa. ²² Inim ngub pangismi o ngubi tomb nim wakl kao njun ub pangoklaob. Mondom obun aorao haeme bor ko homa sin, howes pangaoklao aol aondao buruklao teka haen lao. Mondom obun aorao haeme bor nje kho ora hael ka sin, mbini Nju semon kansol baeben haklemi bor teka haen lao. Mondom di obun aorao haeme nor nje ne bung bi ora hael ka sin, obu Ngaorom ke mao handaraoklao is de teb sol hayao kisesa.* ²³ Ngub kobur kakl, Njem Ngaor bor menjao menjao kaloklbur buklesi tomb njen haemem nje turi nao heme hae ko pangae sin,* ²⁴ njem Ngaor bor kalokl buklesi sao Ngaor bor kaloklme tol bao u mbabur njen haeme mbes penar bu taeki kaebe. Ngub taeki kao kao

* 5:19: Nje 2:10 * 5:22: 1 Njo 3:15 * 5:23: Mak 11:25

bu paklebi tomb njem Ngaor bor kalokl buklesi sao nda kalaebe ko Njisesom ngub kisesa.

²⁵ Ngub kobur kakl, Mondom nje bor howes kokl mbao ka sin, wen harerol aol ngo nje bor howes kokl mbao lao hesa poklebi tomb njem obu bor oborob ora taeki kao kao bab kaebe. Njem ngub bab nao ke bao wabur obum nje bor ngub howes kokl kemi pen bao wari sin, obum nje howes pangaoklao aol biri kemi poklaol, howes pangoklao aol ndam nje polisman munu kaloklao. Ngo tomb polismanom nje kalabus anda bor mao palaklao kisesa.* ²⁶ Njisesom wakl kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, howes pangaoklao aol ndam nji lao sao baebenon hambun sao kang ora di nao kalae sin, njem kalabus anda ngo tuwaklbir njen anda pokl buwaklesi ora ko Njisesom ngub kisesa.

Ten aol kabom paes heb nao homoklwaebe ko kao kalisao o

²⁷ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Mbes mbinim kismi ub inim di ngub pangismi. Ten aol kabom paes nao puklwaebe ora. ²⁸ Ngub kismi o ngubi tomb nim wakl kao njun. Mondom ten elom hondobur heb homa sin obun kone bor paes kemi peyao ora kisesa.* ²⁹ Ngub kobur kakl, Njen el tao nanom nje saokl mao waeb so ba sin njen el ngo toklo tuwaebe. Njen toklo kang ora par hakl pa sin nje ebe haklesi o, njen toklo hambun is de bor pa sin nje khorob ora haklesi ko Njisesom ngub kisesa.* ³⁰ Njen ki tao nanom nje saokl mao

* **5:25:** Mat 6:14-15; Mat 18:34-35 * **5:28:** 2 Pit 2:14 * **5:29:** Mat 18:9; Mak 9:47; Kol 3:5

waeb so ba sin njen ki ngo pe tuwaebe. Njen ki aongao kab pe tuwabur hari sin ebe haklesi o, njen toklo hambun is de bor pa sin nje khorob ora haklesi ko Njisesom ngub kisesa.*

Were anda pu nao kaebe ko kao kalisao o

Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18

³¹ Njisesom ngub kobur kakl, Mbes ngub di kismi. Aol mondom obun were anda pu lowao ko nen soba sin, obun ten ngo anda pu koklbur bobae waeb buklaao kismisa.* ³² Ngub kismi o ngubi tomb nim wakl kao njun. Ten mend aol paes nao penbur obun aolim ten ngo anda pu ka sin, aol ngom obun were ngo paes mao paklaao ora. Aol mondom di ten obun aolim tuwae mend buruklaao o taol ba sin, obun ten ngo di paes ora kemi poklaao ko Njisesom ngub kisesa.*

Mao nao lowaebe ko kao kalisao o

³³ Njisesom ngub kobur kakl, Mbinim mbes tenaol mende bor kao kalismi ub inim di ngub pangismi. Njem Aorao Aondao bor mao kobur nao peyaebe ora. Njem mao kobur Aorao Aondao bor nim buklwao lesi sao bib ora kismisa. ³⁴ Ngub kismi o ngubi tomb nim wakl kao njun. Nim ngub buklwao ora kobur mao nao lowaebe ora. Yu heben bor Ngaorom maomb bo haraoklaao on seya non bi wiyaong, heben mao* nao lowaebe ora kisesa. ³⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Su ngo di Ngaor obun aongao mao aolaraoklaao to non bi wiyaong, su ngo mao di nao lowaebe ora. Su Njurusalem di Aol Wesmbao Aondao

* **5:30:** Mat 18:8; Mak 9:43 * **5:31:** Mak 10:4 * **5:32:** 1 Kor 7:10-11

ndan and lobokl lobokl hayaong, su ngo mao di nao lowaebe ora kisesa.* ³⁶ Njen wesmbao iri bombere sa sin ukl mend haek bin kokl buwaklesi. Aoh, haek bi was sa sin ukl mend bomb den kokl buwaklesing, inin wesmbao mao di nao lowaebe ora kisesa. ³⁷ Ngub inj, inin kone bor e kokl ko nen sobaem sin e ora lowaebe. Inj kokl ko nen sobaem sin, ngo inj ora lowaebe. Inim kang mend habara kaem sin, khorob mao baraoklaomon kao lao ub lemi ko Njisesom ngub kisesa.*

Dob was bimi nda ub nao bibaebe kisao o
Luk 6:29-30

³⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Mbes mbinim kismi ub inim ngub pangismi. El kab kab dob, waonu kab kab di dob was bimao kismisa. ³⁹ Ngub kismi o ngubi tomb nim wakl kao njun. Mondom nje bor khorob ba sin njem wakl obu bor khorob bu san nao libi. Aol mondom njen payo mende nan la sin, njem wakl payo mende nan lin ub baol minibi kisesa.* ⁴⁰ Ngub kobur kakl, Mondom njen siyor muklbur nje bor howes ka sin, njen toklo and turub bi di bao kalaebe kisesa.* ⁴¹ Wakl kakl, Polisman mondom di obun mbek nu nje bor kang el bombor ora mu taka ko nja sin, njem kang mend enderael sao aol sem tangar menden su ungulabur tu kalaebe. ⁴² Mondom di san luklwaong nji ka sin bao kalaebe. Mondom di ora nji ka sin ngo di bao kalaebe ko Njisesom ngub kisesa.

* **5:35:** Nje 5:12; Mat 23:22; Bis 7:49 * **5:37:** Nje 5:12 * **5:39:**
Njo 18:22-23 * **5:40:** 1 Kor 6:7

Inin saond bi hond homobur kone wibaebe kisao o

Luk 6:27-28; Luk 6:32-36

⁴³ Njisesom ngub kobur kakl, Mbes mbinim kismi ub inim di ngub pangismi. Inim inin tenaol sango baeben was hond homobur kone wibaebe. Inim inin saond bi baeben bor hond nao hembur ko was homoklwaebe kismisa. ⁴⁴ Ngub kismi o ngubi tomb nim wakl kao njun. Inin saond bi bor di hond homobur kone wibaebe ora. Mendborom ini hondo ko bowes baem sin, tenaol ngo hakl bisur bibi ko Ngaor bor kao kaloklwaebe kisesa.*

⁴⁵ Wakl kakl, Inim ngub buklemi tomb Ngaorom biyao ub ora buklemil, ini inin Aorao yu heben hayaon isi wane ora buruklemi. Obum obun nar di tenaol kho ebe hambunon den kaesao. Obum tenaol khorob bimi baeben hesa oborob bimi baeben kab kobaranon em bor se di eben ko haraoklao kisesa.* ⁴⁶ Ngub kobur kakl, Inim tenaol mendbor ini bor turi homo kone uklemi o bor was inim di turi homo kone u harim sin, mone takis paes habara bor bor mu khorob bimi aol baebenom di ngub biming, Ngaorom ini asub ko turi homo bisur buklaob? kisesa. ⁴⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Inim inin tenaol sango baeben was turi homo ki siken baem sin, man nao pange baebenom di mbini hakl hakl ngub biming inim oborob sao asao was buklemib? kisea. ⁴⁸ Wakl kakl, Ngub inj, inin Aorao yu heben hayao om tenaol hambun bor hond homo kone dund se ukl bombor ora u hayao ub, inim di ngub bibaebe ko Njisesom ngu kisesa.

* **5:44:** Luk 23:34; Bis 7:60; Oro 12:14; Oro 12:20 * **5:45:** Ebe 5:1

6

Tenaol mendborom kaloklme ub nao kaloklwaebe kisao o

¹ Njisesom ngub kobur kakl, Inim Ngaor bor kaloklemi sao tenaol mendem henden ko pangobur kaloklemi hondoklwaebe. Tenaolom was henden ko pangobur kalaem sin, inin Aorao heben hayaomon inin ngon san nao luklao ora kisesa.* ² Ngub kobur kakl, Inim tenaol menjao nao wi boroklme baeben bor kang menjao kalaem sin, mendborom Nju semon man pangoklme anda bor di harer pobobur di ebekone pobur kaloklme nda ub, inim di tenaol mendem henden ko pangobur nao kaloklwaebe ora kisesa. Wاكل kakl, Tenaolom mbini aol hobao hae ken ko kaloklme o nim ini kao njun ub pangoklaob. Tenaolom mbini bor nje aol hobao hael lemi tomb kone bor mao haongaoklaroklme anga ngo mbinim sokl ora moroklme kisesa. ³ Ngub inj, inim tenaol menjao nao wi buruklemi baeben bisur baem sin, inim menjao nen nao sabebur sub kal suba kaloklwaebe ora.* ⁴ Inim mende hond homobur ngub buklemi tomb inin Aoraom hambun sao mupango buklemi sao di hend ha was hayaol, obum inim ngo buklemi on sokl njuklao ora ko Njisesom ngub kisesa.

Ngaor bor ngub lowaebe ko kao kalisao o

⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Inim Ngaor kao kaloklemi tomb tenaol maobowa ebekone puklmi baebenom bimi nda ub nao bibaebe ora. Mbinim Nju semon man pangoklme anda bor di harer

* **6:1:** Mat 23:5 * **6:3:** Mat 25:37-40

pobobur di tenaol hambunom mbinim Ngaor bor lome ken ko teka haroklme. Ngub bimi o nim kao njun ub pangaoklaob. Tenaolom mbini bor nje aol hobao hael lemi tomb, know bor mao haongaoklaroklme angal ngo mbinin sokl ora moroklme kisesa.* ⁶ Wاكل kakl, Ngub inj, inim Ngaor bor kao kaloklemi tomb inin anda andaon tiriyaol bo mbabur lemin, inim inin Aorao nao hendebur kao kaloklwaebe. Ngo tomb Aorao ndam hambun sao mupango buklemi sao di hend ha was hayaol, obum ebe pangobur inim ngo lemi sao heneng buklaol ora ko Njisesom ngub kisesa. ⁷ Ngub kobur kakl, Inim Ngaor bor kao kaloklemi tomb Ngaorom man nao pange baebenom tuman ko umaol lome nda ub angal andub ko soklo nao lowaebe ora kiseras. Wاكل kakl, Naom angal andub sao kam sin, mbinim Ngaorom ebe pangaoklao ko nen saboklme kisesa. ⁸ Ngub kobur kakl, Ngub lomeng mbinim ngo lome ub nao lowaebe ora. Inim Ngaor bor nao kao kal hae tomb di inin Aorao Ngaorom inim asao was nao wi burubur dem homo bereyem ko ora hendeyao kisesa.* ⁹ Wاكل kakl, Inim Ngaor bor kao kaloklemi tomb ngub lowaebe.

Naon Ab nje yu heben bor bao hael
Nje nao non bi inj hael ol

Njen imbi baehaemen nao lomao ora.*

¹⁰ Njen mbib tenaol hambun maeb ha

Maomb bo hakl ebebe.

Heben bor njen konem nen sobale ub beme o

* **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14 * **6:8:** Mat 6:32 * **6:9:** Njo 17:6

Sul tenaolom di ngub baomun kaebe.*

11 Naon ne ngubi tomb naomun di taol bu njibi.

12 Tenaol mendborom nao bor khorob bimi sao
Saongao nao mari tuwaroklmao nda ub
Njem di naom khorob bimao sao
Saongao nao mari kunaebe.*

13 Naon kone bor khorob bi lao tom

Khorob nao baomun kaebe.

Kho hambun sao oboklao tomb nao hambun bu
mibi.

Njen mbib was tenaol hambun maomb bo harili.

Njen mbib was buri palo harili.

Njen mbib was bao bi hakol bili.

Heneng ora.

lowaebe ko kao kalisesa.* 14 Ngub kobur kakl,
Tenaol mendborom ini bor khorob bimi sao inim
saongao nao maribur tuwarim sin, inin Aorao
heben hayaomon di inim khorob bimi saon saon-
gao nao mari kunaklao ora kisesa.* 15 Ngub inj,
tenaol mendborom ini bor khorob buklemi sao
saongao mar hakol bubur nao tuwarim sin, inin
Ab yu heben hayaom di inim khorob bimi sao
saongao mar hakol bubur nao kunaklao ora ko
Njisesom ngub kisesa.

*Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paoloklme ko
kao kalisao o*

16 Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Inim
Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paolaem sin,
mendborom ebekone pobur bimi nda ub wil nao
homo wibaebe ora. Ngaor bor nen saboklbur ne

* **6:10:** Mat 7:21; Mat 26:39; Luk 22:42 * **6:12:** Mat 6:14-15;

Mat 18:21-35 * **6:13:** Mat 26:41; Luk 22:40; Njo 17:15; 2 Tes 3:3;

2 Tim 4:18; Nje 1:13 * **6:14:** Mak 11:25-26

tuwa paoloklme ko tenaol hambunom henden ko, mbinim wil homo taokl akol akol bimi. Ngub bimi o nim heneng ora kao njurukl, tenaolom mbini bor oborob ora bili lemi tomb kone bor mao haongaoklaroklme angal ngo mbinin sokl ora moroklme kisesa. ¹⁷ Ngub inj, inim Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paolaem sin, inin el wil bor wes wes lubur, inim wesmbao iri bor di oborob ora kom bu perekeklemi tomb ¹⁸ tenaol mendborom inim menjao beyem ko nen nao saboklemi. Ngo tomb inim inin Aorao nao hende haklemi o, obu bomborom ebe hend ha hayao. Inin Aorao ndam inim bimi sao hend ha was habur obum was inin san luklao ko Njisesom ngub kisesa.

Hebenol osisao maru wi non bu haklwaebe kisao o

Luk 12:33-34

¹⁹ Njisesom ngub kobur kakl, Inim su ngol osisao hambun sao nao maru u haklwaebe. Su ngol woroklme sao non aoll horom di naoklao. Kuwi i taoklao nda ub i di taoklao. Paes noklme aolom di tiriyao kombo paes muklemi kisesa.*

²⁰ Wاكل kakl, Ngub inj, inin osisao hambun sao ebe baeben hebenol maru wi non bu haklwaebe. Heben bor uklemi sao aoll horom di nao naoklao. Kuwi i taoklao nda ub di nao taoklao. Paes noklme aolom di paes nao muklemi ora kisesa.*

²¹ Wاكل kakl, Inin sul ebe sao was mondom ini hibi lao mib biyao ndisao baebenol was kone u harim sin, inin kone di ngol bao uklao ko Njisesom ngub kisesa.

* **6:19:** Nje 5:1-3 * **6:20:** Mat 19:21; Luk 18:22; Kol 3:1-2

Toklo ndaon bao mao baraoklao sao kao kalisao o

Luk 11:34-36

²² Njisesom ngub kobur kakl, Njen el njen toklon laomb ora yao. Njen el ebe ora soklaol oborob ora hendae sin, njen toklo hambun bao bi ora soklao kisesa. ²³ Ngub inj, njen el di kho sa sin njen toklo hambun di em hundur wi ora soklao. Njen toklo bao mao baraoklao saom oborob bao nao mao barob sin, em hundur waoraoklao nda ub aondao bu ora mao mur komb pae sao uklaos ko Njisesom ngub kisesa.

Ngaor hesa sun woroklme sao kab kao kalisao o

Luk 12:22-23; Luk 16:13

²⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Kongon biyao aol bomborom maomb bo haroklbe aol kabon kongon bukl buwaklao ora kisesa. Wاكل kakl, Aol ngo obum aol mende bor turi homo kone uklaos o obum mende bor makl was homoklao. Is mende turi homo taol mi poklao o is mende makl homobur mesao kaloklao kisesa. Ngub kobur kakl, Inim Ngaor hesa mone kab kobaranol kone ukl buwaklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.

²⁵ Ngub kobur kakl, Ngubi tomb nim ini bor kao njanda ub inin mbib haklemi on nen sabobur, naom ne asao was noklmao? ib di asao was noklmao? toklol samoklme sao di asao was samoklmaob ko? inin kone bor kang sao aondao sao bin buru kho nao sen boroklwaebe ora. Ngaorom inim ne was neklemine ko ini mao hasao be? Obum inim samoklme sao was sameklemine ko ini warisao be? kisesa.* ²⁶ Ngub kobur kakl,

* **6:25:** Pil 4:6; 1 Tim 6:6-8; NjuS 13:5; 1 Pit 5:7

Sao ngo pebeyem o haondaoklaob. Mbinim ne noklme sao is il we nao boklme. Mbinim and bor di ne noklemi sao hakl nao maru woroklme o, inin Aorao heben hayaomon was mbini ne taol bu kalaoklao kisesa. Wاكل kakl, Ngaorom sao nao hobao sao hakl ne taol bu kalekle om, ini tenaol hobao sao ora hayem ol daol bibir ora taol bu njuklao ko nen nao sabeyem be? kisesa.*

²⁷ Wاكل kakl, Mondom obun kone kimb bubur mendborom penar bu homoklme ub nao heme, ni ngo tomb homoklwao ko ndi tibakl buwaklao ko Njisesom ngub kisesa.

²⁸ Ngub kobur kakl, Asub ko inin kone bor kang sao aondao sao bin burubur inin toklol samoklme sao asao was samoklmaob ko nen sabo hem ko hayem? Inim is humb il ki kao ko saoklao nda ub nen sabaoklaob. Is ngo baebenom kongon di menjao nao bimi. Mbinim lab lab kongon di nao bimi o ²⁹ nim ini kao njun ub pangaoklaob. Mbes Solomon obu aol homa aondao ora habur obun lab lab di osisao hambun sao di buklhoma iri non bi maru u hasao o, is humb il ki kao ko saoklao ndam aol Solomon ngon yaor ngo bu hasao ub men mbaraoklao ora kisesa. ³⁰ Wاكل kakl, Em hinim den kang kang nao hobao sao mend haraoklao ndisao haklon daol Ngaorom oborob sor mubur yaor baraoklao o, ekeran nan mondom den ngo bo den haoreyao tomb bao dao peklao ora. Ngub buklao o den nao hobao sao ngo hakl yaor mao barekle om, obum ini daol bibir maeb ha inim samoklemi sao di taol bu njuklaong, inim asub ko obul hul nao hae hayem? kisesa. ³¹ Wاكل kakl, Inim ngub biming,

* **6:26:** Mat 10:29-31; Luk 12:6-7

naom ne asao was noklmao? Ib di asao was noklmaob ko? inin kone bor kang sao aondao sao bin buru kho sen nao boroklwaebe ora kisesa. ³² Ngub kobur kakl, Hambun sao ngo sao hakl sun tenaol mbinin aorao ngubi mend nao hae haroklme baebenom was asub buklwaob ko? nen sabo hem kaeb se hayem kisesa. Wاكل kakl, Ngub bimi o ini non inin Aorao yu heben hayaom inim asao was nao wi hayem ko ora hendeyao kisesa.* ³³ Njisesom ngub kobur kakl, Ngub beyaol inim pibnao oran ni Ngaorom maeb ha maomb bo haen ko hesa obum kone ebe dund se ukl bombor u hayao ub kab was hem ko es baem sin, obum inim tangar tangar sao ngo wa win habur hem lemi sao baeben hambun sao ebe njuklao ora kisea.* ³⁴ Ngub kobur kakl, Inim ngub nen sabobur lemin, ekerasub buklwaob ko nen sabobur inin kone bor kang sao aondao sao bin nao boroklwaebe ora. Ni ekerasub buklwaob ko mend hondoklwao saol ko and kend nao bembero wibaebe ora. Ekerasub buklwaob ko inim nao hendebur, baehaemen ora and kend bembero uklemi ko Njisesom ngub kisesa.*

7

Tenaol mende bor kho ebe ko nao sabolaebe kisao o

Luk 6:37-38; Luk 6:41-42

¹ Njisesom ngub kobur kakl, Njem tenaol mende bor nje kho hael ebe hael ko te mao sara nao sablo haebe. Njem tenaol mende bor kho ebe ko ngub te mao sara nao sablae sin,

* **6:32:** Mat 6:8 * **6:33:** Oro 14:17 * **6:34:** Mat 6:11

mondom nje di te mao sara nao sabloklaol kisesa.*

² Ngub kobur kakl, Njem tenaol mendem khorob buklemi sao hondo haklesi ub Ngaorom njem buklesi sao di hondo haklaol. Njem tenaol mende bor obum khorob ngub baeben ora bisao ko ya pubung lu u haklesi ub Ngaorom njem khorob buklesi sao di ya pubung lu u haklaol ora kisesa.*

³ Wakl kakl, And kindbarom njen elol as mba hayaol nje el kho ora hael o, njen elol ngo as mba hayao on mbes nen nao sabebur njen tenaol sangon elol huni kang ora uklao o asub hondobur mu tuwakan lesib? kisesa. ⁴ Wakl kakl, And kindbarom njen elol as mba haenbur, njem asub bubur njen tenaol sango bor njen elol huni kang abo wi o mu tuwakan lesib ko Njisesom ngub kisesa. ⁵ Wakl kakl, Songolol aol hobao o, njen elol and kindbar o mbes mu tuwaebe. Ngub mu tuwari sin njen tenaol sangon elol huni kang uklao o di ebe hondo maklesi ko Njisesom ngub kisesa.

⁶ Ngub kobur kakl, Bombor sao mende hobao sao ora komb bi wa sin buklohoma nao kalaebe ora. Njem kalae sin wakl mbinim baol munubur nje noklemi ora. Njen kullmundu di njen mone andub ora tuwabur dob bising, some hae bor nao wibi. Njem some haklaol wae sin, inin kullmundu ebe ngo mbinin aongaom hala bowes buklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.*

Ni obon ko tiriyaol kombael lu nga nga ko haebe kisao o
Luk 11:9-13

* **7:1:** Oro 2:1; 1 Kor 4:5; Nje 4:11-12 * **7:2:** Mak 4:24 * **7:6:** Mat 10:11

7-8 Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mondom Ngaor bor nji ka sin nji lao sao kaloklao. Tenaol mondom di menjao es ba sin hend waklao. Tenaol mondom di tiriyao kombael ni obom ko lu nga nga ko harob sin Ngaorom tiriyao komboklao ora. Inim Ngaor bor nji lemi tomb njuklao ora. Inim es buklemi sao di hend waklemi. Inim tiriyao kombael ni obon ko lu nga nga lemi tomb Ngaorom tiriyao komboklao ora kisesa.* ⁹ Ngub kobur kakl, Nongnason aorao o hakl o, inin isi kang mend buruklao om ne kang mend non nji ka sin inim obu han kaloklemi be? ¹⁰ Nas kang ngom ib wen non nji ka sin inim obu suklumb kaloklemi be? Ngub inj ora. ¹¹ Ini aol kone kho u haroklme haklom o, inin nongnas bor oborob ora kone kimb bu kaloklme ndal, inin Aorao yu heben hayaomon daol non bibir ora tenaol mendbor obu bor kao kaloklme baeben o bor aondaol bu ora hobao sao was taol bu kaloklao ora ko Njisesom ngub kisesa.*

¹² Ngub kobur kakl, Mosesom man hambun sao kisao o hesa Ngaoron man mini aol baeben kabom kismi ub kabon man te bombor ngo lowaong pangoklwaebe. Tenaol mendborom njem turi hemenin ko bimi nda ub, inim di tenaol aebenol haklemim turi hemem sao was bibaebe ora ko Njisesom ngub kisesa.*

Paeb tiriyao dengbele on es bubur puklwaebe kisao o

Luk 13:24

* **7:7-8:** Mak 11:24; Njo 14:13-14; Njo 15:7; Njo 16:23-24; Nje 1:5; 1 Njo 5:14-15 * **7:11:** Nje 1:17 * **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Oro 13:8-10

¹³ Njisesom ngub kobur kakl, Paeb tiriyao dengbele on puklwaebe. Ke hondokl puklmi harer on aondao baklaebele yaol, harer ngon tenaol andubom es nao bibur bao was puklmi.* ¹⁴ Haeben sakl puklmi tiriyao paeb kerob non bi yaol, harer ngon tenaol kang baoklmend es beme om was hend waroklme. Tiriyao ngon kang mendborom hend waklbur hayem ko Njisesom ngub kisesa.*

*Isom il kho ebe kab saoklao ko kao kalisao o
Luk 6:43-44*

¹⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Man kho mini aolom lome ub lemi o pangobur, heneng lem ko nen saboklemi hondoklwaebe. Mbini ngo baeben some sib lu noklbur buklhoma aondao deran ker sem non bi hayem o, mbinim some sib men aolubur ini maobowakl oboklemi kisesa.* ¹⁶ Ngub kobur kakl, Mbinim il so pind biklemi tomb mbinim ngo sao ngo beyem ko inim mbinin kone bor wiyao ub ebe hondoklemi kisesa. Wakl kakl, Saon hesmbulom timbaol saoklaol taloklme be? Bundinom ang saoklaol taloklme be? Nao saoklao orang* ¹⁷ is ebe baebenom di il ebe was saoklao. Is kho baebenom il di kho was saoklao kisesa. ¹⁸ Ngub kobur kakl, Is ebem il kho nao saoklao nda ub is khom di il ebe sokl buwaklao ora kisesa. ¹⁹ Wakl kakl, Is mondom il ebe nao sa sin, mbinim is ngo wesu haoruklemi ora.* ²⁰ Isom il ngo saoklao nda ub man kho mini aolom

* **7:13:** Njo 10:7; Njo 10:9 * **7:14:** Bis 14:22 * **7:15:** Mat 24:4; Mat 24:24; Bis 20:29; 2 Pit 2:1 * **7:16:** Kal 5:19-22; Nje 3:12
* **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Njo 15:6

bu pind biklemi sao di inim ebe hondoklemi ko Njisesom ngub kisesa.*

Nim ini mbes nao hondowaong puklub lowao kisao o

Luk 13:25-27

²¹ Ngub kobur kakl, Ni bor Aorao o Aorao o lome baeben hambun ora Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor nao poklemi ora. Ngub inj, nao Ab yu heben hayaomon keyao sao hul nao haroklme baebenom was poklemi kisesa.* ²² Wاكل kakl, Bao ngo bu pindib paklao tomb mendborom ni bor Aorao o nao Aorao ka lemi. Ngub kobur lemin naom njen imbi kobur Ngaoron man kao kalismao. Sam di andub taol deraesmao. Naom njen imbi kobur, tenaolom hambun sao bukl buwaesmi sao hakl di ebe bismao lom nde lemi. ²³ Ngub lemi tomb nim ngub lowao. Inim khorob was bismil nim ini ngo baeben mbes kang ora di nao hondowaong, ni hae ol nao hae puklub ora lowae ko Njisesom ngub kisesa.*

Tenaolon kone bor and ukl kab non bi bu hayem kisao o

Luk 6:47-49

²⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mendbor nao angal pangobur hul nao haroklme baeben aol kone ebe wi and han kemol bi mend hasesa ubi haklemi. Aol ngom obun and han biri oral bisesa. ²⁵ Ngo tomb se aondao ora obobur ib wae aondao ora disesa. Ib wae ngub dobur

* **7:20:** Mat 12:33 * **7:21:** Mat 21:31; Luk 6:46; Oro 2:13; Nje 1:22; Nje 1:25 * **7:23:** Mat 10:33; Mat 13:41-42; Mat 25:41; 2 Tim 2:19

kisaon popo di su and te ngo bor aondao ora ibisesa. Ngub ibisao o aol ngom obun and han biri oral han mandaemol bisaol, obun and ngol kho so kundi bowes nao bisao ora kisesa. ²⁶ Waki kakl, Tenaol mendbor nao angal pangobur o hul haroklme baeben aol mende kon nao wi ib mu kolokl barael and bi mend hasesa ubi haklemi. Aol ngom obun and su tombo taem se ib mul bisesa. ²⁷ Ngo tomb se aondao ora ibisaol, ib wae di aondao bu ora dobur posabsu di aondao bu ora ibisesa. Ngub ibisao tomb and ngo kundi taokl paokl ora pobur kisaon, sul karu tibabur khorob ora kundi hakl buri kisao ko Njisesom ngub kisesa.

²⁸ Ngo tomb Njisesom angal ngo baeben kao paesao tomb tenaol aondao khorob ora ngo hasmi baebenom obum angal ngo kao kalisao nda pangobur burir bismisa. ²⁹ Ngo tomb Njisesom angal ebe ngo kao dund bisao ub mbini Nju semon man buwaloklme aolom buwaloklme ub inj, obum kone kikil bi, bi make lome aolom angal buri palobur lome nda ub kobur, angal ngo kao kalisaol mbinim burir aondao ora bismisa.*

8

Njisesom aol maollun bi is mend ebe mao sae-sao o

Mak 1:40-45; Luk 5:12-16

¹ Ngo tomb Njises obu yu manda bor haklbir inin ibisaol, tenaol andub ora obun mama taol mi ibismisa. ² Ngo tomb aol maollun bi is mend hasao o, Njises obu hasaol teb so obobur tumu

* **7:29:** Mak 1:22; Luk 4:32; Njo 7:46

kar munu dombes ubur kakl, Aol aondao o njem ni ebe mao sakl ko pangal sin, njem ni ebe mao saklesi kisesa. ³ Ngub kisaol Njisesom obun kim aol ndan toklol men mbabur kakl, Nim nje ebe sen ko pangakl ol, njen toklo bor der nog biye baeben di ngubi tomb ebe saokl kisaol, bombor ngo tomb aol maollun bi nda ebe bao sisaol obun toklo songol heneng bao ibisesa. ⁴ Ngo tomb Njisesom aol ngo bor angal buriyao ora kobur kakl, Njem ni ebe mao sanao ko mendel nao kao kalaebe ora. Ngub inj, njem ngubi tomb Nju semon baolum aol bor bombor o nao songol ebe sa ko muwalokl pu. Ngub pobur lesin mbes Mosesom nje non bi baebenom bibaebe kisao ub, tenaol hambunom njen toklo songol wakl ebe sene ko henden ub njem Ngaor bor kalo mabaorao haoribi kisesa.*

Njisesom Orom semon maomb bo haraoklao aolon kongon biyao nas mao enjaesao o

Luk 7:1-10

⁵ Ngo tomb Njises obu su Kabenam pisaol, Orom semon ami sem maomb bo haraoklao aol mondom obobur Njises bor kao deb deb bubur kakl,* ⁶ Aol aondao o, nao kongon biyao nas sen habur nao anda bor bao u mba hayao o, obun ki aongao tibarabur tenda aondao ora no wiyao kisesa. ⁷ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Nim nas ngo ebe mao enjakl pon kisesa. ⁸ Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol ndam obun angal ngon ko san lubur kakl, Aol aondao o, ni kho ora hae ol njem di nao anda

* **8:4:** Mat 9:30; Mak 7:36; Luk 17:14 * **8:5:** Njo 4:47

ebeb nao se haeng, njen angalom kang menjao
 kokl sin nao kongon biyao nas ngo waktl mao
 enjakla kisesa. ⁹ Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl
 o, ni kongon bibi ko mao hasaomon ni bor di
 ngo sao ngo sao bibi keyao tomb biyu. Nim
 di nao ami baeben maomb bo haruklu o, nim
 nao ami ngon is mend bor ngub kaklo. Nje pu
 kaklo, ngo tomb puklao. Is mende bor ngub
 kaklo. Nje ib kaklo, ngo tomb ubuklao. Ngo
 tomb nao kongon biyao aol bor ngub kaklo. Njem
 kongon ngo bibi kaklo ngo tomb biyaol, njem
 di angalom manjao lesi tomb buklaol ora kisesa.
¹⁰ Ngub kisaol Njisesom aol ndan angal pango
 burir biyubur kisaon tenaol obun mama taol mi
 ibismi baeben bor kakl, Nim ini bor heneng ora
 kao njurukl, aol sem tangar ngom nil ngo hul
 ha harekle ub Nju sem tenaol baebenon ngubi
 is mend nao hondowao ora kisesa.* ¹¹ Ngub
 kobur kakl, Tenaol mendbor yu nan boroklme
 baeben di, unu nan boroklme baeben di, mbini
 hambun Eberehem Isak Njekob ngo baeben daol
 yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha
 maomb bo haraoklao bor maomunu burubur
 ne no buruklemi kisesa.* ¹² Waktl kakl, Ngub
 buklemi o tenaol mendbor Ngaor obum maeb
 ha maomb bo hayao bor eben ko nen sabisao o
 makl homo nao ubuklmi baeben, Ngaorom mbini
 dera nan em hundur aondao ora wi bor pen taol
 deraklaol, mbinim ngo bor saongao kengorokl no
 de khorob ora ko haklemi kisesa.* ¹³ Ngub kobur
 Njisesom ami sem maomb bo haraoklao aol nda

* **8:10:** Mat 15:28 * **8:11:** Luk 13:29 * **8:12:** Mat 22:13;
 Mat 25:30; Luk 13:28

bor kakl, Nje anda pu. Njem nil hul ha harili ub menjao buklaol ko pangae sin, heneng buklaol ora kisesa. Bombor ngo tomb was ami sem maomb bo haraoklao aol ndan kongon biyao nas nda ebe bao sisesa.

*Njisesom Pitan weren ingi di tenaol andub mendbor di ebe mao saesao o
Mak 1:29-34; Luk 4:38-41*

¹⁴ Ngo tomb Njisesom Pitan anda po hondabur hindisaol, Pitan weren ingi obun toklo turub aon-
dao ora bu sen habur u paolu wisaol hindisesa.*

¹⁵ Ngub u mba hasaol Njisesom ten ndan kil waraesao tomb pob turub bu sen khorob ora ngo homo wisao nda ebe sobur kur kisaol, ten ndam Njiseson ne nen ko man baesesa.

¹⁶ Ngo tomb ombonao nar anda bombisao tomb tenaol mbinin tombao bor sam biri andub ora Njises hasaol was taokl obo kiril mbaesmil, Njisesom sam ngo tenaolon tombao bor birisao hakl obun angalom pen ko taol derabur, obum tenaol sen kam mundub mundub bi hae himismi baeben di hambun mao ebe saesesa. ¹⁷ Ngo tomb Njisesom ngub ngo bu hasao o, mbes Ngaoron man mini aol Asayam mbuk waeb ngub bu wisesa.

Obum nao tenaol kho mao saraoklao sao baeben Taol peyo sen menjao menjao hambun saom

Nao tenaol mao homaklao tomb di Obum mu tuwa peb bu ebe mao saklao ko Asayam mbuk waeb bu wisao ub ngo tomb heneng ora il so pind bisesa.

* **8:14:** 1 Kor 9:5

Mendborom baehaemen Njises taol mi pe non bismi o

Luk 9:57-62

¹⁸ Ngo tomb Njises obu hasaol tenaol andub ora ha akol bismil hondobur kakl, Naom ib mal ngon mare mende nan mbi kisesa. ¹⁹ Ngo tomb Nju semon man buwaloklao aol bombor mend obobur Njises bor kakl, Aol aondao o, su nje poklesi baeben hambun bor di nim nje taol mi was obobur, nje haru akol was buklwao kisesa. ²⁰ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Buklhoma deran ker baebenom su sowal tomb pae bor paoloklme. Sao baebenom di and bu paoloklme kisesa. Mbinim ngub bimi o Aolon Isi Ora obu haraoklao su mend nao wiyaong, njem heneng ora ni turi homo taol mi akol was buklesi be? kisesa.* ²¹ Ngo tomb obun man pange mend ngol birisao om di Njises bor kakl, Aol aondao o nim di nje taol mi oboklwao o, nao ab mbes homoklao tomb maol bu mbaklbir oboklwaong, njem menjao nen nao sobaebe kisesa. ²² Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Inj ora, mbinin kone bor pe pae non bi haroklme baebenom tenaol pe pae ebe maol bukleming, njem ni taol mi ib ora kisesa.*

Njisesom posabsu aondao ora kur mao kaesao o

Mak 4:35-41; Luk 8:22-25

²³ Ngo tomb Njises obu ib taokaollon baoraoklbir pisaol, obun man pange baeben di obu taol mi pismil mbini haru pismisa. ²⁴ Ngo tomb ib mal aondao ngo bor posabsu aondao ora obobur ib

* **8:20:** 2 Kor 8:9 * **8:22:** Njo 5:25

aondao bu ora lu taongul taongul ko lu dengen
taokl en aeben bubur kisaon, ib taokaoll ngon
ndaon bor ib do tu ndakl ke ke bisao o, Njises
obu ib taokaoll ndaon ngo bor u paolu wisesa.

²⁵ Ngo tomb mbinim obu po mao tekabur obu
bor kakl, Aorao Aondao o, ib ngo bor nao ngo pe
barakl ke ke bu bum hayom ngao, njem nao bu
mi kismisa. ²⁶ Ngub kismil Njisesom mbini bor
kakl, Inim asub ko pakl hemeklem? Inim kone
kab teb marubur Ngaorol hul nao hae haroklme
be? kisesa. Ngub kobur obum teka peyobur
kisaon, posabu nda hesa ib ngo lu dengen taokl
en aeben bisao nda kab bor taolu lubur ngub
nao bi kur kao kisaol, posabsu nda kur kisaol ib
ndam di el el kang ora di nao bi sowa paesesa.*

²⁷ Ngo tomb Njisesom ngub bisaol hondobur, pakl
homo burisao po burir biyubur mbini hakl hakl
kakl, Wao. Posabsu hesa ib kabom hul nao hae
angal pangen ke aol ngo obu asub bi mend e bo?
kismisa.

Njisesom aol is kabon sam taol deraesao o

Mak 5:1-20; Luk 8:26-39

²⁸ Ngo tomb Njises obu ib mal aondao ngon
mare mende nan Ngerasa semon su bor pisaol,
aol mbibin tombao bor sam biri is kab mend
mbibi aol maol bor and waru paolu hasbi o Njises
obu hen mukl ibisbisa. Ngo tomb aol ngo kab
mbibi deran ker pe non bi ora hasbil, tenaol
hambunom pakl homobur mbibi kab and waru
paolisbi hareron teb sol nao pibismisa. ²⁹ Ngo
tomb aol nda kabom angal aondao bu ora kobur

* **8:26:** Mat 14:31; Mat 16:8

kakl, Nje Ngaoron Isi ora hael ol nje tangar aondao ora hael ngao, njem yao bor asub ko ora ke mao handakl ibil balem? kisbisa. Mbibim ngub kobur kakl, Hambun sao nao bu pae tomb njem penar bu enjo ngo bor yao ke mao handakl ibil be? kisbisa.* ³⁰ Ngo tomb some aondao andub ora mend, kang mend enderael sao pil nao mba hasmisa. ³¹ Ngo tomb aol nda kabon tombao bor sam birismi nda baebenom Njises bor buri palo kao deb deb bubur kakl, Njem nao lu taol derak sin, naom some ngo hayem baebenom tombao bor ora taol ndaebe kismisa. ³² Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Ini some ngo baebenon tombao bor hondakl puklub kisaol, sam ngo birismi nda baebenom aol nda kab tuwaklbir some nda baebenon tombao bor bombokl engel was bismisa. Ngo tomb some nda baeben su bare kho ora mendbor akl was hellenj kao mi pobur ib mal aondao mend wisao bor was bongeyokl engel bismil, hambun ora ib no pe baraesmisa.

³³ Ngo tomb aol some ngo baeben kalo hasmi nda baebenom pakl khorob ora pobur kismis, mbinin su and lobokl lobokl bor po pindib pabur tenaol hambunom pangen ngo bisao hindismi sao baeben kao kalobur, aol is kab nda mbibin tombao bor mbes sam birisao o Njisesom taol deraesao on te di tenaol hambunom pangen kao kalismisa. ³⁴ Ngo tomb su and lobokl lobokl ngo bor tenaol birismi baeben hambunom Njises hen mukl pismisa. Ngub pobur Njises obu birisaol hindismi tomb obum ngo bisao sao hondo pakl homo obu bor kao deb deb bubur kakl, Nje naon

* **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:34; Luk 4:41

su ngol nao hae su tangar bor paokl pu ora kismisa.

9

Njisesom aol aongao tibae mend ebe mao sae-sao o

Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

¹ Ngo tomb Njises obu ib taokaollon baoraokl-bir wakl ib mal ngon mare mende nan bokey-obur, obun su ora bor po pindib paesesa.* ² Ngo tomb aol aongao tibae mend obun to bor win kobur Njises obu hasaol taokl ibismil, aol ngo baebenom Njises obul ngo hul ha ora habur, ngo bismi sao hondobur Njiseson aol aongao tibae nda bor kakl, Nao isi o, nim njen kone bor kho wiyao o kunarukl ngao, njen kone bor hul ha saor peyo haebe kisesa. ³ Ngo tomb Nju semon man buwaloklme aol mendborom mbinin kone bor nen sab nda nda bu sub kao kao bubur kakl, Aol ngom Ngaor bor maobowa hul ha angal ngo be o kao kao bismisa. ⁴ Ngo tomb mbinim ngo bu hasmi ub Njisesom ora hende sakl obum mbini bor kakl, Inim inin kone bor khorob aondao bu ora ngo nen sabeyem ub asub ko ora ngub nen sabeklem balem? kisesa.* ⁵ Ngub kobur kakl, Inim angal awo was kend bi ko pangeyem? Aoh, nim njen kone bor kho wiyao o kunaruk kanda ub kend bi soklaol bukl buwaklwao be? be? nje tekakl pu lowao ub kend bi soklaol bukl buwaklwao ko pangeyem? kisesa. ⁶ Ngub kobur kakl, Ni Aolon Isi Ora hae ol sun tenaol hambunon kone bor kho wiyao sao kuna, tenaol heme di ebe

* **9:1:** Mat 4:14 * **9:4:** Mat 12:25; Luk 9:47; Njo 2:25

tekakl pu kaeb se hae ko hendeklemin ub kobur, aol aongao tibae ngo bor kakl, Nje teka peyo, njen to abo mu minibir njen anda pu kisesa.* ⁷ Ngub kisaol teka peyaoklbir obun anda pisesa. ⁸ Ngo tomb tenaol hambunom Njisesom ngo bisao sao hondobur pakl aondao ora homobur, Ngaorom obun buri ngubi tenaol bor taol bu kalekle ko nen sab heneng bubur kismis min mbinim Ngaor bor kaoya kismisa.

*Njisesom Matiyu bor ni taol mi ib kisaol o
Mak 2:13-17; Luk 5:27-32*

⁹ Ngo tomb Njisesom su mendel pobur hindisaol, mone takis moroklme anda menden aol mend obun imbi Matiyu birisaol hindisesa. Ngub hondobur Njisesom obu bor kakl, Njem ni taol mi ib kisaol, obum teka peyaoklbir taol mi pisesa. ¹⁰ Ngo tomb Njises di obun man pange baeben di mbini aol ngon anda bor ne nklbur birismil, mone takis moroklme aol di aol mendbor khorob was bu hasmi baeben di ibismil mbini haru ne no birismisa. ¹¹ Ngo tomb ngub ne no birismil, Peresi sem mendborom hondobur mbinim Njiseson man pange aol baeben bor kakl, Inin aol aondao ngom asub ko mone takis moroklme aol baeben daol khorob bimi aol baeben di maomunu ne no bereyem? kismisa.* ¹² Ngo tomb Njisesom ngo kismi o pangobur kakl, Tenaol sen nao hae baebenom dokta biri nao bukmi ora. Ngub inj, tenaol sen ha wimi baebenom was dokta biri pukmi kisesa.

* **9:6:** Njo 5:8; Njo 17:2 * **9:11:** Luk 15:2; Luk 19:7

13 Njisesom wakl kakl, Inim Ngaorom mbuk waebom ke wiyao ub nao hendeme be?

Nim tenaolom mabaorao haoroklme ub Turi nao homaklo.

Nim tenaolom tenaol mende bor sub kone u Hond homoklme ub was turi homaklo ko mbuk waeb bor wisao ub Njisesom ngub kisesa. Ngub kobur kakl, Nim tenaol oborob bu haroklme baeben bor kone baol monoklwaebe kokl inj obowao ora. Ngub inj, nim tenaol khorob bimi baeben bor kone baol munu inim khorob bismi sao tuwaklwaebe kokl obowao ora kisesa.*

Mendborom Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paolismi o

Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

14 Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolon man pange aol baebenom Njises hasaol obobur mbinim Njises bor kakl, Peresi sem baeben daol naom non Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paoloklmao o, njen man pange aol baebenom ngub nao bi ne bao was noklme kismisa.* 15 Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Aol mondom obun ten wen taol bubur obun tenaol sango baeben daol mbini haru bao buruklemi tomb mbinin kone bor hem ko kend bin buruklemi be? Ngub inj ka. Aol ten wen taol bi ngo obu mabor mondom su tangar bor pen laol, obun tenaol sango baeben hesa ko mende nao haklemi tomb mbinim obu hem kobur ebe ne tuwa paoluklemi kisesa.*

16 Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mende di kobur kakl, Toklo and turub bi mbes

* 9:13: Mat 12:7 * 9:14: Luk 18:12 * 9:15: Njo 3:29

pange piri mend kaollu dir wiyao tomb, dir ngo wiyao bor mange taombulukbur mondom lab lab buri ebe wen pange on mend nao heya moroklme. Ngub inj, mondom ngub ba sin, mbes pange piri ngon dir uklao bor manga taombulukbur, lab lab buri ebe wen pange on mend heya muklao tomb lab lab mbes pange kang bu dir uklao nda di wakl aondao bu men and sen lao kisesa.* ¹⁷ Ngub kobur kakl, Mondom ib waen wen pange di some songol be mbes pange bor nao kowe tu ndaroklme o, mondom ngub ba sin some songol be ngo dallmbe bowes bu kho soklao, ib waen ngo di sul ora kowe bowes buklaora ora kisesa. Ngub inj, mbinim ib waen wen pange o some songol be di wen pange bor was kowe tu ndabur humu waem sin, kobaran wen pange kab kab sakl oborob ora uklao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

Njisesom nong kang hesa ten mend kab mao enjaesao o

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal ngub bao kao kalakl hasaol, Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aol mend Njises obu hasaol obo tumu kar munu dombes ubur kakl, Nao wane ngubi tomb ora pe parob o, njen kim obu kang mend obo waraklesi tomb obu wakl enjoklao ora kisesa. ¹⁹ Ngub kisaol Njises obu aol ngo hesa pisbil, Njises obun man pange baeben di mbini haru pismisa.

* **9:16:** Njo 1:17

20 Ngo tomb ten is mend obu bullim anda buru kimb was bisao o, obum bao hor hambunon ngub bao ber ha haen was karasmas duteb oran pibi hasao o, ten ngom Njiseson mesao nan teb so obobur kisaon obum Njiseson lab lab kungni bor obun kim waraesesa. 21 Ngub waraesao o ten ngom mbes Njiseson lab labol nao waraesao tomb obun kone bor kao ndan sabur kakl, Nim Njiseson lab lab oral waraklwao tomb di nao sen ngo hae ub ebe bao soklao kisesa.* 22 Ngo tomb Njisesom ten nda baol munu hondobur obu bor kakl, Nao wane o njem nil hul ha harili saom njen sen ngo ebe saokl ngao, njen kone bor hul ha saor peyo haebe kisesa. Ngub kisaol ten ndam bullim nda ngo buru kimb bu hasao nda ub bombor ngo tomb kur kobur ebe bao sisesa. 23 Ngo tomb Njises obu Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aolon anda po pindib pabur hindisaol, aol mendborom ngon ngo hond homo hombara bubur poll pib menger hakl ko, tenaol mendborom di de aondao bu ora kobur wi allbob ko men mba hasmisa. 24 Ngub bismil hondobur Njisesom tenaol ngo baeben bor kakl, Nong kang ngo obu ora nao pe pae u paolu wing ini dera puklub kisaol, mbinim obu ora pe parob nda o le ko pangobur kismim mbinin Njises obu bor khorob ora kir ko maobowaesmisa.* 25 Ngo tomb Njisesom tenaol ngo baeben puklub ko taol peyobur kisaon, obu nong kang nda u mba hasaol hondabur nong pe pae kang ngon kil men misaol tekasesa. 26 Ngub bisaol Njisesom ngo bisao saon

* 9:21: Mat 14:36 * 9:24: Njo 11:11

arman angal bib su ngo baeben hambun bor pib ngaesaol tenaol hambunom pangismisa.

Njisesom aol el kho kab mend ebe mao saesao

O

²⁷ Ngo tomb Njises obu su ngol haklbir su mendel pisaol, aol el bokl mini kab mondom Njises obu taol mi obo angal aondao bu ora kobur kakl, Nje Debir semon isi o njem yao kab hond hom kisbisa.* ²⁸ Ngo tomb obu and menden hondaesaol, aol el kho ngo kab di ngol ibisbil Njisesom mbibi bor kakl, Nim ibi ebe mao saeb se hae ko pangekleb be? kisaol mbibim obu bor kakl, Aol aondao o, e ka kisbisa. ²⁹ Ngo tomb Njisesom aol nda kabon el bor obun kim men mbabur kakl, Ibim nil ngo hul ha habur heneng buklaol ko nen saboklbe ub ibi bor heneng ora buklaol kisaol ³⁰ mbibin el bor bao bisesa. Ngo tomb Njisesom mbibi bor angal buriyab ora kao kalobur kakl, Obum yaon el mao ebe sanao ko tenaol mondom pangen kao kaloklebi hondoklwaebe ora kisesa.* ³¹ Ngub kisao o aol el kho Njisesom ebe mao saesao nda kabom pobur kisbin, mbibim hul habur Njisesom ngo bisao sao tenaol hambunom pangen kisbil, su ngo baeben hambun bor pangismisa.

Njisesom aol angal nao ke mend ebe mao saesao o

³² Ngo tomb Njises obun man pange baeben di mbini hambun pismil, aol angal nao ke obun tombao bor sam biri mend kemi ibismil aol angal nao ke ndam Njises obu hasaol ibisesa. ³³ Ngo

* **9:27:** Mat 20:29-34 * **9:30:** Mat 8:4

tomb Njisesom aol ngon tombao bor sam ngo birisao nda taol deraesaol aol nda wakl angal kisesa. Ngub bisaol tenaol mendborom ngo bisao nda hondobur burir biyu pakl homobur kakl, Mbes Isreyel tenaolon su ngo bor ngubi mend bisaol nao hindismao kao kao bismisa.* ³⁴ Ngub kismi o Peresi tenaol baebenom kakl, Obum tenaolon sam taol dera hae o, Seran semon wesmbao aondao oran burim taol dera hae kismisa.*

Njisesom tenaol hambun ora hond himisao o

³⁵ Ngo tomb Njisesom su and lobokl lobokl baeben bor di su and te kang baeben bor di akol bu habur kisaon, obum Nju semon man pangoklme anda baeben hambunon honda was bubur, Ngaoron angal bib hobao sao kao kalo Ngaorom ngub maeb ha maomb bo hayao ko tenaol hambunom pangen kao kalisesa. Obum ngub bubur kisaon tenaol mendbor sen kam mundub mundub ha homo wismi baeben di, mendbor mbinim toklo kone bor kend bin birismi baeben di ebe mao sam akol bu hasesa.* ³⁶ Ngo tomb tenaol andub ora some sib aorao nao hae non bi khorob ora habur, mondom nao bisur bib se hayao ko nen nao sabe mbinin kone bor ngil ngaol ken burubur kend aondao ora bin birismil, Njisesom obun kone bor mbini hond aondao ora himisesa.* ³⁷ Ngo tomb Njisesom ngub hondobur obun man pange aol baeben bor kakl, Aoraon em bor ne andub ora ngo bo do kimb be o, em il ngo baeben talaeb se kongon bimi aol andub nao

* **9:33:** Mak 2:12 * **9:34:** Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

* **9:35:** Mat 4:23; Mak 1:39 * **9:36:** Mat 14:14

hayem ngao,* ³⁸ Em Aoraom aol mendbor obun em il ngo talo maemb kokl eben ken ub inim obu bor kao kal ha was haklwaebe kisesa.

10

*Njisesom aol duteb sablo mao hasao o
Mak 3:13-19; Luk 6:12-16*

¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol duteb ubuklub kobur kisaon, tenaolon tombao bor sam buruklao baeben taol dera, mendbor sen hae uklemi baeben di mao enja, sen mendbor mbinin toklo buri nao palebur kend bin buruklemi baeben di ebe mao sa, mbinim ngub bin ko Njisesom mbini bor obun buri taol bu kalisesa.*

² Ngub bisao o Njiseson angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol duteb ngon imbi ngo was sisesa. Pibnao oran Simon obun imbi mende Pita sisaol obun haeme Andur di, Seberin isi Njemus hesa Njon kab di, ³ Pilib hesa Batolimu kab di, Tomas di, Matiyu obu mbes mone takis mu hasao aol nda di, Njemus mende Aolpason isi sisaol obu di, Tariyas di, ⁴ Simon mende obu Selor sem sisaol ngo obu di, Iskeriyaor Njuras obum mabor Njises karu lubur Njises lukl bismi baeben munu kalisao aol nda di ngo baeben sisesa.

*Njisesom aol duteb Angal Bib Hobao Sao kam
puklub kisa o*

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

⁵ Ngo tomb Njisesom aol duteb ngo baeben angal bib hobao sao ngo kam akol bukl puklub kobur kakl, Inim mbini su Tenaol Sem Tangar

* **9:37:** Mak 6:34; Luk 10:2 * **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1

baeben haroklme bor nao puklwaebe. Inim su and lobokl Sameriya bor di nao puklwaebe ora.*

⁶ Ngub inj, inim Isreyel tenaol some sib aorao nao hae non bi habur bum haroklme baeben bor was puklwaebe kisesa.* ⁷ Ngub kobur kakl, Inim ngub po angal bib ngo kao kalobur lemin, mbini bor yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haklao ub teb se ko kao kaloklwaebe kisesa.* ⁸ Wاكل kakl, Inim ngub bubur lemin tenaol sen ha uklemi baeben mao ebe sa, tenaol mendbor ora pe paklemi baeben di wاكل mao enja peb bu, tenaol mendbor maollun bi baeben di ebe mao sa songol heneng eben ko, tenaolon tombao bor sam buruklao baeben di taol deraklwaebe kisesa. Ngub kobur kakl, Nim ini bor hobao sao ngo taol bu njurukl sao baeben di inim sokl nao bi pone was mukleming, inim mbini bor di sokl nao muklbur ngub bisur bu kaloklwaebe kisesa.* ⁹ Njisesom ngub kobur kakl, Mone ngol di mone silba di mone hundbi kang ndisao di inin nu bor kang ora di nao maroklwaebe ora kisesa.* ¹⁰ Wاكل kakl, Inin nu harer poboklbur maroklme sao o di nao maroklwaebe. Siyor aongao su kab di bombor was bubur mende nao maroklwaebe. Hakla tom harer poboklbur monoklme sao di nao monoklwaebe. Ngub inj, aol kongon beme baebenom sokl mib se kongon bimil, es nao buwae ne di ebe mu noklme kisesa.*

¹¹ Njisesom ngub kobur kakl, Inim su and

* **10:5:** Bis 13:46 * **10:6:** Mat 15:24 * **10:7:** Mat 3:2; Mat 4:17; Luk 10:9; Luk 10:11 * **10:8:** Bis 20:33 * **10:9:** Luk 10:4
* **10:10:** Luk 10:7; 1 Kor 9:14; 1 Tim 5:18

lobokl lobokl aondao mendel di su kang mendel di poklemi tomb inim aol awom was ini turi homo heben heben bim ko ebe hondoklemi kisesa. Inim ngub hondobur lemin inim aol kone ebe ora wi ngo ini turi homo heben heben buklaol o kab was bao ham ham bubur, inim su ngo tuwaki poklbur oran aol ngo tuwaki puklwaebe kisesa. ¹² Ngub kobur kakl, Inim and ngon poklemi tomb tenaol and ngon buruklemi baeben bor ini ebe soklaong as ko haklwaebe lowaebe kisesa.* ¹³ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol and ngon buruklemi baebenon ebe ora ini turi homo heben heben bam bam bukl bi mend bara sin, inim mbini bor as ko haklwaebe ko ngo lemi ub mbinin kone bor hondaklaol ini turi homaem sin ebe ora soklaol. Ngub inj, tenaol kone ngubi wi mend nao bara sin, inim mbini bor ngo lemi ub mbinin kone bor nao hondaklaol, mbinim ini turi nao homaem sin ngub nao ke men mba bao waklbur paokl ora puklwaebe kisesa. ¹⁴ Wakl kakl, Aol mondom ini obun anda bor ini oborob obaeming paolemin ubuklub nao ke bao wabur inin angal di nao panga sin, inim and ngo di su and lobokl lobokl ngo tuwaklbur inin aongao bor mbinin su ngon pange su huni haklaol baeben di ngol tandoklo tuwaklbur paokl puklwaebe kisesa.* ¹⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaorom tenaol hambun taol buklaol bao o pindib paklaol tomb, su and lobokl lobokl ngo bor ke aondao ora hondoklemi om, mbes su Sorom hesa Komora kab bor ke aondao ora

* **10:12:** Luk 10:5-6 * **10:14:** Luk 10:10-12; Bis 13:51; Bis 18:6

hindismi ub men mbae ora soklao kisesa.*

*Mabor kho hambun sao oboklao kisao o
Mak 13:9-13; Luk 12:12-17*

¹⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Pangeklem. Nim ini some sib non bi buklhoma aondao deran ker sem hae bor ora puklub kakl ngao, suklumbom mondom ni nao lin ko nim asub ora bun ko oborob ora kone kimb bimi nda ub, inim di oborob ora kone kimb bibaebe. Ngub bubur lemin sao ebeyabuklom sao sango bor saond nao bu kale sub oborob ora boroklme nda ub, inim di tenaol mende bor saond nao bu kal kal bi sub haklwaebe ora kisesa.* ¹⁷ Wاكل kakl, Aol mendbor ini men pae po mbinin kansol baebenon el sol mao habur howes kokl buklemi baeben, inim oborob ora hondo haklwaebe kisesa.* ¹⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Mbinim ni men mbaklwao ko nen sabobur lemin, mbinim ini kabmanon maomb bo haroklme aol aondao baeben hesa aol wesmbao baeben kabon el sol mao haklemi kisesa. Ngub buklemi tomb inim mbini bor di Tenaol Sem Tangar bor di inim buklemi sao hobao sao was kao kalobur, Angal Bib Hobao Sao o was kao kaloklwaebe ora kisesa.* ¹⁹ Ngub kobur kakl, Mbinim ini men pae po howes lemi tomb inim pakl homo nen nen sabobur naom angal asao was lomao? mbinim nao bor howes ngo lemi on ko san di asub was luklmaob ko nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, bombor ngo ora tomb Ngaorom angal ngon

* **10:15:** Mat 11:24; Njur 7 * **10:16:** Luk 10:3; Njo 10:12; Bis 20:29; Oro 16:19 * **10:17:** Mat 24:9; Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; Luk 21:12-15 * **10:18:** Bis 25:23; Bis 27:24

ngub laob ko kao njuklao ora kisesa. ²⁰ Wاكل kakl, Angal ngo inim inin mbib was nao lemi ora. Ngub inj, inin Ab Aondaon Wesaom inim angal oborob ora lemin lao kisesa.*

²¹ Ngub kobur kakl, Mabor aol mendborom mbinin haeme o howes kobur karu luklemi, mbinim pe paen luklemi. Ngo tomb bombor ngub was aol baebenom di mbinin nongnas sisao ngub bi bi buklemi. Ngub buklemi tomb nongnas baebenom di mbinin ingi aorao baeben bor saond bi sao ha ha bubuk lemin, mbinin ingi aorao ngo baeben karubur pe paen luklemi kisesa.*

²² Njisesom wاكل kakl, Inim nil hul ha haklemi, tenaol su hambun bor paoleme baeben hambunom ini hendaebe bakl aondaora homobur nar wen ebe hende non buklemi kisesa. Wاكل kakl, Mbinim ngub buklemi o tenaol mendbor nil hul ha saor pe was bao harim sin, Ngaorom mbini bu muklao ora kisesa.* ²³ Ngub kobur kakl, Inim su and lobokl lobokl mendel haklemi tomb mbinim ini bor hondo ko bowes baem sin, inim su and lobokl lobokl tangar mende bor paokl ora puklwaebe kisesa. Wاكل kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim su Isreyel and lobokl lobokl hambun bor angal bib hobao sao ngo nao kao kal pae hareklemin was, Aolon Isi Ora oboklao ora kisesa.*

²⁴⁻²⁵ Njisesom wاكل kakl, Tenaol sukul lome baebenom mbinin tizam buwaloklao ub bao wa

* **10:20:** Njo 14:26; 1 Kor 2:4 * **10:21:** Mat 10:35; Mak 13:12;
 Luk 21:16 * **10:22:** Mat 24:9; Mat 24:13; Mak 13:13; Luk 21:17;
 Njo 15:18-21 * **10:23:** Mat 16:28

mbinin tisa men mbabur tangar ub bukl buk-waklemi ora. Ngub inj, sukul tenaol baebenom mbinin tisa non bi harim sin ngon ebe. Mende di mbini kongon bimi aol baebenom di mbinin aol aondao o men mbakl buwaklemi o, mbinin aol aondao ubi harim sin ngo di ebe ora soklao kisesa. Ngub kobur kakl, Mbinim ngo bimi ub inim ngub nen saboklwaebe. Tenaolom and aorao bor nje Seran Belsebaol hael ko imbi karu waem sin, mbinim and aorao ngon isi wane baeben bor di imbi khorob aondao bu ora karu uklemi kisesa.*

Inim Ngaor obu bombor ora pakl homoklwaebe kisao o

Luk 12:2-7

²⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Inim ngub nen sabobur mbini pakl nao homoklwaebe ora. Hambun sao tenaolom kowes bubur buklemi sao baeben mabor tenaol hambunom hondoklemi ora. Hambun sao sub hala mba uklaol sao baeben di, mabor perekle pa uklaol tenaol hambunom ora hondoklemi kisesa.* ²⁷ Ngub kobur kakl, Angal nim ini bor somna sub kao njuruklu nda baeben di, inim tenaol hambunom pangen hora lowaebe. Nim angal sub kao towem kobur kakl ol inin hal bor sub pangoklme o di, tenaol hambunom pangen and hom kemol habur lowaebe kisesa. ²⁸ Wakl kakl, Aol mendbor tenaol sango pe paen lib se haklemi baebenom mabor tenaolon wesao pe paen nao lib se hakleming, inim mbini pakl nao homoklwaebe ora. Ngub inj, aol mend

* **10:24-25:** Mat 9:34; Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 6:40; Luk 11:15; Njo 13:16 * **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17

inin toklo hesa wesao kab kobaran is de bor pen kaeb se hayao o bombor o pakl homoklwaebe ora kisesa.* ²⁹ Njisesom ngub kobur kakl, Sao kang is kab maomunu mone hundbi kang hond mondom sokl bib se hakl o, inin Abom sao kang ngubi on is bombor ora di sul nao tibaen ko panga sin nao tibaklao ora kisesa. ³⁰ Wاكل kakl, Ngub biyao o obum inin wesmbao iri baeben di ndi men payaong, ³¹ sao nao hobao sao kang kang mone hundbim sokl bib se ngubi hakl ndi menekle om ini daol bibir ndi meneyaol, ini di is mend nao baondib munuklaong pakl nao homoklwaebe ora kisesa.*

Inim ni Karas sem hae ko kao paklwaebe kisao

O

Luk 12:8-9

³² Njisesom ngub kobur kakl, Aol mondom ni Karas sem hae ko tenaol hambunom pangen kao parob sin, nim aol ngo obu ni sem ora hae ko nao Ab yu heben hayaom pangen lowao kisesa. ³³ Wاكل kakl, Ngub inj, aol mondom tenaol hambunon el sol ni nao hende non bu mesao njubur besao kon wa sin, nim aol ngo obu di nao Ab yu heben hayaon elol nao hende non bu mesao kaloklwao kisesa.*

Njisesom saond bi sao ha ha bin koklbur ibisao

O

Luk 12:51-53; Luk 14:26-27

³⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Inim nim tenaol hambun bor turi homo taeki koklbur ibise ko nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, nim tenaol

* **10:28:** Nje 4:12 * **10:31:** Mat 6:26; Mat 12:12 * **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26; 2 Tim 2:12

hambun bor taeki kokl inj obowao o, nim kuwi kuwinj saoll hakl mini obowao ora kisesa. ³⁵ Wاكل kakl, Nim tenaolon kone bor saond bi ha ha bin koklbur obowaol, nas baebenom di mbinin ab bor saond bi men koro haklemi. Nong baebenom di mbinin am bor saond bi men koro haklemi. Ten baebenom di mbinin aolin am bor saond bi men koro haklemi kisesa. ³⁶ Ngub kobur kakl, And bomboron haklemi baebenom di saond bi ha ha buklemi kisesa.

³⁷ Wاكل kakl, Tenaol mendborom mbinin ingi aoraol aondao bu turi homo kone ubur mbinim nil kang bu kone waem sin, mbinim ni hae ol obokl buwaklemi ora kisesa. Ngub kobur kakl, Tenaol mendborom mbinin nongnasol aondao bu turi homo kone ubur mbinim nil kang bu kone waem sin, mbinim ni hae ol obokl buwaklemi ora kisesa. ³⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mendbor mbinini pe pae non bi ora ha, mbinin is pe kowal bi nao taokl ebebur ni taol mi ubuklmi baeben, mbinim ni hae ol obokl bukwaklemi ora kisesa.* ³⁹ Wاكل kakl, Aol mondom obu tenaol hambunom imbi ken haklwao ko nen soba sin, obun hambun sao baondib munuklaol obu imbi nao wi kang ora haklao. Ngub inj, aol mondom ni hem ko taol mi oboklaol obu imbi nao wi kang ora harob sin, obu haeben soklao obu heneng ora imbi wi aondao ora haklao kisesa.*

Sokl oborob ora muklemi kisao o

Mak 9:41

⁴⁰ Ngo tomb Njisesom wاكل kakl, Tenaol mendborom ini bor turi homobur oborob obaeming

* **10:38:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; Luk 17:33

* **10:39:** Njo 12:25

ubuklub ko bisur baem sin, mbinim ni bor ora turi homo oborob buklemi. Mbinim ni bor ora turi homo oborob baem sin, Ngaorom ni obon kisaol mbinim obu bor ora turi homo oborob buklemi kisesa.* ⁴¹ Ngub kobur waki kakl, Tenaol mondom man mini aol mend oboklao o hondobur turi homo, aol ngo obu man mini aol ora hael bisur bukluwao ora ko pangobur obum oborob obaeng ib ka sin, obum man mini aolom sokl muklemi ubi was muklao kisesa. Mende di aol mondom aol kone ebe wi ora mend oboklao o hondobur turi homo, aol ngo obu aol kone ebe wi hael bisur bukluwao ko nen sabobur oborob obaeng ib ka sin, obun sokl di aol ebe baeben muklemi ubi was muklao ora kisesa. ⁴² Waki kakl, Aol mondom nao man pange baebenon tenaol ndi nao mini kang ora mend buruklao hondobur, obun kone bor nim Njiseson man pange kang ngo bisur bukluwao ko nen sabobur obum ib kong de heneng ora o nen humu kala sin di, nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol ngo obun sokl es nao bi aondao ngol panaem ora uklao kisesa.*

11

Njonom obun man pange aol mendbor Njises hasaol pen kisao o

Luk 7:18-35

¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol dutebom kongon bam akol buklemi on angal hambun sao ngub kao kal paesao tomb, obum su ngol haklbir su ngon and lobokl lobokl baeben bor hondabur kisaon, obum tenaol hambun bor

* **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Njo 13:20 * **10:42:** Mat 25:40

Ngaoron angal bib hobao sao ngub wiyao ko kao kalo obum angal ngon te di tenaol hambunom pangen kao kalisesa. ² Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aol obu kalabus anda bor paolubur, Eben Ke Aolom tenaol hambun bor angal ebe ngo kao kalo kongon hambun sao ngo bu hasao ub pangisesa. Ngub pangobur kisaon Njon obun man pange aol mendbor Njises hasaol puklub kisesa.* ³ Ngo tomb Njonon man pange aol nda baebenom Njises hasaol po obu ne mubur kakl, Naom aol mend oboklao ko hondo haroklmao nde, nje ngo obae o be? be? naom aol tangar mende wen oboklao ko bao hondo haklmaob? kismisa. ⁴ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim Njon obu hayaol pobur lemin, inim elom hendeklem sao baeben di pangeklem ub di Njon obum pangen kao kaloklwaebe kisesa. ⁵ Ngo tomb tenaol mendbor el kho baeben di wakl el tin ko, tenaol mendbor aongao kho baeben di wakl harer peben ko, tenaol maollum bi mendboron toklo bor der bisao hakl di wakl songol heneng eben ko, hal bowe baeben di wakl hal mao komba, tenaol pe pae baeben di wakl mao enjarob lowaebe. Aoh, mbini tenaol dimb menjao nao wi boroklme baebenom di Ngaoron Angal Bib Hobao Sao pangaem lowaebe kisesa. ⁶ Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Tenaolom nil hul ha habur kone taol taol nao buklemi baeben, mbinim turi hom na was haklemi ka ko kao kaloklwaebe kisesa.*

⁷ Ngo tomb Njonon man pange aol ngo baeben anda pismi tomb, Njisesom tenaol andub ora

* **11:2:** Mat 14:3 * **11:6:** Mat 13:57; Mat 26:31

ngo dengeb dengeb kao mba hasmi baebenom pangen Njon Mbabtas Biyao Aolon arman kao kalobur kakl, Inim mbes su tenaol nao biri bor pismisa ndis tomb asao was hondokl pismi? Pos- absum kaemb isao ukl mend kar paesao hondokl pismi be? Ngub inj orang,* ⁸ inim asao ora hondokl pismi? Inim aol mondom obun lab lab ebe ora was bu hasaol hondokl pismi be? Ngub di inj ora. Aol lab lab ebe was bi ngubi di aol wesmbao aondao baebenon anda bor was haroklme kisesa. ⁹ Ngub biming inim asao was hondokl pismi? Inim man mini aol bombor mend hasaol hondokl pismi be? E ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Njon man mini aol ngo obum man mini aol mendbor hambun men mbayao ora kisesa.* ¹⁰ Ngub kobur kakl, Ngaoron mbuk waebom Njonom ngub buklaol ke wiyao. Pangeklem.

Aol bombor ngo nim mabor nao angal mini

Nje mbes pu lowao

Obum nje poklesi hareron kare

Mao dund sarukl burukl poklao ko

Ngaoron mbuk waebom ke wisao ub Njisesom kisesa.* ¹¹ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Njon Mbabtas Biyao Aol ngom, mbes tenaol sul ngo hayem baeben hambun men mbaesao ora kisesa. Wاكل kakl, Ngub men mbaesao o yu heben bor maeb ha maomb bo haen haroklme haklon ndi nao mini kang bombor mondom, aol aondao Njon di ebe men mbaeb se hayem kisesa.

* **11:7:** Mat 3:5 * **11:9:** Luk 1:76 * **11:10:** Mak 1:2; Njo 3:28

12 Ngub kobur kakl, Njon Mbabtas Biyao Aol hasndis tomb di ngubi tomb di heben bor maeb ha maomb bo hayao ub men mbakl ke ke was bimi ka. Ngub bubur lomen tenaol mendborom ni di heben ngo bor pon ko nen sabobur buri palo haong lukl engel beyem kisesa.* 13 Ngub kobur kakl, Aol Njon ngo pindib paesao tomb Ngaoron man mini aol baeben hesa Moseson man kabom wen buklaol ko kismi ub ngo tomb il so pind bisaol, 14 inim mbinim heneng kismi ko nen sabeyem sin, aol Njon obu aol Ilanja ngo oboklao kismi o sise ko nen saboklwaebe ora ko Njisesom ngub kisesa.* 15 Ngub kobur kakl, Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

16 Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Nim tenaol man nao pange ngubi tomb hayem baeben bor menger asao was muklwao? Mbini menger ngubi ora hayem ka. Nongnas kang kang mendborom homal ber mba habur, nongnas sango mbini bombor ubi baeben bor ubuklub kobur kakl, 17 Naom non ini bor pollpib keyom o inim non we nao keyem. Naom non hond homo de keyom o inim non de di nao keyem lome ubi hayem kisesa. 18 Njisesom ngub kobur kakl, Nim menger bombor ngo murukl ub mbinim Njon ibisao tomb obum ne di ib di nao nisaol hondobur ngub kismi. Aol ngo obun tombao bor san biri hae kismi kisesa.* 19 Ngubi tomb Aolon Isi Ora

* **11:12:** Luk 16:16 * **11:14:** Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

* **11:18:** Mat 3:4

obobur obum ne di ib waen di neyaol hendeme tomb mbinim obu bor kakl, Haondaoklaob. Aol ngo obum ne di andub ora was no, ib waen di andub ora nekle lome kisesa. Wاكل kakl, Aol ngo obu aol mendbor mone takis moroklme aol baeben hesa tenaol khorob was bu haroklme kabon tenaol sango ora hae lome o, Ngaor obum menjao bukl buwao nao bo oborob was biyao ub heneng ora ngo il so pindib paklbur be ol, Ngaor obum oborob sao was bu haraoklao ko tenaol hambunom ebe hondoklemi kisesa.*

Su mendbor tenaol ke aondao ora hondoklbur hayem kisao o

Luk 10:13-15

²⁰ Ngo tomb Njisesom su and lobokl lobokl mendbor bor tenaolom ko mend nao hindismi sao andub ora bu hasao o mbinim ora kone nao baol minismil, Njisesom mbini bor taolu lubur kakl, ²¹ Ini su Korasin tenaol o hakl o, ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini Bersara tenaol baeben o, ini di ke aondao ora hondoklbur hayem alem. Nim inin su bor tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di ngo bu haruklu nda ub su Taya hesa Siron kab bor bukl pokl buwaon, su Taya tenaol hesa Siron tenaol baeben kabom mbinim penar bu ora dimb men aolu lab lab kho samo, mbinim timbaol tel burubur kone baol munukl bismi o, inin kone nao baol meneyem kisesa. ²² Ngub kobur kakl, Pangeklem. Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklao bao on ini ke aondao ora hondoklemim, si Taya hesa Siron kab bor ke hondoklemi ub di men mbaklao ora kisesa. ²³ Wاكل kakl, Ini

* **11:19:** Mat 9:14

su Kabenam tenaol baeben o, inim naon mbib yu heben bor bao poklmao ko nen sabeyem be? Pangeklem. Ini sakl polaokl polaokl is de ke hondokl puklmi on ora poklemi kisesa. Wاكل kakl, Nim inin su bor tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di bu haruklu nda ub su Sorom tenaolom henden bukl buwaon, mbinin kone baol munbur su ngo bor ke aondao ora hindismi ub nao hondokl bismil, ngubi tomb di su ngo ebe was bao ukl beyao kisesa. ²⁴ Ngub kobur kakl, Pangeklem. Ngaorom tenaol hambun taol buklaol bao on ini ngo baeben ke aondao ora hondoklemim, su Sorom ngo bor ke hindismi ub di men mbaklaol ora kisesa.*

Ini kone bor kend buklaol baeben nim mao sisab ban ubuklwaebe kisao o

Luk 10:21-22

²⁵ Ngo tomb Njisesom wاكل kakl, Ab Aondao o nje yu heben hesa su ngo kabon Aorao Aondao ora habur, njem hambun sao ngo bu harili ub kone kikil bi sukul ko hambun sao pange baebenom henden muwalo pangokl di nao panggen kebur, sukul nao ke baebenom was henden muwalalel* ²⁶ nim njen kone wirili ub ngo bel o kobur, Ab o nje bor tengiyu aondao ora ko hae kisesa.

²⁷ Ngo tomb wاكل kakl, Nao Abom nim hambun sao bu han kisaol, tenaol hambunom Aoraon Isi nao hendeyem o Aoraom was obun Isi hendeyao. Mende di tenaol hambunom Isin Aorao nao hendeyem o Isi obum was obun aorao hondobur, Isim tenaol mendbor obun Aorao

* **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 * **11:25:** 1 Kor 1:26-29

henden muwalaoklao baebenom was hendeme kisesa.*

²⁸ Ngo tomb Njisesom kakl, Ini tenaol mendbor kone bor kho sen burubur kend aondao ora bin haklemi baeben, nim inin kone bor sisab mao ban ub inim ni hae ol ubuklwaebe kisesa. ²⁹ Wakl kakl, Nim ebekone nao pe tenaol mende bor sub was haruklu ndang, nim sisab bi sao turuklu nda ub ini buwalon ko ni hesa haru tu hab kam obae sin, njen kone bor kend nao bin sisab mao baklwao ora kisesa. ³⁰ Wakl kakl, Nim turuklu ub inim tereklemin njurukl sao, inim sisab bi ngo tuklemi sao kend nao bi ebe ora soklao ko Njisesom ngub kisesa.*

12

Nju semon hor boroklme bao on kongon nao bibaebe ora kismi o

Mak 2:23-28; Luk 6:1-5

¹ Ngo tomb mabor Njises obu Nju semon hor boroklme bao* on wir il em hinin pibisaol, Njises obun man pange baeben dem aondao ora himis-misa. Dem ngub homobur kismin mbinim wir il ngon mendbor talobur nismisa. ² Ngub bismil Peresi aol mendborom Njises bor kakl, Hend. Njen man pange aol baebenom ngo beyem ub naon manom hor boroklme bao on ngub nao bibaebe ke wiyao ub hul habur, asub ko beyem balem? kismisa. ³ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Inim mbes aol wesmbao aondao De-birom bisao sao arman mbuk waeb bor wiyao

* **11:27:** Mat 28:18; Njo 1:18; Njo 3:35; Njo 10:15; Njo 17:2; Pil 2:9

* **11:30:** 1 Njo 5:3

ub nao hendeme be? kisesa. Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl o, mbes Debir obu di obu haru hasmi baeben di mbini hambun dem khorob ora himismi tomb ⁴ Debir di obu haru hasmi baeben di mbini hambun Ngaor bor kaoya lome anda bor hondabur, and ngon palawe Ngaor bor kalismi o wisaol, tenaol hambunom nao noklwaebe ora baolum aol baebenom was noklemi ke wisao o, mbinim bao bibir bu mu nising, inim arman ngo mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? ⁵ Waki kakl, Mende di Mosesom mbuk waeb bu wisao ub nao hendeme be? kisesa. Ngub kobur kakl, Hor boroklme bao on baolum aol baebenom Ngaor Hen Moroklme Anda bor kongon bimi ub, mbinim man ngo men mbabur hor boroklme bao on ngub bao kongon bimi o mbinim khorob sao kang menjao nao bimi kisesa. ⁶ Ngub kobur kakl, Nim ini kao njun ub pangoklwaebe. Ngaor Hen Moroklme Anda hobao sao inj, enjo ngo ini hayem ol hombor sao mondom Ngaor Hen Moroklme Anda men mbayao kisesa.* ⁷ Waki kakl, Ngaoron mbuk waeb bor ngub di ke wiyao.

Nim mabaorao haroklme ub was turi nao homaklo o

Tenaolom tenaol mende bor sub

Kone u hond homoklme ub turi homaklo ke wiyao ub nen sabokl bemen, inim tenaol mendborom khorob nao binbur te nao mao sarakl beme kisesa.* ⁸ Ngub kobur kakl, Aolon Isi Ora obu inin hor boroklme bao on Aorao Aondao ora yao kisesa.

* **12:6:** Mat 12:41; Luk 11:31-32 * **12:7:** Mat 9:31

Njisesom hor boroklme bao on aol ki kho mend ebe mao saesao o

Mak 3:1-6; Luk 6:6-11

⁹ Ngo tomb Njises obu ngol haklbir kisaon Nju semon man pangoklme anda on pisesa. ¹⁰ Ngub pisaol aol ki kho tibae mend birisaol hindisesa. Ngo tomb Njisesom mbinin hor boroklme bao* on aol ngo ebe mao sarob sin howes koklbur kismis, mbinim Njises bor ne mubur kakl, Naom hor boroklme bao on tenaol sen ha uklemi o ebe mao saklmao be? inj, naon manom asub was ke wiyao? kismisa.* ¹¹ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Ini aol ngo haklon mondom obun some sib mend kalo hayao o hor boroklme bao on sowaol tomb pae bor hondayao tomb, aol ngom wakl men maoraoklao be? kisesa.* ¹² Ngub kobur kakl, Tenaol hobao sao ora saoklaol, some sib nao hobao sao ngo sao hakl di men mbae ora hayem ol, hor boroklme bao on di naom tenaol mende bor kone ebe ubur bisur bam sin, naon manom ke wiyao ub ora buklmao kisesa. ¹³ Ngub kobur aol ki kho nda bor kakl, Njen ki abo dundukl pe kisesa. Ngub kisaol aol ndam obun ki nda dundukl pesao tomb ebe bao sisaol, obun ki mende ebe ha birisao ubi was sisesa. ¹⁴ Ngo tomb Peresi aol birismi nda baeben tekakl po kiril mbabur mbinim Njises pe paen lem ko kao kao bismisa.*

Njises obu Ngaorom bember pe haen ke aol hasao o

* **12:10:** Luk 14:3 * **12:11:** Luk 14:5 * **12:14:** Njo 5:15

15 Ngo tomb Njisesom angal ngo kismi o pangobur kisaon obu paokl ora pisesa. Ngub pisao o tenaol andub ora obun mama taol mi ibis-mil, obum mbini tenaol mendbor sen ha wismi baeben ebe mao saesesa.* 16 Njisesom ngub bu habur kisaon obum ngo bu hasao sao tenaol hambunom pangen kam aeben aeben nao bin ko, obum mbini bor nim ngub bu hae ko nao lowaebe ora kobur angal buriyab ora kao kalo hasesa.* 17 Ngo tomb mbes man mini aol Asaya bor Ngaorom ngub waeb bu wi ko kao kalisaol, Asayam mbuk waeb bu wisao ub heneng ora ngo tomb il so pind bisesa. Obum kabl,

18 Aol ngo obu nim ora haen kowaol

Obu nao kongon biyao aol ora hae

Nim obul kone u turi aondao ora homaklol

Nao kone bor obu turi aondao ora bin hae.

Nim nao Wesaom obun kone bor honda haen lowaol

Nim kone ebe u habur tenaol hambun bor

Bombor ub was taol bu kalo maeb haklwao ub

Obum Tenaol Sem Tangar baeben pangen kao kaloklao.*

19 Ngub kao kaloklao o

Obum ko homo angal aondao bu di nao lao.

Obum harer to and te hakl bor di tenaol kor bu

Akol bu angal aondao bu di menjao laol

Mbinim nao hondoklemi ora.

20 Tenaol mendborom buri nao pale demi ora haklemil

Kaemb isao kang sao teklelo

Bowes bib se haklemi o

* 12:15: Mak 3:7-10 * 12:16: Mat 8:4; Mak 3:12 * 12:18: Mat 3:17

Ora teklelo bowes nao buklaol.
 Mende di mendborom laomb mend sung kang bu
 ora
 Hundi mbaeb se daoklao nda ubi haklemi o
 Obum nao hundi mbaen lao.
 Tenaol mendborom sub boroklme baeben
 Ke mao handa lu bowes bu haroklme ub
 Mbinin kone ngubi men mbaklbur
 Obum tenaol hambun bor
 Kone bombor ub was u maeb habur laon
 Obum kone ngubi ora
 Men mbaklao ub oran tu suwaklao.
²¹ Mbini Tenaol Sem Tangar baebenom di
 Obul hul ha habur
 Hambun sao obum ebe mao saen ko
 Bao hondo haklemi ora
 Ngaorom man mini aol Asaya bor Njisesom ngub
 buklaol ko waeb bu wi kisao ub ngo tomb heneng
 ora il so pind bisesa.

*Mbinim Njises obu sam aondao mend kab haru
 hayeb kismi o*

Mak 3:20; Luk 11:14-23

²² Ngo tomb aol mend obun tombao bor sam
 birisaol mbinim Njises hasaol mini ibismisa.
 Ngub mini ibismi o aol ngon el di kho sisaol,
 obu angal di nao ke pondo dengi mini sisesa.
 Ngubi sisao o waktl Njisesom ebe mao saesaol,
 aol angal nao ke ngo waktl angal di ebe sisaol
 osisao hakl ebe hindisesa.* ²³ Ngo tomb tenaol
 aondao ngo hasmi baebenom burir aondao ora
 biyubur mbini hakl hakl kakl, Wao. Aol ngo
 obu aol wesmbao aondao Debron sem aol buri
 ora mend wen pindi paklao ko nen saboklmao

* **12:22:** Mat 9:32-33

nda, aol ngo obu ye be? nao hende ko nen sab sab bismisa. ²⁴ Ngo tomb Peresi aol baebenon ngo bisao sao hondobur kismin mbini hakl hakl kakl, Aol ngo obum bombor sao mondom ora tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera hae ka. Obum Seran semon wesmbao aondao Belsebaolon buri oram tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera hae kismisa.* ²⁵ Ngo tomb ngo kismi ub Njisesom mbinin kone bor hondobur mbini bor kakl, Aol is bomborom maomb bo haraoklao semom tomb kab bu taol bu kobabur saond baem sin, mbinim maomb bo haroklme ub di kho soklao ora. Mende di su and te di and bomboron haroklme baebenom tomb kab bu taol bu kobabur saond baem sin, and ukl bombor kang baondib mini ora di nao haklao ora kisesa. ²⁶ Ngub kobur kakl, Seranom Seran sango taol derarob sin obum sem kab bu ngo taol bu kobae ong, mbinim wakl asub bubur oborob ora buri palo maomb bo haklemi? kisesa. ²⁷ Wakl kakl, Heneng ora inim ngo keyem ub ni Belsebaolom bisur bukl beyaol nim tenaolon tombao bor sam bereyao o taol derakl beyon, inin sem mendborom tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera ngo bu haroklme nda ub aem was bisur biyaob? kisesa. Ngub kobur kakl, Inin semom di ngub taol deraroklme ndal, inim angal ngo lem o kakla ora lem ko panaem ora hendeyom kisesa. ²⁸ Njisesom wakl kakl, Ngub inj, Ngaoron Wesaom ora ni bisur biyaol nim tenaolon tombao bor sam bereyao o taol deraruklung, ngubi tomb Ngaorom ini maeb ha maomb bo haklao ub ini hayem ol teb so ebene

* **12:24:** Mat 9:34; Mat 10:25

ko pangoklwaebe kisesa.*

²⁹ Ngo tomb obum angal mar mend di kao kalobur kakl, Aol mend obu buri ora harob sin, asub bubur aol mondom aol buri ngo obun anda bor honda obun osisao ukla o maobala paes muklao? kisesa. Ngub kobur kakl, Aol ngo obu paes nokl buklaomon, aol and aorao buri ngo obu mbes yam ki aongao kab tanga pa u mbarob sin, obum aol buri ngon anda bor osisao ukla o sao baeben di ebe muklao kisesa.*

³⁰ Wاكل takl, Tenaol mendbor ni taol mi nao ubuklmi baeben nao saond bi ora hayem. Aol mendbor nao some sib ni hae ol nao obo maembelem lome baebenom, heneng ora nao some sib ngo baeben lu taolu tuwa peb bu hayem kisesa.* ³¹ Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl ub nen sabobur ini bor kao njurukl, Ngaor obum tenaolom khorob buklemi sao baeben di, tenaol mende bor maobowa peb bu hel hondo angal bu ngo hakl ub buklemi baeben non kunaklao o, mondom Ngaoron Wesao ora bor maobowa peb bu hel hondo angal ba sin ngon nao kunaklao ora kisesa.* ³² Wاكل kakl, Mondom Aolon Isi Ora bor hel hondo maobowa angal ba sin, obun kone bor kho ngo wiyao ub di kunaeb se hayao o, mondom Wesao Ebe Tangar ora bor maobowa angal ba sin, obum khorob ngo lao sao ngubi tomb di ereb ora di nao kunaklaol wi aeben soklao ora kisesa.

*Is khom di il kho was saoklao kiso o
Luk 6:43-45*

* **12:28:** Bis 10:38; 1 Njo 3:8 * **12:29:** 1 Njo 4:4 * **12:30:**
Mak 9:40; Luk 9:50 * **12:31:** 1 Tim 1:13; NjuS 6:4-6; NjuS 10:26

³³ Ngo tomb Njisesom kakl, Is ebe sa sin il di ebe was saoklao. Is kho sa sin il di kho was saoklao. Ngub biyaol tenaolom is ngom il saoklao ub hondoklemi tomb, is ngo ebe be? kho eb ko ebe hondoklemi kisesa.* ³⁴ Ngub kobur kakl, Ini suklumb sem o hakl o, inim khorob was bu hayem ngao inim angal ebe asub bubur lemi? Pangeklem. Tenaolon ne bor angal kao deraeme tomb mbinin kone bor wiyao ubi was kao deraroklme kisesa.* ³⁵ Wاكل kakl, Tenaol kone ebe wi baebenon kone bor hambun sao ebe sao was wiyao, mbinim buklemi sao di oborob sao was buklemi. Bombor ngub was tenaol khorob bimi baebenon kone bor khorob bimi sao was wiyao, mbinim buklemi sao di khorob sao was buklemi kisesa.

³⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl. Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaol bao on tenaolom kone kimb nao bibur angal me ko haroklme on te es bu ne muklao ora kisesa. ³⁷ Wاكل kakl, Njen angal kale om was mabor Ngaorom nje ebe hael lao. Njen angalom was Ngaorom njem khorob bisil nje kho hael laol ke hondoklesi kisesa.

Naom nao hendemao sao mend haondaomun bi kismi o

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

³⁸ Ngo tomb Nju semon man buwaloklme aol mendbor di Peresi aol mendbor di mbinim Njises bor kakl, Aol aondao o, njem tenaolom ko mend nao hindismi sao mend naom haondaomun ub bi

* **12:33:** Mat 7:16-20 * **12:34:** Mat 3:7; Mat 15:18; Mat 23:33; Luk 3:7

hend dao kismisa.* ³⁹ Ngub kismi o obum mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Ini sun tenaol ngo baebenon Ngaorol hul ha nao hae khorob was bu habur, inim ni bor tenaolom ko mend nao hindismi sao mend haondaomun bi lem o, nim ini bor tenaolom ko mend nao hindismi sao bombor ora di nao muwaloklwao ora. Pangeklem. Nim tenaolom ko mend nao hindismi sao, mbes man mini aol Njona bor bisao sao bombor o inim hendeklemin muwaloklwao kisesa.* ⁴⁰ Ngub kobur kakl, Mbes Njona obu ib wen aondao oran tombao bor bao hora hor teb somna hor teb bu birisao ub, bombor ngub was Aolon Isi Ora obu di bao hora hor teb somna hor teb bu, aol wesao haroklme bor bao haklao kisesa. ⁴¹ Ngub kobur kakl, Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaolomb su Niniba tenaol baebenom teka habur lemin, ini tenaol ngubi tomb ngo khorob was bu hayem baeben sakl mao pola, ini ngo was hayem ko bember ha peb puklemi ora. Pangeklem. Su Niniba tenaol ngo baebenom Njonam man kisao o pangobur oborob ora kone baol minismi o, aol ngubi tomb ngo hae om Njona men mbayao ora kisesa. ⁴² Ngub kobur kakl, Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaolomb, mbes maomb bo haraoklao ten mend obun su enderae ana ora bor haklbir aol wesmbao Solomonom hambun sao oborob ora kone kikil bu ko hasao ub hondo pangokl ibisaomon teka habur laon, ini tenaol ngubi tomb ngo khorob was bu hayem baeben sakl mao pola, ini ngo was hayem ko bember ha peb buklaolomb ora. Pangeklem. Ten ngom su

* **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Njo 6:30; 1 Kor 1:22
Mat 16:4

* **12:39:**

enderae ora bor haklbir hobao sao ngo kisao ub hem ko pangokl ibisao o, Solomonom hambun sao oborob ora kone kikil bu ko hasao ub di aol ngubi tomb ngo hae om men mbayao ora kisesa.*

Tenaolon tombao bor sam wakl oboklao kisao o

Luk 11:24-26

⁴³ Ngo tomb Njisesom kakl, Tenaolon tombao bor sam buruklao o taol deraklemi tomb obun su tenaol nao biri bor paokl pobur bao haklao o, obum mbes birisao ndabi mend es buwaklao tomb ⁴⁴ obum ngub lao. Nim nao mbes and waru buruwao bor wakl poklwao saol lao. Ngub kobur laon obum tenaolon tombao mbes birisao nda bor hondokl poklaol, obu birisao nda bor mbinim menjao nao win oborob ora kunu bu ware haklemil hend u mbaklao kisesa. ⁴⁵ Ngub hend u mbaklbir laon obum aol ngo men mba khorob aondao bu ora mao baklbir, obum sam kho buri ora is haoklao mend kaomukl poklao kisesa. Ngub kaomukl pobur mbini hambun aol ngon tombao bor hondaklemil aol ngo obu mbes khorob ora hasao ub di men mbabur, ko mende ngo tomb ora khorob aondao bu ora bu haklao kisesa. Ngub kobur kakl, Ini tenaol khorob bu haroklme ngubi tomb hayem baeben o di ngub buklaol ora kisesa.*

Njiseson ingi haeme hakl obu hasaol ibismi o

Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

⁴⁶ Ngo tomb Njises obum tenaol hambun bor angal ngub bao kao kalakl hasaol, Njises obun ingi di haeme wil baeben di Njises obu daol

* **12:42:** Mat 12:6 * **12:45:** 2 Pit 2:20

angal menjao kao kao bem koklbur dera nan obo hasmisa.* 47 Ngub obo hasmil aol is mondom Njises bor kakl, Pangal. Njen am di njen haeme wil baeben di, mbinim nje bor angal menjao kao kao bem koklbur tubu dera nan bao hayem kisesa. 48 Ngub kisaol Njisesom aol ngo obun angal ngon ko san lubur kakl, Nao am aeb? Nao haeme aeb hakl hayem? kisesa. 49 Ngub kobur Njisesom obun man pange ngo hasmi nda baeben obun ki hondem bember ha aol nda bor hend ko muwalobur kakl, Nao ingi haeme wil ngo hayem o kisesa. 50 Wاكل kakl, Tenaol mendbor nao ab yu heben hayaomon turi homo bib ko nen sabeyao ub bu haroklme baeben, ninao ingi mbaoli haeme ora hayem ko Njisesom ngub kisesa.*

13

*Aolom em we tand kisao ko angal mar kisao o
Mak 4:1-9; Luk 8:4-8*

1 Ngo tomb bao bombor ngon Njisesom and ngo bor haklbir dera pobur kisaon, ib Kalili mare bor tenaolom Ngaoron angal pangen kao kalokbur birisesa. 2 Ngo tomb tenaol andub ora obu hasol teb so obo kiril mbaesmisa. Ngub obo kiril mbaesmil Njises obum ib taokaoll mend ngol wisao bor hondabur kang mend ib wil sao birisao tomb, tenaol ngo hasmi baeben mbini hambun ib ngon mare bor bao hasmisa.* 3 Ngo tomb Njisesom tenaol ngo hasmi baeben bor angal

* 12:46: Mat 13:55 * 12:50: Njo 15:14; Oro 8:29 * 13:2:
Luk 5:1-3

mar andub ora kao kalobur kakl, Pangaoklaob. Aol mondom obun em bor em we tand kokl pisesa. ⁴ Ngub tand kokl pisao tomb em we ngon mendbor harer tol kolokl baraesaol, saom obobur arer bu nismisa. ⁵ Em we ngon mendbor han kel kel su andub nao wibur unu ora bor di su oborob nao u taokl hondael tandokl baraesaol, em we ngom penar bu ora por kisesa. ⁶ Ngub por kisao o pi oborob nao pe ora sisaol, narom hindisao tomb kaeb so bung bisesa. ⁷ Ngo tomb em we ngon mendbor den nene haen te bor kolokl baraesaol, den nene hae ngo haom mu and sobur em we ngo men mbaesaol il nao sisesa. ⁸ Ngo tomb em we ngon mendbor su ebe oral tand kisaol oborob ora and so il sobur kisaon, mendborom supu hakl hakl hor su pabklm lisesa.* Mendborom supu hakl hakl hor teb pabklm lisesa. Mendborom supu kab kab hor kab pabklm lisaong, ⁹ ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangokl-waebe kisesa.

Njisesom nim ngub nen sabobur angal mar kaklo kisao o

Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Ngo tomb Njises obun man pange baebenom Njises obu hasaol obobur kakl, Njem asub ko tenaol hambun bor angal mar kaleb? kismisa.

¹¹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Ini ngo baeben bor yu heben bor maeb ha maomb bo hayao on te mupango wiyao ub Ngaorom inim hendeklemin ko ngo muwale o, tenaol ngo baeben hambunom nao hondoklemi

kisesa. ¹² Ngub kobur kakl, Tenaol mondom menjao u harob sin, Ngaorom obu andub ora kond ba kaloklaol obun andub ora uklao. Ngub inj, mondom menjao nao wi harob sin, obum kang mend u buruklao o di Ngaorom wakl muklao ora kisesa.* ¹³ Ngub kobur kakl, Nim angal mar ngo ko haruklu on te, nim ngub nen sabobur ko haruklu. Mbinim elom hondoklemi o menjao hend heneng nao buklemi ora. Mbinim halom di pangoklemi o mbinim pang heneng bu nen sab heneng nao buklemi ora kisesa. ¹⁴ Ngub kobur kakl, Tenaol ngo baebenom ngub buklemi ko Ngaorom mbes man mini aol Asaya bor kao kisaol, Asayam mbuk waeb bu wisao ub heneng ora il so pind bisesa. Obum kakl, Inim pang ha was buruklemi o Ngon te nen nao saboklemi.

Inim hend ha was buruklemi o*

¹⁵ Inim te nen sab heneng nao buklemi ora.

Tenaol ngo baebenon kone bor
 Khorob bimi saom ora men mbayaol
 Mbinin halom angal ngo pangaebe makl homobur

Mbinin el di hundbi mbaroklme.

Mbinim ngub nao bukl bemen

Mbinin el di wakl tu hal di komb pa

Kone bor di oborob kimb bu

Ni bor wakl nen sabo kone u bokeyokl bemel

Nim mbini mao enjekl beyo ko

mbes Ngaorom obun man mini aol Asaya bor kao kisaol, mbuk waeb bor wisao ub Njisesom

* **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; Luk 19:26 * **13:14:**
 Njo 12:40; Bis 28:26-27

ngub kisesa. ¹⁶ Ngub kobur kakl, Ngub inj, ini ngo baebenom inin elom di hondobur inin kone bor di ngo sao ora hendeyem. Inin halom di ora pangeyem ngao, inim turi aondao ora homoklwaebe kisesa.* ¹⁷ Wakl kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mbes Ngaoron man mini aol hasmi baebenom di, aol mendbor ora kone dund se wi Ngaoron man hem ko hasmi baebenom di, inim ngubi tomb ngo hendeyem ub haondaomun sa ko nen sabismi o nao hindismi ora. Inim ngubi tomb angal ngo pangeyem ub di naom pangaomun sa ko nen sabismi o, nao pangismi ora ko Njisesom ngub kisesa.

Em we angal maron te kao dund bisao o

Mak 4:13-20; Luk 8:11-15

¹⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Inim pangaemnda ub aolom em bor em we tand kokl pisao on te, ¹⁹ em we harerol kolokl baraesao o saom arer bu nismi ub menger, tenaol hambunom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub pangoklemi o nen sab heneng nao buklemi tomb, tenaol khorob mao baraoklao ndam penar bu ora obobur laon Ngaorom tenaolon kone bor angal bib hobao sao ngo we boklao o, mbinin kone bor nao hondaen ko lao hokl pelen lao. ²⁰ Tenaol mendbor di em we ngo han kel kel su oborob nao wil tand kisao ndabi hayem. Mbinim wen tomb penar bu ora Ngaoron angal bib hem ko pangobur turi aondao ora homoklemi. ²¹ Ngub buklemi o mbinin kone ndaon ora bor nao hondaen haklemil, kang baoklmend oran Ngaoron angal bib

* **13:16:** Luk 10:23-24

ebe ngo hem ko nen sab hakol bu haklemi o, mabor aol mendborom Ngaoron angal ngo men mbakl obobur ke mao handa mbinin kone bor kend bi sao mend buklaol tomb di, mbinim hul ha haklemi ub penar bu tuwabur mbinim hul ha, ha kimb nao buklemi ora. ²² Em we mendbor den nene haen te bor kolokl baraesao nda ub menger, Ngaoron angal bib ngo pangoklemi o sul woroklme sao hambun sao tenaolon kone bor heb mao homa hem mao karaoklao sao baeben, mone momak ngo sao haklom Ngaoron angal ebe ngo nao hondaen ko tenaolon kone bor men mbaklaol, mbinin kone bor ne sao and nao sen haklemi ora kisesa.* ²³ Ngub kobur kakl, Em il mendbor su ebel por kisao ub menger, tenaol mendborom Ngaoron angal bib ngo pangoklemi tomb oborob ora nen sab hakol bu hem kobur, tenaol ngo baebenom em il sao sen habur mendborom supu hakl hakl hor su pabklim lin haklemi.* Mendborom supu hakl hakl hor teb pabklim lin haklemi. Mendborom supu kab kab hor kab pabklim lin haklemi ko Njisesom angal maron te ngub kao dund bisesa.

Em bor den kho and soklao ko angal mar kisao
o

²⁴ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mende di kao kalobur kakl, Heben bor maeb ha maomb bo haraoklaom ngub maomb bo hayao. Aol mondom obun em bor em we ebe ora tand kokl pisesa. ²⁵ Ngub bisaol somna tenaol hambun u paol mba hasmi tomb aol em we ebe tand kokl pisao ndan saond bim sub obobur kisaon, em we

* **13:22:** Mat 6:19-34; Luk 12:16-21; 1 Tim 6:9-10; 1 Tim 6:17

ebe tand kaokl pisao nda darukl o bor den kho sem mendbor maomunu tand kao mbakl pisesa. ²⁶ Ngo tomb mabor em we ebe ndam and so il soklbur bisao tomb, tenaol hambunom hindismil den kho baeben hesa maomunu and so hasmil hindismisa. ²⁷ Ngo tomb em aorao ndan kongon bimi aol baebenom em aorao nda hasaol pobur kakl, Aol aondao o njem njen em bor we ebe ora tand kisi ko pangismaong, asub ko den kho ngo and seb? kismisa. ²⁸ Ngub kismil em aorao ndam mbini bor kakl, Nao saond bi mondom bise kisao kisesa. Ngub kisaol obun kongon biyao aol nda baebenom kakl, Njem naom den kho ngo baeben kobo maemb kokl paomun ko nen sobal be? kismi kisesa. ²⁹ Ngub kismi o em aorao ndam kakl, Inj ka. Inim den kho ngo baeben kobo maemb lemi tomb inim ne ebe bor bor maomunu koboklemi ko, inj ora kisao ko Njisesom ngub kisesa. ³⁰ Em aorao ndam wakl kakl, Inim il kho ngo nao kobo tuwae, ne ebe o hesa ngub haru and sao sao bubur naeb sen waklwaebe ora kisao kisesa. Wakl kakl, Mabor em il ngo talokl buklwao ora tomb nim aol em il ngo taloklemi baeben bor ngub lowao. Inim pibnao oran den kho ngo baeben haoruklemi o is kaebis mbes bu mbabur, den kho ngo baeben kobo maemb laob lowao. Ngub bubur lemin inim em il ebe baeben em il ebe talo woroklme anda bor talo wib lowao kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.*

*Njisesom angal mar tomb kab mende di kisao o
Mak 4:30-32; Luk 13:18-21*

* **13:30:** Mat 3:12

³¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mend di kao kalobur kakl, Heben bor maeb ha maomb bo hayao ub is il menden imbi sowar il menger maeb ha maomb bo hayao kisesa. Ngub kobur kakl, Aol mondom sowar il ngo obun emol we boweyao tomb ³² em we boklme sao baeben hambun saom sowar il ngo men mbae ora soklao kisesa. Wاكل kakl, Ngub biyao o mabor sowar il ngo por ko and seyao tomb aondao bu ora sem biyaol, em il tangar tangar sao baeben kang was saoklaol sowar il ngom em il hambun ora men mbae ora, is sao sem bu and so haraoklao ora. Ngub beyaol sao sem hambunom is ngon baoklaol and bu burukl engel bimi kisesa.

³³ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mend di kao kalobur kakl, Yu heben maomb bo hayaomon palawe and mao saraoklao sao yis menger maeb ha maomb bo hayao ora. Ten mondom palawe ki teb mao ha mubur yis ngo hesa maomunu pinjaom bu hereyao tomb, yis ngom palawe nda aondao bu ora and mao saraoklao nda ub menger ora maomb bo hayao kisesa.

Njisesom angal mar was andub kisao o

Mak 4:33-34

³⁴ Ngo tomb Njisesom tenaol aondao ngo dengebe mba hasmi baeben bor angal ngo kao kalisao baeben mbini bor angal ukl mend kao pa nao kao kalisesa. Ngub inj, obum angal ngo kao kalisao baeben angal mar was kobur kao kalisesa.

³⁵ Ngub bisao o mbes man mini aol is mend bor Ngaorom ngub kao ko kao kalisao ub ngo tomb heneng ora il so pind bisesa. Obum kakl, Nim mbini bor angal kao kaloklwao tomb

Angal mar was lowao.
 Mbes angal mupango ora wisao o
 Mbinim pangen kao dund buklwao ko
 Ngaorom man mini aol is mend bor ngub kao
 kisaol, mbuk waeb bor wisao ub ngo tomb il so
 pind bisesa.

Den khon te ngub wiyao ko kao dund bisao o

³⁶ Ngo tomb Njises obu tenaol ngo birismi
 baeben ngol bao birin kaoklbir obu and andaon
 hondaesesa. Ngo tomb Njises obun man pange
 aol baeben obu birisaol obobur mbinim Njises
 bor kakl, Njem emol den kho mend dalisesa kaen-
 dan te naom pangaomun kao dund bi kismisa.

³⁷ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko
 san lubur kakl, Em bor we ebe tand kokl pisao
 ngo obu menger, Aolon Isi Ora obu yao kisesa.

³⁸ Ngub kobur kakl, Em menger su hambun bor
 tenaol paoleyem baeben bor kanda. Em we ebe
 ora o menger, tenaol mendbor Ngaorom maeb
 ha maomb bo haen hayem baeben o yao kisesa.
 Ngub kobur kakl, Den kho menger, tenaol Sera-

non sem baeben o bor kanda kisesa.* ³⁹ Njisesom
 wakl kakl, Saond bi mondom em we ebe darukl o
 bor den kho tand kisao o obu Seran. Em il naeb
 soklaol taloklemi kandan te, su ngo baeben ham-
 bun bor mabor bao bu kowes buklao o bor kanda.
 Em il ebe ora ngo taloklemi baeben Ngaoron
 angal mini wesao yao kisesa. ⁴⁰ Ngub kobur kakl,
 Mbinim den kho baeben maomunubur haoruk-
 lemi on te, mabor bao bu kowes buklao tomb
 mbinim su ngo baeben hambun bor buklemi

* **13:38:** 1 Kor 3:9

o bor kanda kisesa.* 41 Ngo tomb wakl kakl, Aolon Isi Oram obun angal mini wesao baeben su Ngaorom maomb bo hayao ngo baeben hambun bor puklub kobur laon, tenaol mende saokl mao waroklme baeben hambun di, tenaol mendbor khorob was bu haroklme baeben di,* 42 isaolao aondao dao hakol bi ora bor pen lemi kisesa. Ngub pen lemil mbinim is de ngo bor habur saongao kengorokl no de aondao ora ko haklemi kisesa.* 43 Ngo tomb tenaol Ngaoron sem oborob bimi baeben mbini nar el non bi bao bi hakol bi ora habur, mbinin Ab Aondaom maeb ha maomb bo hayao bor hakleming, ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

Mone ber pae bawis angal mar kisao o

44 Njisesom ngub kobur kakl, Menger ngub mubur inim yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haen haklwaebe. Aol mondom tenaol tangaron su bor akol akol buklaolomb mbinim mbes mone ber pae bawis mend soal tombo mupang mbaesmi mend, aol ngom hend waklao tomb obum turi aondao ora homobur hend subaklbir obun anda pobur laon, obun osisao uklao baeben tenaol mendborom dob bin mone mubur, obum su ngo mone soal bu mbaesmi nda obun sen ko wakl su ngo dob bukl poklao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.*

Momak ebe oran angal mar kisao o

* **13:40:** Mat 7:16; Njo 15:6 * **13:41:** Mat 24:31; Mat 25:31-46;
 Mak 13:27 * **13:42:** Mat 8:12 * **13:44:** Mat 19:29; Luk 14:33;
 Pil 3:7

⁴⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Menger mende di ngub mubur, inim yu heben maomb bo haraok-laomon maeb ha maomb bo haen haklwaebe. Aol mondom obun bisnis buklaol tomb obum momak ebe ora on was es bu dob bu u haklao kisesa. ⁴⁶ Ngub buklaol o aol ngom aol mondom momak ebe ora, momak aeben baeben hambun ora men mbae ora mend uklaol hondobur laon, obun osisao baeben hambun sao tenaol mendborom dob bin mone mubur, obum mone ngo muklao baebenom wakl momak hul ebe ora nda dob buklaol kisesa.

Wen ongon bu moroklme sao angal mar kisaol

⁴⁷ Njisesom kakl, Mende di yu heben hayaomon maeb ha maomb bo hayao ub, tenaolom ib wen ongon bu moroklme sao bombor mend ib ndan bor pen kobur wen tangar tangar mundub mundub bi andub ora taol nda moroklme ub menger maomb bo hayao kisesa. ⁴⁸ Ngub kobur kakl, Ib wen ongon bu moroklme sao ngo bor ib wenom tumbi hayao tomb ib mare nan men mu, mbinim sul ber pabur ib wen ebe baeben sablo maemb ko u mbasker nu bor marubur, kho baeben sablo tuwaroklme ub menger maomb bo hayao kisesa.* ⁴⁹ Wakl kakl, Menger ngub mubur mabor bao bu kowes buklaol tomb Ngaoron angal mini wesao baebenom su hambun bor buri kobur, tenaol kone ebe wi oborob bimi baeben darukl o bor tenaol khorob bu haroklme baeben haklemi o sablo mbakl mib bubur, ⁵⁰ isaolao aondao dao hakol bi ora bor pen lemil, mbinim

* **13:48:** Mat 22:9-10

is de ngo bor habur saongao kengorokl no de aondao ora ko haklemi kisesa.*

Man mbes kismi hesa wen pange kab wiyao o

⁵¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor ne mubur kakl, Angal ngo kanda baeben hambunon te ebe nen sabeyem be? kisaol, mbinim obu bor kakl, E ka. Nen sabeyom kismisa. ⁵² Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Nju semon man buwaloklme aol mendborom yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao on angal oborob ora pangobur hem kaem sin, mbini and aorao non bi haklemi. And aorao ngo baebenom tenaol tiyao obo paoloklme baeben bor mbinin ne woroklme panda bor uklemi o, ne mbes pange hesa wen pange kab maomunubur ebe taol bu kaloklme ora kisesa.

Nasarer tenaolom Njises oborob obaeng ib nao kismi o

Mak 6:1-6; Luk 4:16-30

⁵³ Ngo tomb Njisesom angal mar ngo baeben kao kal paesao tomb su ngol haklbir* ⁵⁴ obun su Nasarer bor pobur kisaon, mbinin man pangoklme anda on hondabur tenaol hambun bor Ngaoron angal bib kao kalisaol, tenaol ngo birismi baebenom burir biyu mbini hakl hakl kao kao bubur kakl, Aol ngo obum angal ngo ke ub di obum tenaolom ko mend nao hindismi sao di ngo bu hae sao hakl aebom kao kalaonao ub beb? kao kao bismisa.* ⁵⁵ Ngub kobur wakl kakl, Aol ngo obu kabnda biyao aolon isi inj ye

* **13:50:** Mat 13:42; Luk 13:28 * **13:53:** Mat 7:28 * **13:54:** Njo 7:15

be? Wao. Obun am di Mariya inj ye sa bo? Obun haeme baeben Njemus Njoseb kab di Simon Njuras kab di ngo baeben daol obun haeme sanda ka.* ⁵⁶ Obun mbaoli baeben di enjo nao buru hayom ngao, obum ngo bu hae sao baeben aem kao kaleyo ub bu haeb? kismisa. ⁵⁷ Mbinim ngub kobur kismin Njises obu makl aondao ora homo mesao kalismi o, Njisesom mbini bor kakl, Man mini aol mondom Ngaoron angal bib ko tenaol hambunom pangen kam akol bu haklao tomb su hambun bor obun imbi wi ngaklao o, obun su and te ora bor hesa obun and ora bor kab obun imbi nao uklaora kisesa.* ⁵⁸ Ngo tomb mbinim Njisesol hul ha nao haesmil obum tenaolom ko mend nao hindismi sao mbinim andub ora henden nao muwalisao ora.

14

¹⁻² Ngo tomb ma ora bor aol wesmbao Heror ndam Njisesom hambun sao bu hasao sao arman pangisesa. Obum ngub pangobur obun kongon bimi aol baeben bor kakl, Nim Njon Mbabtas Biyao Aol pe paen lundis o obun maol bor waki enjaokl pobur, obum hambun sao aondao bu buri palo ngo bu haril o kisesa.

*Njon Mbabtas Biyao Aol pe paen lismi o
Mak 6:14-29; Luk 9:7-9*

³⁻⁵ Ngo tomb aol Heror obu su ngon aol wesmbao ora habur kisaon, obun haeme Pilibon were o heb homobur obu akl ba hasaol, Njon Mbabtas Biyao Aolom Heror bor kakl, Njem njen haemen

* 13:55: Njo 6:42 * 13:57: Njo 4:44

were ngo akl ba haril ub ebe inj, njem khorob aondao ora baenda ko kao kal was bisesa. Ngub kisaol ten Heroriyas ke ngom Njon ko aondao ora himisaol, ten Heroriyas ngon aoli aol wesmbao Herorom Njon Mbabtas Biyao Aol nda obun werem turi hemen ko, obu men habur kalabus anda bor hend ha ndi mbaesesa. Ngo tomb aol wesmbao Herorom Njon Mbabtas Biyao Aol nda pe paen lun ko nen sabisao o, tenaol hambunom Njon obu Ngaoron man mini aol ora hae ko ora hindismil, obum tenaol hambun pakl homobur nao lisesa.* ⁶ Ngo tomb ko mend oran maomb bo haraoklao aol ngo obun amom obu marisao bao o pindib paesaol, tenaol mendbor andub ora ne nokl ubuklub kobur ne haorisesa. Ngo tomb ten Heroriyas ngon wane mend obobur kisaon, mbini ngo ne nao mba hasmi ndal san ponam ibisaol hondobur, aol wesmbao Herorom nong nda turi aondao ora homo heb himisesa. ⁷ Ngo tomb aol wesmbao Heror ndam ngub heb homobur nong nda bor mao kobur kakl, Heneng ora njem ni bor turi homo ngo sao ora nji ko kao njuklesi sao njuklwao ora kisesa. ⁸ Ngo tomb nong ndam aol wesmbao Herorom ngub ka ko obun am Heroriyas kao kalisao tomb, ten ngom obun wane bor kakl, Njem Njon Mbabtas Biyao Aolon wesmbao kaol pae peler barnao oral ubur nji kaebe ko karu mao kikil baesaol, nong ndam aol wesmbao Heror bor kakl, Njem ni Njon Mbabtas Biyao Aolon wesmbao kaol pae oran peler barnao oral ubur, pen ngo oral nji kisesa. ⁹ Ngo

* **14:3-5:** Mat 11:2; Mat 21:26

tomb ngub kisaol aol wesmbao Heror ndam obun kone bor kho so hem aondao ora kisao o, obum aol aondao ngo ne no birismi nda baebenom di pangen obum mao kobur njem nji lesi sao bao njuklwao ora kao minisao nda nen sabobur kakl, Njem ngo kal ub nim Njonon wesmbao njuklwao ora kisesa. ¹⁰ Ngo tomb aol wesmbao Herorom aol mendbor Njonon ma peyu tukl puklub kisaol,* ¹¹ mbinim Njon Mbabtas Biyao Aolon ma peyu peler barnao oral ubur nong nda kalismil, nong ngom Njonon ma kaol pae nda obun am Heroriyas mini po kalisesa. ¹² Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aol ngo obun man pange aol baebenom Njonon toklo tukl pobur kismin maol bismisa. Ngub maol bu mbaklbir kismin, Njon Mbabtas Biyao Aol pe paen lismil maol bumao ko Njises kao kalokl pismisa.

*Njisesom tenaol andub ora ne taol bu kalisao o
Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Njo 6:1-14*

¹³ Ngo tomb Njisesom Njon Mbabtas Biyao Aol ngub pe paen laem ke pangaoklbir kisaon, su ngo obu hasaol haklbir ib taokaollon su tenaol nao biri ora mend sisao bor obu hungum ora pisesa. Ngub pisao o tenaol hambunom Njises obu ngub pa ke pangobur kismin, mbinin su and te ngo baeben bor tuwaklbir Njises pisao nda bor su kab kab obun mama taol mi pismisa. ¹⁴ Ngo tomb mabor Njisesom ib marel po pindib pabur hindisaol, tenaol andub ora obo kiril mbaesmil hindisesa. Ngub hondobur obum mbini hond homo hem aondao ora kobur kisaon, obum mbini

* **14:10:** Mat 17:12

Ngaoron angal bib kao kalo tenaol mendbor sen ha wismi baeben di mao enja peb bisesa.*

¹⁵ Ngo tomb mbon sisaol Njiseson man pange aol baebenom Njises birisaol obobur kakl, Nao su ngo bor tenaol nao biri bor hayom ngao, tenaol ngo baeben dem homoklemi mbon seng, mbinim su tenaol biri bor pobur ne hakl dob bukl buri ken kao kismisa. ¹⁶ Ngub kismi o Njisesom mbini bor kakl, Mbini asub ko ora poklemi? Inim mbini ne taol bu kalaoklaob ora kisesa. ¹⁷ Ngub kisaol mbinim Njises obu bor kakl, Naon ne andub nao wi, naon palawe pao su mend ib wen is kab bu ngo ora wiyom kismisa. ¹⁸ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Inim kang ngo wimi o enjo ngo ni bere ol mini ubuklub kisesa. ¹⁹ Ngo tomb mbinim ngub mini obo kalismi tomb Njisesom tenaol ngo hasmi baeben hambun den so mend sisaol was baoraoklaob kobur, obum palawe pao su nda hesa ib wen is kab nda kab mu munu, obum yu heben bor hend ya Ngaor bor tengiyu kao peyobur obum palawe nda munu konde barabur kisaon, obum obun man pange aol nda baeben bor tenaol hambun taol bu kalaoklaob ko kalisaol mbinim tenaol hambun taol bu kalismisa.* ²⁰ Ngub taol bu kalismi tomb tenaol hambunom ebe no tombao hasmisa. Ngub no tombao hasmil nokl nao bisaol bao win waesmi baeben, mbasker nu tokl duteb oran tumbi haen was mar pa wismisa. ²¹ Ngo tomb aol ngo ne no birismi baeben ndi minismi tomb mbinin ten nongnas baeben nao ke aol

* **14:14:** Mat 9:36 * **14:19:** Mat 15:35-39; Mak 8:6-10

baeben was ndi munubur, buklhoma iri non bi andub ora 5,000 oran sisesa.

Njisesom ib hu kemol aongao hakl hakl pibisao

o

Mak 6:45-52; Njo 6:15-21

²² Ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben bor ini mbes ib taokaollon honda baoraoklbir ib mal aondao ngon mende nan puklub kobur; mbini pismi tomb obu bombor ora bao habur kisaon, tenaol aondao ngo ne taol bu kalismi nda baeben di obum inin anda puklub kisesa. ²³ Ngo tomb obum tenaol aondao ngo hasmi nda baeben ngub anda pen kaoklbir kisaon, obu hungum ora yu manda mend sisao bor yin pobur Ngaor bor kao kalokl pisesa. Ngo tomb nar anda bombisaol em hundur u mbaesao tomb obu hungum ora yu manda ngo bor bao hasesa.* ²⁴ Ngo tomb ib taokaoll Njises obun man pange aol baeben puklub kisao nda, ib mal aondao ngon tukun ora bor pismi tomb posabsu aondao ora mbini pokl bismi nan hakl obobur kisaon, ib aondao bu ora lu taongul taongul kobur ib taokaoll nda baol munukl ke ke bisesa. ²⁵ Ngub bisao tomb wen bao bukbur hoklob kebeyam ibisao o bao ora nao bu hebe kobae em hundur bao u mba haenbur sisaol, Njises obu obun man pange aol nda baeben pukl hasmi ndal ib hu kem kem aongao hakl hakl ibisesa. ²⁶ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom obu ib hu kem kem aongao hakl hakl ibisao nda hondobur; mbinim burisao po pakl aondao ora homobur kakl, Domo aol wesao mend ebe kismisa. Ngub

* **14:23:** Luk 9:28

kobur kismim mbinim pakl homo karaeklae aon-
 dao bu ora kismisa.* ²⁷ Ngo tomb Njisesom mbini
 bor penar bu ora angal kao kalobur kakl, Ni
 Njises ora ebeng, inim pakl nao heme inin kone
 bor hul ha saor peyo ora baoraoklaob kisesa.
²⁸ Ngub kisaol Pitam Njiseson angal ngon ko san
 lubur kakl, Aorao Aondao o heneng ora nje Njises
 sin, nim di ib hu kem kem aongao hakl hakl
 abo nje hael ol obon ub ni ib kao dao kisesa.
²⁹ Ngo tomb Njisesom kakl, Nje ib kisaol, Pita
 obu ib taokaoll bor birisao nda ib mal ngo bor
 bonge peyaoklbir ib hu kem kem aongao hakl
 hakl pobur, Njises obu hasaol pisesa.* ³⁰ Ngub
 pisao o obum posabsu aondao ora ngo ibisao
 nda hondobur pakl himisaol, Pita nda ib ndaon
 bor men pae hondaklbir bisesa. Ngub bisaol
 Pitam kakl, Aorao Aondao o njem ni men mukl ib
 kisesa. ³¹ Ngub kisaol Njisesom penar bu ora Pita
 ib ndaon hondaklbir bisaol men misesa. Ngub
 men mubur Njisesom Pita bor kakl, Njem nil hul
 ha nao haebur, asub ko njen kone bor taol taol
 bu kone kab mareleb? kisesa.* ³² Ngo tomb
 Njises hesa Pita kab ib taokaoll nda bor honda
 birisbi tomb posabsu aondao ngo ibisao nda kur
 kao paesesa.* ³³ Ngo tomb aol ngo ib taokaollon
 birismi nda baebenom Njises bor kaoya kobur
 kakl, Heneng ora nje Ngaoron Isi Ora e kismisa.

*Njisesom Kenesarer tenaol sen hae andub ora
 mao enjaesao o
 Mak 6:53-56*

* **14:26:** Luk 24:37 * **14:29:** Njo 21:7 * **14:31:** Mat 8:26

* **14:32:** Mak 4:39

³⁴ Ngo tomb mbinim taokaollon ngub baoraokl-bir ib mal aondao ngon mare mende nan su Kenesarer wisaol, su ngo pindib paesmisa. ³⁵ Ngo tomb su ngo bor tenaol birismi baebenom aol ngo obu Njises e ko ora hindismil, mbinim su Kenesarer ngon teb so baeben bor tenaol sen ha wismi baeben mini ubuklub ko kam aeben aeben bismil, su ngo bor tenaol sen kam mundub mundub ha homo wismi baeben hambun ora Njises obu hasaol was mini obo kiril mbaesmisa. ³⁶ Ngo tomb mbinim ngub mini obo kiril mbabur kismil, mbinim Njises bor kao deb deb bubur kakl, Tenaol andub ora e ngao, tenaol sen ha berae ngo baeben mbini wakl enjaokl pen ub mbinim njen lab lab kungni bor warakl engel bin waebe kismil, tenaol sen ha barae ngo wismi nda baebenom Njiseson lab lab kungni bor warakl engel bismi tomb mbini hambun ebe bao was sisesa.*

15

Nju semom mbinin abom bismi ub was bismi o Mak 7:1-13

¹ Ngo tomb Peresi sem mendbor di Nju semon man buwaloklme aol baeben di su Njurusalem haklbir Njises hasaol obobur, mbinim Njises bor ne mubur kakl, ² Mbes naon ab sumb wilom bismi ub inin ki wes wes mbes lu warer bubur ne noklwaebe ko kam aeben aeben bismi o, njen man pange aol ngo baebenom mbinin ki wes wes lu warer nao bi ne bao was nobur, asub ko naon ab sumb wilom kismi ub hul was habur

* **14:36:** Mat 9:20-21; Mak 5:27-28; Luk 8:44

men mbayem? kismisa.* ³ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim di asub ko inin mbib nen saboklme ub was bu habur Ngaoron man men mba hul ha hayem? kisesa. ⁴ Njisesom mbini bor ngub kobur kakl, Ngaorom ngub keyao. Njen am ab kab bor ebekone nao pe oborob ora hond homo bisur bibi. Mondom obun am ab kab bor khorob bu angal kho ka sin obu pe paen libaebe ke wiyao kisesa. ⁵ Wاكل kakl, Ngub wiyao o inin ngub lome. Aol mone di hambun sao maru u haeme baebenom kakl, Nao am ab kab o nim mone ngo di osisao ngo hakl ibi bisur bu njukl buwao o, nim mbes Ngaor bor kaloklwao ko kao beyawe sa lome kisesa. ⁶ Ngub kobur kakl, Inim ngo lome ub kobur inin am ab kab bor bisur bu oborob sao nao bi bao waklwaebe lome kisesa. Wاكل kakl, Inim ngub bu hayem ol inin ab sumbom bismi ub was hem ko bam aeben bu habur, inim Ngaoron man bibaebe ke wiyao sao baeben nao hende non bu, hala bowes ora bu hayem kisesa. ⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Ini songolol aol hobao o hakl o, mbes Ngaoron man mini aol Asayam inim heneng ora ngub buklemi ko mbuk waeb ngub bu wisao.

⁸ Tenaol ngo baebenom

Mbinin ne komb pae bor ni bor kaoya lome o
Mbinin kone bor Ngaor nao honda hae
Enderael haenbur lome.

⁹ Mbinim aol henengon man ora ko habur o
Naom Ngaoron man ko hayom lome.

Mbinim ngub bimil

Mbinim ni bor kaoya ko hor bere ko boroklme ub

* 15:2: Luk 11:38

Baehaemen ora boroklme ko mbes man mini aol Asayam mbuk waeb bu wisao ub Njisesom ngub kisesa.

Njisesom tenaol ngo saom was kho mao saraoklao kisao o

Mak 7:14-23

¹⁰ Ngo tomb Njisesom tenaol hambun ni hae ol was ubuklub kobur obum mbini bor kakl, Nim ini bor angal ngo lowao o oborob ora pangobur nen sab hakol bibaebe kisesa. ¹¹ Ngub kobur kakl, Hambun sao dera nan haklbir tenaolon ne bor hondaklao saom tenaol kho nao mao saklao. Ngub inj, hambun sao tenaolon kone ndaon bor baoraoklbir deran pubuklao saom ora tenaol kho mao saraoklao kisesa.* ¹² Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenom Njises obu hasaol obobur kakl, Peresi aol baebenom njem angal ngo kaenda pangobur mbinim nje makl aondao ora hemeyem ngao, njem ngo beyem ub hendel be? kismisa. ¹³ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nao Ab yu heben hayao o obun em mend wiyao o bor osisao hambun sao obun mbib we nao bowe, baehaemen daklam poklao baeben obum te pilao bor bor kobo tuwaklao kisesa. ¹⁴ Wاكل kakl, Ngub buklaong inim mbini ngub bao haen wاكل-waebe ora kisesa. Ngub kobur kakl, Mbini el kho habur mbinim tenaol el kho sango mende harer muwalo hayem o, tenaol el hukl bi ngubi baebenom el hukl bi sango harer muwala sin, mbibi kobaran el kho kab kab yaol ib kena

* **15:11:** Mat 12:34

bor kundukl halabur saokl uklebi ora kisesa.*
 15 Ngo tomb Pitam Njiseson angal ngon ko san
 lubur kakl, Njem angal mar ngo kalon te naom
 pangaomun kao dund bi kisesa. 16 Ngub kisaol
 Njisesom mbini bor kakl, Ini ngubi tomb di ora
 kon nao wi bombor ubi was hayem ol, inim di
 angal mar ngon te nen nao sabeyem be? kisesa.
 17 Ngub kobur wakl kakl, Inim ora nen nao
 sabeyem be? Ne hambun sao dera nan haklbir
 ne ndaon bor hondaraoklao sao baeben tombao
 bor hondaraoklao, tombao ngo bor baoraoklbir
 i to anda bor hondaraoklao ko nen nao sabeyem
 be? kisesa. 18 Njisesom ngub kobur kakl, Ngub
 biyao o hambun sao tenaolon kone ndaon bor
 baoraoklbir ne bor dera pubuklao sao baebenom
 tenaol kho mao saraoklao ora kisesa. 19 Ngub
 kobur kakl, Tenaolon kone bor ngo sao was ba-
 raokl deran pubuklao. Tenaolom khorob was nen
 saboklme. Tenaol pe paen lu tuwaroklme. Tenaol
 dobaenom paes pu pu bimi. Tenaol hambunom
 di paes pu pu bu, khorob ngub was heb homo
 bam bam bimi. Paes noklme. Tenaol mende bor
 kakla kao beyaroklme. Tenaol mende dobaekeyo
 mangal bimi kisesa.* 20 Njisesom ngub kobur
 kakl, Ngo sao baebenom tenaol kho mao saraok-
 lao kisesa. Ngub biyao o mbinim ini bor bibaebe
 lome ub, tenaolom mbinin ki wes wes nao libur
 ne bao noklemi tomb ngo saom tenaol kho nao
 mao saraoklao ora kisesa.

*Su Kenan ten mondom Njisesol hul ha hasao o
 Mak 7:24-30*

* **15:14:** Mat 23:16; Mat 23:24; Luk 6:39; Oro 2:19 * **15:19:**
 Mat 12:34

²¹ Ngo tomb Njises obu su ngol haklbir kisaon, su Taya hesa Siron kab teb so bor pisesa. ²² Ngo tomb su Kenan ten is mend su Taya ngo bor obo birisao o obobur Njises bor kakl, Debir semon isi ka. Aorao Aondao o, nao wane oran obun tombao bor sam burubur khorob ora hul waru no haraok-laong, njem ni hond homo nao wane ngo bisur bi kisesa. ²³ Ngub kisao o ten ndam angal ngo kisao on ukl mend ko san nao lisaol, Njiseson man pange aol baebenom Njises obu hasaol obobur kakl, Ten ngom nao kor bu mi obobur taol mi ebeng, ngub taol mi nao eben ub njem obu bor nje pu ora kaebe kismisa. ²⁴ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Ngaorom ni pu kisaol Isreyel tenaol baebenon was some sib sao bum haklemi baeben bu muklbur obowao ora kisesa.* ²⁵ Ngo tomb ten ndam Njises hasaol obo tumu kar munu dombes ubur kakl, Aorao Aondao o, njem ni hond homo bisur bi ora kisesa. ²⁶ Ngub kisaol Njisesom ten ndan angal ngon ko san lubur kakl, Naom nongnas kangon ne u buruklemi o mubur buklhoma* haklemi bor pen kam sin, ebe nao soklao kisesa. ²⁷ Njisesom ngub kisao o ten ndam wakl kakl, Aorao Aondao o njem heneng ora kal o, buklhoma baebenom mbinin aorao baebenom ne neme on ombo sul tibarayao baeben ebe bao mu noklme kisesa. ²⁸ Ten ndam ngub kisaol Njisesom ten ngo obun angal ngon ko san lubur kakl, Ten o njem nil aondao bu ora kone ubur hul ha harilil, njem ngo hem ko bi ko nen sobal ub heneng buklao ora kisesa. Ngub kisaol bombor ngo ora tomb ten ngo obun wanen

* **15:24:** Mat 10:6

tombao bor sam birisao nda paokl ora pisaol ebe bao sisesa.*

Njisesom tenaol sen hae andub ora ebe mao saesao o

²⁹ Ngo tomb Njises obu su ngol haklbir kisaon, ib Kalili mare mare was pisesa. Ngub pobur kisaon yu manda mend sisaol sul po birisesa.*

³⁰ Ngo tomb tenaol andub ora Njises obu birisaol tenaol sen hae mendbor aongao kho baeben di, el kho baeben di, tenaol mendbor hul singbi kobabur mesao akl bu barae baeben di, angal nao ke baeben di, tenaol sen kam mundub mundub hae mendbor andub di Njises hasaol was mini obobur kismis, Njiseson aongao ma teb so bor was taokl obo wismil, obum hambun ebe mao sa peb bisesa. ³¹ Ngo tomb tenaol hambunom hindismil Njisesom tenaol mendbor angal nao ke baeben wakl angal ken ko, tenaol mendbor hul singbi kobae baeben di wakl mao ebe sa, aongao kho baeben di wakl harer peben ko, el kho baeben di ebe mao sabur osisao hend heneng bin ko Njisesom ngub bisaol hondobur tenaol hambunom Isreyel tenaolon Ngaor bor was kaoya kismisa.*

Njisesom tenaol andub ora ne ko mende taol bu kalisao o

Mak 8:1-10

³² Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben ubuklub kobur kakl, Tenaol aondao ngo baeben mbini nao haru bao hor teb oran enjo ngo bor was bao harumnda o, ngubi tomb ne nao wi

* **15:28:** Mat 8:10; Mat 8:13 * **15:29:** Mak 7:31 * **15:31:** Mak 7:37

pond bandal nim mbini hond aondao ora homakl ol, nim mbini dem aondao ora ngub homo taoklbir anda puklub ka sin ebe nj ka. Mbinim ngub baem sin, dem homo taoklbir anda poklemi tomb harerol dem lomaokl hab hab komb hakl po u kimb buklemi kisesa.* ³³ Ngub kisaol Njiseson man pange aol nda baebenom obu bor kakl, Nao su ngo tenaol nao biri bor hayom ngao, naom tenaol aondao andub ngo hayem baeben ubi ne taol bu kalaeb se al wiyao o taol bu kalemin? kismisa. ³⁴ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Inim palawe asub baeben ora wiyem? kisaol, mbinim obu bor kakl, Palawe pao haoklao, ib wen kang is kab teb bu wiyom kismisa. ³⁵ Ngo tomb Njisesom tenaol hambun bor sul baoraoklaob kisaol birismisa. ³⁶ Ngo tomb Njisesom palawe pao haoklao nda di ib wen nda baeben di mu munubur kisaon, Ngaor bor tengiyu kao peyobur munu konde baraesesa. Ngub bubur obun man pange aol nda baeben bor tenaol hambun taol bu kalaoklaob kisaol, Njiseson man pange aol nda baebenom tenaol ngo birismi nda baeben taol bu kalismisa. ³⁷ Ngub taol bu kalismil tenaol hambunom ebe no tombao hasmi tomb nokl nao bisaol bao win waesmi baeben, mbasker nu tokl haoklao oran tumbi haen was mar pa wismisa. ³⁸ Ngo tomb aol ngo ne taol bu kalisao baebenon ten nongnas ndi nao mini, aol baeben was ware pe ora ndi munubur bukhloma iri non bi andub ora 4,000 oran sisesa.

³⁹ Ngo tomb Njisesom tenaol ngo baeben mbinin anda sisao puklub kisaol pismi tomb,

* **15:32:** Mat 14:14

Njises obu ib taokaollon baoraoklbir su Makaran bor pisesa.

16

Njises bor naom nao hendemao sao mend haondaomun bi kismi o

Mak 8:11-13; Luk 12:54-56

¹ Ngo tomb Peresi sem hesa Sarusi sem kabon mendborom Njises hasaol obo, mbinim obu maobowaklmao ko nen sabobur maobowa hondobur kakl, Njem naom nao hendemao sao yu heben pange mend haondaomun bi hend dao kismisa.* ² Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim mbon sam sam beyao tomb saohar bor ingi beyao o hondobur, mabor ban ebe ora buklae e lome kisesa. ³ Ngub kobur kakl, Inim hokloben tomb saoharol bomb do ingi beyao o hondobur kakl, Se oboklao e lome kisesa. Ngub kobur wakl kakl, Inim saoharol biyao sao menger oborob ora hondobur, se oboklao e ban buklae e ko oborob ora taol bimi o, Ngaorom ini bor wen buklae sao menger ngubi tomb ngo be o inim nao hendeyem ol, inin su ngo bor ngo be sao hondokl buwayem kisesa. ⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Ini tenaol sul bao haroklme baebenom Ngaorol hul ha nao hae khorob was bu habur, inim ni bor tenaolom ko mend nao hindismi sao mend naom haondaomun bi lem o, nim ini bor tenaolom ko mend nao hindismi sao bombor ora di nao muwaloklwao ora. Pangeklem. Nim tenaolom ko mend nao hindismi sao, mbes man mini aol Njona bor bisao

* **16:1:** Mat 12:38; Luk 11:16

sao bombor o inim hendeklemin muwaloklwao kisesa. Ngo tomb tenaol ngo baeben ngol bao haen tuwaklbir paokl ora pisesa.*

Njisesom Peresi hesa Sarusi sem kabom tenaol kho mao sa hasmi ub kao kalisao o

Mak 8:14-21

⁵ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baeben hambun ib Kalili malon tukun oral kombe kob-abur ib mare mende nan po pindi pa hasmi o, mbinin ne noklemi o palawe kang mend nao mari pe hemen haklbir pismisa. ⁶ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kabl, Inim Peresi sem hesa Sarusi sem kabon palawe and mao saraoklao sao yis menger wiyao ub inim hondo ora habur oborob ora hend ha was haklwaebe kisesa.* ⁷ Ngub kisaol Njiseson man pange aol nda baebenom mbini hakl hakl kabl, Naom palawe di ne menjao nao mari obamndal, obum nao bor ngub le nde kao kao bismisa. ⁸ Mbinim ngub kismil Njisesom mbinin kone bor hondobur kabl, Aol o hakl, asub ko ini hakl hakl naom palawe nao mari obomesa kao kao bim? Inim nil hul nao hae ora haroklme be? kisesa. ⁹ Njisesom ngub kobur kabl, Inim nao buri nao hendeme be? Mbes aol andub ora buklhoma iri non bi 5,000 oran, nim mbini palawe pao su mend taol bu kalowaol nisimndis nen nao sabeyem be? Mbinim ne ngo no tombao hasmi tomb ne ngon nokl nao bisaol bao win wasmi baeben, inim mbasker nu tokl aeker ora bao mar pa wisim bo? kisesa.* ¹⁰ Njisesom ngub kobur

* **16:4:** Mat 12:39; Luk 11:29 * **16:6:** Luk 12:1 * **16:9:** Mat 14:17-21

kakl, Nim palawe pao haoklao mend aol andub ora 4,000 oran taol bu kalondis tomb mbinim nokl nao bisaol bao win wasmi baeben, inim mbasker nu tokl aeker ora bao mar pa wismib? kisesa.* ¹¹ Ngub kobur kakl, Nim ini bor palawe heneng bor inj kandang, inim asub ko nen nao sabeyem? Nim ini bor Peresi sem hesa Sarusi sem kabon palawe and mao saraoklao sao yis menger oborob ora hondoklwaebe kobur kanda kisesa. ¹² Ngo tomb Njisesom ngub kisaol obun man pange aol nda baebenom oborob ora nen sab heneng bismil, obum mbini bor palawe and mao saraoklao sao yis heneng bor inj, obum mbini bor Peresi sem hesa Sarusi sem kabon man buwaloklemi o oborob ora hondoklwaebe kobur kene ko nen sab heneng bismisa.

Pitam Njises Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko kao paesao o

Mak 8:27-30; Luk 9:18-21

¹³ Ngo tomb Njises obu su Sisari Pilibi bor pobur kisaon, su ngo bor pindib pakl ke ke pismi tomb obum obun man pange aol nda baeben bor ne mubur kakl, Tenaol hambunom Aolon Isi Ora obu aeb hae lomeb? kisesa. ¹⁴ Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Mendborom obu Njon Mbabtas Biyao Aol hae lome. Mendborom obu Ilanja hae lome. Mendborom obu Njeremaya e be? Ngaoron man mini aol mbes hasmi haklon mend ye lome kismisa.* ¹⁵ Ngub kismil Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kakl, Mbinim ngub ngo lome ong, inim ni aeb ora lemib? kisesa.

* **16:10:** Mat 15:34-38 * **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8

16 Ngub kisaol Simon Pitam obun angal ngon ko san lubur kakl, Nje Ngaorom Eben Ke Aol ora, nje Ngaor obu haeben saraoklaon Isi ora hael kisesa.*

17 Ngub kisaol Njisesom Pitan angal ngon ko san lubur kakl, Njonan isi Simon Pita o, njem angal ngo kal o sun tenaol mondom nje bor ngub kao ko nao kao njaonao ora. Ngub inj, nao Ab yu heben hayaom ora njem angal ngo kao kaonao ub kao njaendang, njem ngubi tomb turi aondao ora hom kisesa.*

18 Wakl kakl, Pita o nim di nje bor heneng ora kao njurukl. Njen imbi ngo kakl on te nje han hubib non bi hael ol, nim han aondao ngon mandaemol ninao sem baeben mao haklwaol, tenaol mao homaraoklao sao baebenon burim nao sem ngo baeben men mbakl buwaklemi ora kisesa.*

19 Ngub kobur Njisesom Pita bor wakl kakl, Nim yu heben bor maeb ha maomb bo hayao on tiriyo ki menger nje njuklwaol, njem su ngo bor nao hesbele bao tanga mba haen waklesi sao, Ngaorom yu heben bor di nao hesbele bao tanga mba haen waklao ora. Aoh, njem su ngo bor tuwa bao waklesi sao, Ngaorom yu heben bor di tuwa bao waklao ora kisesa.*

20 Ngo tomb Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor, ni Ngaorom Eben Ke Aol hae ko tenaol hambunom pangen nao lowaebe ora kobur angal buriyab ora kao kalisesa.*

Njisesom ni pe pan luklemi o wakl enjaokl

* **16:16:** Njo 6:69
Njo 1:42; Ebe 2:20
Mat 17:9; Mak 9:9

* **16:17:** Mat 17:5; Kal 1:15-16
* **16:19:** Mat 18:18; Njo 20:23

* **16:18:**
* **16:20:**

*poklwao kisao o**Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27*

²¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baebenom pangen, mabor obu Njurusalem pok-laol Nju semon maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbinin baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, ngo baebenom obu tenda aondao ora mao nabur pe paen luklemi o, bao hor tebo nanon obu wakl enjaokl poklao on pibnao tibiyabur kao kalisesa. ²² Ngub kisaol Pitam Njises obu isu solo mend sisao nan kemi pobur, obum Njisesom ngo kisao ub makl homobur kakl, Aorao Aondao o inj ora, Ngaorom ngub bin bao wao nao buklaol, nje bor ngo buklaol kaenda ngub nao buklaol ora kisesa. ²³ Ngub kisaol Njisesom Pita baol munu hondobur kakl, Seran o njem ni saokl mao waklbur hael ngao, nim nje nao hondoklwaong nje pu ora. Njem ngo kal o Ngaorom nen sabeyao ub nen sabobur inj, njem aol henengom nen saboklme nda ub ora nen sabobur kal kisesa.

²⁴ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben bor kakl, Tenaol mondom ni taol mi oba sin, obum ni imbi ken haklwao ko nen saboklao ub tuwaklbur obum obu pe pae non bi ora habur, obun is pe kowal bi taoklbur ni taol mi ebebe buklaol kisesa.* ²⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mondom ni imbi ken ora haklwao ko nen soba sin, obun hambun sao baondib munuklaol obu imbi nao wi kang ora soklao. Ngub inj, tenaol mondom ni hem ko taol mi oboklao obu imbi nao wi kang ora harob sin, mabor obu imbi wi aondao

* **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27

ora habur haeben saklao ora kisesa.* 26 Ngub kobur kakl, Tenaol mondom obu imbi wi aondao ora habur sun osisao hambun sao maru u haklao tomb obu haeben sakl buwaeb se harob sin, obun osisao ngo maru u haklao sao baebenom asub bubur obu bisur bu haeben saen laob? kisesa. Ngub kobur kakl, Obu haeben nao saeb se ora ba sin, obum wakl asaom ora haeben saroklme sao sokl buklaob? kisesa.* 27 Njisesom ngub kobur kakl, Aolon Isi Ora obu obun Abom bao aondao ora bin laol angal mini wesao baeben daol haru oboklemi tomb, sun tenaol hambunom oborob di khorob di mbinim bu haklemi ub ngo ora tomb san luklaol muklemi kisesa.* 28 Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol ngo hayem baebenon mendbor nao heme bao haen was, Aolon Isi Ora obu aol wesmbao aondao ora men aolaoklbir oboklaol hondoklemi ora kisesa.

17

Njiseson songol nar el non bi men aolisao o Mak 9:2-13; Luk 9:28-36

¹ Ngo tomb mabor bao hor dowa oran pibi hasao tomb Njisesom Pita di Njemus Njon kab haemeyakl di ngo baeben kemibir kisaon, har manda yu ora hond pele mend sisao bor pobur, yu manda ngo ora bor mbini was ware pe has-misa. ² Ngo tomb mbinin elom hindismi tomb Njiseson songol tangar ubi bao bi hakol bi ora sisaol hindismi tomb, Njiseson el wil di nar el non

* **16:25:** Mat 10:39; Luk 17:33; Njo 12:25 * **16:26:** Mat 4:8-9

* **16:27:** Mat 25:31; Oro 2:6; Kao 22:12

bi ora men aolubur kisaon, obun lab lab samo hasao baeben di nar el non bi haek bi ora men aolisaol hindismisa.* ³ Ngo tomb mbinim oborob ora hend heneng bismil, man mini aol mbes hasbi o Moses hesa Ilanja kab obobur kisbin, Njises daol angal kao kao bi hasmil hindismisa. ⁴ Ngo tomb Pitam ngo bisao saon te nen sabokl buwabur Njises bor kakl, Aorao Aondao o naom ngo bor bao harum sin ebe ora soklaong, njem di ngub turi homal sin nim and kang ukl teb mend ngol bun wao. Ukl mend njen ukl mend Moseson ukl mend Ilanjan bu, ngub baeben oran bun wao kisesa. ⁵ Ngo tomb Pitam angal ngon ngub bao kakl hasaol, mulaol kombaebe pae bao bi ora mondom obobur mbini u tingi mbaesesa. Ngo tomb mulaol darukl ngo bor angal bombor mend obobur kakl, Aol ngo obu nao Isi ora hael, nim obul kone u turi aondao ora homaklong, inim obun angal was pangoklwaebe kisesa.* ⁶ Ngub kisaol Njises obun man pange aol is teb ndam pangobur pakl aondao ora homobur kismin, mbinin el wil su bor haen dombes wismisa. ⁷ Ngo tomb Njisesom mbini dombes u mba hasmi ndal teb so obo habur mbini warabur kakl, Inim pakl nao heme tekaklaob kisesa. ⁸ Ngo tomb mbinim hend peb bismil, aol o hasbi nda kab di mendel ora nao hae Njises obu bombor o ora hasaol hindismisa. ⁹ Ngo tomb mbinim yu manda ngo bor hakl bir wen harerol inin pukl hasmi tomb Njisesom mbini teb nda bor angal buriyab ora kao kalobur kakl, Inim ngo handaem ndisao oran

* **17:2:** 2 Pit 1:16-18 * **17:5:** Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22

mabor Aolon Isi Ora obun maol bor wakl enjaokl poklao ub nao bi bao haenbur oran, inim tenaol mondom pangen nao lowaebe ora kisesa.*

¹⁰ Ngo tomb Njises obun man pange aol is teb ndam Njises bor ne mubur kakl, Njem nao bor nao lowaebe ngo kal o, Nju semon man buwaloklme aol baebenom asub ko Ilanja obu mbes oboklao o, Aolon Isi Ora obu mabor oboklao lomeb? kismisa. ¹¹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, E ka. Heneng ora Ilanja obum Aolon Isi Ora eben ko hambun sao mao dund sa peb bu, obu mbes oboklao ke wisao ub* ¹² Ilanja obu mbes ibisndis o, mbinim obu Ilanja e ko nen nao sabismi ora. Ngub inj, mbinim mbinin mbib nen sabismi ub was bubur kismin, mbinim Ilanja obu bor di khorob tangar tangar andub sao bismi kisesa. Wakl kakl, Mbinim bombor ngo bismi ub was, Aolon Isi Ora obu bor di tenda mao na khorob was buklemi kisesa.*

¹³ Ngo tomb Njisesom ngub kisaol obun man pange aol nda baebenom oborob ora nen sab heneng bismi tomb, obum Njon Mbabtas Biyao Aol bor le ko ora hindismisa.*

*Njisesom nas is menden sam taol deraesao o
Mak 9:14-29; Luk 9:37-43*

¹⁴ Ngo tomb mbinim tenaol andub ora ber mba hasmil pindib paesmi tomb aol is mend Njises obu ubukl hasao ndal hen mukl obobur kisaon, Njiseson aongao ma bor tumu kar munu dombes ubur ¹⁵ obum Njises bor kakl, Aorao Aondao o,

* **17:9:** Mat 16:20 * **17:11:** Mat 11:14 * **17:12:** Mat 14:10

* **17:13:** Luk 1:17

nao isi oran obu kone nao hae non bi dur ko haraoklao ub bubur, obum hor hor was isaolao bor di ib bor di komb hakl po wi was biyaong, njem nao isi ngo hond homo bisur bi ora kisesa.

¹⁶ Ngub kobur kakl, Nao isi ngo ngub was biyaol, nim njen man pange aol baeben bor di nao isi ngo mao ebe saklaob kowao o, mbinim ebe mao sakl buwarim kisesa. ¹⁷ Ngo tomb Njisesom obun angal ngon ko san lubur mbini bor kakl, Ini tenaol ngo hayem baeben o inim Ngaorol hul nao hae haroklmel, inin kone bor di kho ora hayem kisesa. Ngub kobur kakl, Ini daol nao maomunu was haemao tomb inim nao hibi kho was mao sa hayem ngao, inim nao kone bor ngub kho mao sa hareklemin ko, ni ini daol hor asub baeben ora bao haklmao balem? kisesa. Ngub kobur kakl, Nas ngo enjo ngo ni hae ol mini ib kisesa.* ¹⁸ Ngo tomb Njisesom nason tombao bor sam ngo birisao nda bor angal buriyab ora kobur nje pu ora kisaol, nason tombao bor sam ngo birisao ndam nas nda tuwaklbir paokl ora pisaol, bombor ngo tomb nas ndan sen ngo ha wisao o ebe bao sisesa.

¹⁹ Ngo tomb mabor Njises obu hungum ora birisaol, obun man pange aol nda baebenom obobur mbinim obu bor ne mubur kakl, Naom nas ndan tombao bor sam ngo birisao o asub ko ora taol derakl buwame sa bo? kismisa.* ²⁰ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Inim Ngaorol oborob ora hul nao hae haroklmel inim sam ngo taol derakl buwarmi ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim Ngaorol hul ha haklemi

* **17:17:** Njo 14:9 * **17:19:** Mat 10:1

ub sowar il kang ora moklo bor baoraoklao nda ubi menger hul ha harim sin, inim harbor ngo ase o bor nje ngol nao hae kobaol hakl pu kaem sin heneng kobaol hakl poklaol, inim tangar sao hambun sao di bukl buwa nao bi ebe buklemi kisesa.* ²¹ Njisesom ngub kobur kakl, Ngub inj, inim Ngaor bor nen sab ha was buru ne tuwa paolubur kao kal ha was nao harim sin, inim sam ngubi sem di taol derakl buwaklemi ora kisesa.

Njisesom ni pe pan luklemi ko, ko mende kisao
o

Mak 9:30-32; Luk 9:43-45

²² Ngo tomb mbini hambun su Kalili bor pismi tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kakl, Kang mend mabor aol mendborom Aolon Isi Ora obu karu lubur, obu lukl buklemi aol baeben bor men pae puklub ko kaloklemi kisesa.*

²³ Ngub kobur kakl, Mbinim ngub kaloklemil obu ora pe paen luklemi o, mabor bao hor tebo nanon obu wakl enjaokl poklao ora kisesa. Ngub kisaol obun man pange aol baebenon kone bor kend bu win was burubur hem aondao ora kao ha win birismisa.

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor mone takis kalisao o

²⁴ Ngo tomb Njises di mbini hambun su Kabenam pismil, su ngo bor Nju semon Ngaor Hen Moroklme Andan mone takis moroklme aol baeben Pita hasaol obobur mbinim Pita bor kakl, Inin aol aondao ndam naon Ngaor Hen Moroklme Andan mone takis kalaoklao be? kismisa.

* **17:20:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2 * **17:22:** Mat 16:21

²⁵ Ngub kismil Pitam kakl, E ka, kalaoklao kisesa. Pitam ngub kaoklbir Njises birisao bor hondaesao, Njisesom Pita obu bor mbes kao kalo ne mubur kakl, Pita o njem asub nen sobal? Su hambun bor aol wesmbaon mone takis moroklme aol baebenom takis mone non bi ngub meme tomb mbinim aeben mone was moroklme? Mbinim mbinin semon mone di moroklme be? mbinim tenaol tangaron mone was moroklmeb? kisesa.

²⁶ Njisesom ngub kisaol Pitam kakl, Tenaol tangaron mone was moroklme kisesa. Ngo tomb Njisesom kakl, Heneng ora mbinim tenaol tangaron mone was moroklmel, mbinin semom mone takis nao kaloklme ora kisesa. ²⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Mbinim ngub bimil yao Ngaoon sem ora hayob ol, yaom Ngaor Hen Moroklme Andan takis nao kalaeb se hayob o, yaom ora nao kalab sin mbini makl aondao ora mao homaklbao kisesa. Ngub kobur Njisesom Pita bor wakl kakl, Njem ib mal bor pobor lesin njem ib wen hend haroklme sao wen huk ngo mini pobur, ib ndaon bor wen menin ub pen kaebe kisesa. Wakl kakl, Njem ya ngo wakl men muklesi tomb ib wen aondao ebe ora mend men muklesing, obun ne komb pae bor dangaebe munubur hondoklesi tomb mone mend buruklaol hondoklesing, njem mone ngo mubur yao kobaranon takis ebe ngaorukl peklaong, mbini Ngaor Hen Moroklme Andan takis moroklme aol baeben kalaebe kisesa.

18

Heben bor maomb bo hayao ub imbi wi aondao

*ora aeb haeb kismi o**Mak 9:33-37; Luk 9:46-48*

¹ Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenom Njises hasaol obobur kakl, Heben bor maeb ha maomb bo hayao ub nao ngo hayom haklon imbi wi aondao oran aeb haeb? kismisa.* ² Ngub kismil Njisesom nongnas kang mend ib ko men mubur kisaon, obun man pange aol ngo baeben hasmil mao hasesa. ³ Ngub mao habur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim inin kone wakl u bokeyobur nongnas kang ngubi men aolu nao harim sin, inim yu heben bor maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora kisesa.* ⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Mondom obun mbib nen sabaoklao ub tuwabur obum nongnas kang ngubi men aolu harob sin, yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao ub obu imbi wi ora habur, obu bomborom mbini mendbor men mbae ora hayao kisesa. ⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mondom ni hem kobur nongnas kang ngubi mend hem ko kone u bisur ba sin, obum ni ora hem ko kone ubur buklaol kisesa.*

*Khorob mao baraoklao saom tenaol saokl mao waraoklao kisao o**Mak 9:42-48; Luk 17:1-2*

⁶ Ngo tomb Njisesom kakl, Mondom njen mal han aondao ora hond mend hend ha tu ndiyabur ib mal aondao oran ndaon bor haoklu tu kobarob sin, nje ib ndaon ngo bor bao pe paklesi ub nje ke kang bu sao hondoklesi. Ngub buklesi o

* **18:1:** Luk 22:24 * **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

* **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Njo 13:20

njem nongnas kang bombor ora mend nil hul ha haenbur saokl mao wari sin nje ke aondao bu ora hondoklesing, njem mende saokl mao waklesi hondo ora haebe kisesa.* ⁷ Tenaol mendborom tenaol mende bor saokl mao warim sin, mbini ngo tenaol mende saokl mao waklemi baeben mabor ke aondao ora hondoklemi. Heneng ora tenaol mendborom tenaol mende saokl mao woroklme o, mbini ke aondao ora hondoklbur hayem kisesa. ⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Njen ki aongao kabom nje saokl mao waeb so ba sin, njen ki aongao ngo kabon mende kab kab peyu tuwaebe. Heneng ora njen ki aongao mende kab kab pe tuwa habur haeben saroklme bor pae sin, ebe ora haeben soklesi. Ngub inj, njem njen ki aongao kabon mende kab kab nao peyu tuwae bao habaklae hari sin, Ngaorom nje isaolao nao hundili dao hakol bi ora bor penin laol nje ke hondo haeben ora soklesi kisesa.* ⁹ Njisesom ngub kobur kakl, Njen elom nje saokl mao waeb so ba sin, njen el ngo toklo tuwaebe ora. Njen el mende toklo tuwatur bombor ora tu habur haeben saroklme bor pae sin, nje ebe ora haklesi. Ngub inj, njen el kab kobaran bao tu haklesil Ngaorom nje is de ora bor penin tu warob sin, nje ke hondo haeben ora soklesi kisesa.

Some sib bum hae angal mar kisao o

Luk 15:3-7

¹⁰ Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Inim Ngaoron sem tenaol kang mendbor haklemi o hondobur, tenaol kang ngo hakl non ndi nao

* **18:6:** Luk 17:1-2 * **18:8:** Mat 5:29-30

mini nao hobao sao hayem ko nen saboklemi, oborob ora hondoklwaebe kisesa. Wاكل kakl, Pangeklem. Heben bor angal mini wesao nao Ab hayaol haeme baebenom tenaol kang ngo baeben hor hambunon oborob ora maomb bo hend ha haroklme kisesa.* ¹¹ Ngub kobur kakl, Aolon Isi Ora obum tenaol mendbor bum haroklme baeben wakl bu muklbur ora ibisaol kakl kisesa.*

¹² Njisesom ngub kobur kakl, Inim asub ora nen sabeyem? Aol mondom obun some sib supu hakl hakl hor su oran kalo haklao o is bombor ora mend bum harob sin, obum es nao bi bao waklao be? Ngub inj, obum obun some sib supu hakl hakl hor makl hor su nanon supun teb mend di yu manda bor ngo ne no bao haklemi baeben bao haen kaoklbir laon, obun some sib bombor ngo bum haklao nda es bukl poklao kisesa. ¹³ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, obun some sib bombor ngo bum haklao o hend wa muklao tomb obun some sib mendbor andub ora ngo bao haklemi baeben turi homaoklao nda ub inj, obun bombor ngo bum haklao o wakl muklao tomb, nao some sib ngo ora bum hasndis o murukl kobur turi aondao ora homoklao kisesa. ¹⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Menger bombor ngub mubur, inin Ab yu heben hayaomon tenaol kang ngubi baebenon is mend bum ha, ke nao henden ko nen sabeyao kisesa.

Njen haemem khorob ba sin ngub nao bi ko bisur bibi kisao o

* **18:10:** NjuS 1:14 * **18:11:** Luk 19:10

¹⁵ Ngo tomb Njisesom kakl, Njen haemem nje bor khorob ba sin, njem obu buruklaol pobur obu hesa ibi hungum ora buruklebi tomb njem obu bor ni bor khorob ngo sao was bising, njem ngo bili nda ub nao bibi ko kao kalaebe kisesa. Wاكل kakl, Obum njem ngo lesi ub e ko panga sin, njem njen haeme ngom nje ko nao hemebur wاكل njen haeme haen ko bu muklesi ora kisesa.*

¹⁶ Wاكل kakl, Ngub inj, obum njen angal nao panga sin, njem tenaol kab teb di mend hondokl pobur ibim kao kao buklebi sao oborob ora pango, mbinim obu bor man ken ub nao haru mbi kaebe kisesa.* ¹⁷ Njisesom wاكل kakl, Obum mbini ngo baebenom man lemi ub di ora nao panga sin, njem Ngaoron sem hambun bor kao kalebe kisesa. Wاكل kakl, Ngaoron sem baeben hambunom lemi ub di ora nao pangokl bi ora sa sin, obu man hem nao ke obu aol tangar mone takis habara maoraoklao aol non bi hae ko pangaebe kisesa.*

¹⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim su ngo bor nao hesbele bao tanga mba haen waklemi sao di, Ngaorom yu heben bor di nao hesbele bao tanga mba haen waklao ora. Aoh, inim su ngo bor tuwa bao waklemi sao Ngaorom yu heben bor di tuwa bao waklao ora kisesa.* ¹⁹ Ngub kobur kakl, Nim ini bor wاكل heneng ora kao njurukl, ini su bor tenaol hayem haklon is kab mondom mbibin kone bombor ub ubur lebin, mbibim

* **18:15:** Luk 17:3; Kal 6:1 * **18:16:** Njo 8:17 * **18:17:** 1 Kor 5:13 * **18:18:** Mat 16:19; Njo 20:23

Ngaor bor ngo sao bibi ora ko kao kalaeb sin, nao Ab yu heben hayaom mbibim lebi sao buklaor ora kisesa.* ²⁰ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol kang is kab teb ora mondom sa sin di mbinim ni bor hem ko kone kimb bubur mendel obo maembe baraem sin, mbini ngo buruklemi o bor ni di mbini haru obo buruklwao ora kisesa.*

Kongon biyao aolom obun san haen bao wa nao bisao ko mar kisaor o

²¹ Bombor ngo ora tomb Pitam Njises hasaol obobur kakl, Aorao Aondao o nao haemem ni bor khorob buklaor tomb, nao haeme ngom ni bor khorob ngo buklaor ub nim obu bor ko aeker ora saongao nao mari tuwaklwao? Ko haoklaor oran ebe soklaor be? kisesa. ²² Ngub kisaol Njisesom Pita bor kakl, Ko haoklaor inj ka. Njen haemem nje bor khorob ba sin, supu hakl hakl hor haoklaor ko andub ngub baeben oran saongao nao mari tuwaklwao ko kao kal was bibi kisesa.*

²³ Ngub kobur kakl, Yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao ub, aol wesmbao aondao mondom obun kongon bimi aol baeben bor nao san haeme baeben lukl ubuklub lowao ko nen sabisao ubi menger, maeb ha maomb bo hayao kisesa. ²⁴ Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam obun mone san hasao on pibnao tibiya kao kao bukbur birisaol, obun kongon biyao aol is mend obun mone san buklhoma iri non bi andub ora hasao o mbinim obu birisaol kemi ibismisa. ²⁵ Ngub kemi ibismi o obun kongon biyao aol ngom obun san ngo lib

* **18:19:** Mak 11:24; Njo 15:7 * **18:20:** Mat 28:20; Njo 14:23

* **18:22:** Luk 17:4

se mone mend nao wisaol, aol wesmbao aondao ndam maki aondao ora homobur kakl, Obun mone san hasao aol ngo di, aol ngo obu mone san hasaon ten nongnas baeben di, obun osisao wisao baeben hambun di, aol tangarom dob bin mone sokl mubur nao mone ngon san ebe muklwao kisao kisesa. ²⁶ Ngub kisaol aol wesmbao aondao ngo obun kongon biyao aol ndam, obun aol wesmbao aondao ngo hasaol teb so obo sul tumu karu munu dombes u kao deb deb bubukl, Nim njen san ngo baeben hambun mabor ebe luklwaong, njem ni hond homobur el mend oram bao ha kisao kisesa. ²⁷ Ngo tomb kongon biyao aol ngo obu aol wesmbao aondao ndam obun kongon biyao aol ngo hond aondao ora homobur kisaon, obun obun kongon biyao aol ngo bor di menjao nao ke bao wa, obun mone san aondao ngo hasao nda di nje ora mbibi kobur bao waesao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

²⁸ Ngub kobur kakl, Kongon biyao aol ndam dera pobur hindisaol, aol is mend obu hesa mbibi haru kongon bombor o bu hasbi o obu mone aol ngo kalisao o, obu san kang ora pao kab teb oran hasao nda aol ngo hasaol hondobur men ha ma dengi munu munubur kakl, Njem nao mone san nda baeben hambun li kisao kisesa. ²⁹ Ngub kisaol mbibi kongon bombor o bibi o, obu san minisao aol ndam mone aorao nda bor tumu kar munu dombes u kao deb deb bu taeki kobur kakl, Nim kang mend mabor njen mone san ngo hambun ebe luklwaong, kang mend bao ha kisao kisesa. ³⁰ Ngo tomb ngub kisao o aol mende mbibin aol wesmabo aondao on mone san aondao andub ora buklhoma iri non bi hasao

ndam, inj ora kobur mbibi kongon bombor o bu hasbi aol nda kalabus anda mini po mao palabur, njem nao mone ngo san luklesi ub oran njem kalabus anda ngo ebe tuwaki poklesi kisao kisesa. ³¹ Ngo tomb obum ngub bisaol, aol mendbor obu daol haru kongon bu hasmi baebenom ngo bisao sao hondobur mbinim makl aondao ora homobur kismin, obum ngo bisao sao baeben mbinin aol wesmbao aondao nda po kao kalismi kisesa. ³² Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam, obun kongon biyao aol ngo obun san bao haen hond homobur paokl pisao aol nda ib kobur obu bor kakl, Nje kongon biyao aol kho ora hael. Njem pibnao oran ni de kao njisi tomb njem nao san hasi baeben baehaemen ora bao menin wandis kisao kisesa. ³³ Aol wesmbao aondao ndam ngub kobur kakl, Nim nje hond aondao ora homondis o, njem asub ko ibi kongon bombor o bu haroklbe aol ngo obu di hond nao himisib? kisao kisesa. ³⁴ Ngo tomb obun aol aondao ndam ngub kobur obun kongon biyao aol ngo obun san hasao aol nda ko aondao ora homobur kisaon, aol mendbor tenaol tenda mao na ke mao handaroklme baeben bor kalabus mini puklub ko kalobur kakl, Njem nao san ngo nao lae sin, ngo bor was bao ke hondo haklesi kisao kisesa.* ³⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Inin aorao haemem ini bor khorob buklemi sao inim saongao mar hakol bubur nao tuwarim sin, nao Ab yu heben hayaom di aol wesmbao ndam ngo bise ub was, inim khorob buklemi sao di inin kone bor wiyao o nao kuna

* **18:34:** Mat 5:25-26

saongao maruklao ora kisesa.*

19

Njisesom were anda pu nao lowaebe ko kao kalisao o

Mak 10:1-12

¹ Ngo tomb Njisesom obun angal hambun sao ngub kao kal paesao tomb obum su Kalili ngo tuwaklbir kisaon, wakl ib Njoran mende nan Njuriyan su pisesa. ² Ngo tomb tenaol andub ora Njises obun mama taol mi ibismil, su ngo bor tenaol mendbor sen ha wismi baeben Njisesom mao enja peb bisesa.

³ Ngo tomb Peresi aol mendborom Njises hasaol obobur mbinim Njises obu maobowa hondobur kakl, Naon manom ke wiyao ub tenom khorob hambun sao kang bu di aondao bu di buklemi tomb obun aolim ebe anda pu was lao be? kismisa.* ⁴ Ngo tomb Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim Ngaoron mbuk waeb bor ke wiyao ub nao hendeme be? Ngub ke wiyao. Mbes ora Ngaorom hambun sao warisao tomb obum ten aol kab maomunu warisao ora.

⁵ Ngub warisaol aol mondom obun am ab kab tuwabur obun ten taol buklaol, obun were kab maomunu ora buruklebi tomb mbibin toklo is bombor non bi ora soklao.* ⁶ Ngub soklaol mbes mbibi nongnas tomb mbibin toklo is kab non bi hasbi ub ko mende nao haklebi ora. Ngub inj, mbibin toklo is bombor non bi ora haklebing, hambun sao Ngaorom tangarob sin

* **18:35:** Mat 6:15; Mak 11:25; Ebe 4:32; Kol 3:13 * **19:3:** Mat

16:1 * **19:5:** Ebe 5:31

tenaolom nao hesbeklwaebe ora kisesa. ⁷ Ngo tomb Peresi aol nda baebenom Njises bor ne mubur kakl, Njem anda pu nao lowaebe ko ngo kal o, mbes Mosesom kisao ub aol mondom obun were anda pu lowao ko panga sin, aolom ten anda pu lome bobae mend waeb bu ubur inin were ebe anda pu lemi ko waeb bu wisaong, asub ko waeb bu wisaob? kismisa.* ⁸ Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Inim ebekone po awis ora hon moroklmel, Mosesom inin ten anda puklub lowaebe ko ngub kise o, pibnao Ngaorom hambun sao warisao tomb ten anda pu lowaebe ke angal ngubi mend nao wisao ora kisesa. ⁹ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini kao njun ub pangoklaob. Aol mondom obun werem aol paes nao penbur o aolom njen anda pu kobur obum ten tangar mende taol ba sin, aol ngo obum ten tangar ngo taol buklaob o paes ora kemi poklao kisesa.*

¹⁰ Ngo tomb Njises obun man pange aol baebenom obu bor kakl, Ngub sin aolom ten hesa biri tomb ngub was bukleming, aol mendbor ten nao taol bi hayem baeben non ebe ora kismisa.*

¹¹ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Inim ngo lem on tenaol hambun bor was inj, Ngaorom tenaol mendbor mbinin kone bor kao kalaoklao ub was buklemi kisesa. ¹² Ngub kobur kakl, Pangeklem. Aol mendbor mbinin amom ten nao taol bib se bu baeklae mari ub ten nao taol bimi. Aol mendbor di mbinim ten taol nao bin ko aol tangarom menjao bismil ten nao taol

* **19:7:** Mat 5:31 * **19:9:** Mat 5:32; 1 Kor 7:10-11 * **19:10:** 1 Kor 7:1-2; 1 Kor 7:7-9

bib se haroklme. Aol mendborom di heben bor maeb ha maomb bo hayao ub hem ko Ngaoron kongon was buklbur ten nao taol biming, tenaol mendborom angal ngo pangobur ni di ngub ten taol nao buklwao ko pangaem sin, mbinim ngub ebe buklemi ora kisesa.

Njisesom nongnas kang di hond homo kone waoraoklao o

Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³ Ngo tomb tenaol mendborom nongnas kang mendbor Njisesom kim men mba peb bu Ngaor bor kao kalen ko nen sabobur kismim, Njises hasaol mini ibismisa. Ngub mini ibismi o Njiseson man pange aol nda baebenom obun hobao sao bukl bi hakol ngub nao bib ko makl homo taolu lismisa. ¹⁴ Ngub kismil hondobur Njisesom kakl, Yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao bor nongnas kang ngubim kone woroklme ub u haroklme baeben was pokleming, nongnas kang ngubi baeben di ni hae ol eben ub ngub nao lowaebe ora kisesa.* ¹⁵ Ngub kobur kisaon obum mbini kim men mbabur Ngaor bor kao kalaoklbir paokl pisesa.

Aol nas homa mondom Njises hasaol ne mukul ibisao o

Mak 10:17-31; Luk 18:18-30

¹⁶ Ngo tomb aol nas is mend Njises hasaol obobur kakl, Aol aondao o, nim kone ebe ora woroklme ub nim haeben ora saklbur asub ora buklwao? kisesa. ¹⁷ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Njem asub ko ni bor kone ebe woroklme sao es buwa ne miril? Is bombor ora obu ebe

* **19:14:** Mat 18:2-3

ora yaong, njem haeben ora sakl ko pangae sin njem obun man hambun sao bibi ke wiyao ub hul nao haebe ora kisesa.* ¹⁸ Ngub kisaol aol ndam kakl, Man awo was hul nao haklwaob? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Man ngo ngub wiyao. Njem tenaol mende pe paen nao libi. Njem ten paes nao kemi pebe. Tenaol menden hambun sao di paes nao naebe. Njem tenaol mende bor kakla nao kao beyaebe. ¹⁹ Njen am ab kabom lebi sao di hul nao hae oborob ora pangaebe. Njem njen mbib was nen sabo hem kale ub njem njen tenaol sango di kone u hond homaebe kisesa. ²⁰ Ngo tomb aol nas ndam Njises bor kakl, Njem ni bor ngo bibi kal sao baeben nim ukl mend nao baondib mini hambun sao biyung, nim asao ora nao bi baondib munuweb? kisesa. ²¹ Ngub kisaol Njisesom nas nda bor kakl, Njem hambun sao oborob was bu, nje menjao nao baondib mini ebe ngaorukl pelen hakl sin, njen osisao hambun sao maru u harili sao baeben tenaol tangar mendborom dob bin mone mibi ora. Ngub bubur lesin njen mone ngo muklesi baeben, njem tenaol mendbor menjao menjao nao wi buruklemi baeben bisur bu taol bu kalaebe ora. Njem ngub buklesi tomb njen osisao hobao sao ora yu heben bor maru u hae non bu haklesing, njem ni taol mi ebebe kisesa.* ²² Ngo tomb nas ndam Njisesom angal ngo kisaol o pangobur obun osisao andub ora maru u hasao o sisaol, obun kone bor Njisesom ngo le ub nao bukhwao o le ko nen sabobur, kend aondao ora

* **19:17:** Luk 10:28 * **19:21:** Mat 6:20; Luk 12:33; Bis 2:45; Bis 4:34-37

bin pobur paokl ora pisesa.

²³ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol homa osisao andub ora maru u haroklme baebenom yu heben bor maeb ha maomb bo hayao bor poklbur es aondao ora bubur kekeb haong lib se ora yao kisesa.

²⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor ko mende heneng ora kao njurukl, aol homa baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor aondao bu ora es buwa kekeb haong lib se ora yao om, some kamelom lab lab taombuloklme sao kem haolon dir bor es buwa kekeb hondakl buwabur puklmi ub di men mbaklao ora kisesa. ²⁵ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom obum angal ngo kisao nda pangobur kismim, mbinim burir biyu pakl aondao ora homobur kakl, Ngub sin mondom haeben nao saeb se ora saol ngao, aebom was haeben saklaob? kismisa. ²⁶ Ngub kismil Njisesom mbini oborob ora hend heneng bubur mbini bor kakl, Tenaol henengom mbinin mbib menjao bukl buwaklemi o, Ngaor obum bombor o hambun sao ebe biyao kisesa.

²⁷ Njisesom ngub kisaol Pitam obun angal ngon ko san lubur kakl, Pangal. Nao ngo baebenom non naon hambun sao tuwaklbir naom nje was taol mi ebeyom ngao, naom mabor asao was muklmaob? kisesa. ²⁸ Ngub kisaol Njisesom mbini bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mabor hambun sao wen pange was pindib paklao tomb Aolon Isi Ora obu bao bi hakol bi oram, obun maomb bo haraoklao seyalo buruklao

tomb, ini ngo ni taol mi ebeyem baeben di aol wesmbao maomb bo haroklme on seya duteb mendel burubur lemin, inim Isreyel tenaol sem duteb o te mao bembera sarbeklemi ora kisesa.*
²⁹ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mendborom ni hem ko taol mi oboklbur obun and baeben di, obun aorao haeme di, obun ingi mbaoli di, obun nongnas di, obun su em di ngo sao baeben tuwarim sin, mabor mbini ngo baebenon san aondao bu andub ora pone haen kond bam bam bu kaloklaol, mbini di haeben ora soklemi kisesa.*
³⁰ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol andub ora mendbor ngubi tomb aondao hayem baeben mabor kang haklemi. Tenaol andub ora mendbor ngubi tomb kang hayem baeben mabor aondao ora haklemi ko Njisesom angal mar ngub kisesa.*

20

Aol mendbor waen il kongon bismi ko mar kisao o

¹ Ngo tomb Njisesom angal mar kobur kakl, Yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao ub, aol is mend obun waen il em kongon bin ko aol mend saond mukl pisesa ub menger maeb ha maomb bo hayao kisesa. Ngub kobur kakl, Aol em aondao ngon aorao ndam hokloben ora aol mendbor obun waen il em kongon bakl ubuklub ko saond mukl pisesa.*
² Ngo tomb aol em aorao ngo daol obun em kongon bakl

* **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Kao 3:21 * **19:29:** NjuS 10:34

* **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30 * **20:1:** Mat 21:33

bi aol baeben daol kone ukl bombor ora u kao kao bubur, aol em aorao ndam ini bao bombor ngon mone so pao bombor ora mukleming, nao em kongon bakl puklub kisesa. ³ Ngo tomb aol em aorao ndam 9 kolok nar do turi biyao nda bi tomb sisaol wakl pobur hindisaol, aol ngo haklon mendbor mbinin and te bor baehaemen hasmil hindisesa. ⁴ Ngub hondobur aol ngo hasmi baeben bor kakl, Nim ini di sokl ebe njuklwaong, nao waen il em kongon bakl puklub kisaol pismisa. ⁵ Ngo tomb em aorao ndam nar wesmbao tukun oral hasaol 12 kolok tomb di, mabor nar as baekeyaesol 3 kolok tomb di, aol mendbor ngo baehaemen hasmi baeben obum pibnao bisao nda ub obun waen il em kongon bakl puklub kisesa. ⁶ Ngo tomb ombonao ora nar unu ora bor bombokl haong haong kisaol 5 kolok tomb sao di em aorao ndam pobur hindisaol, aol mendbor mbinin and te bor baehaemen ha hasmil hondobur mbini bor kakl, Inim bao hor mend ngon hora kongon bib se tomb asub ko baehaemen harmib? kisesa. ⁷ Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Nao aol mondom kongon ngo bibaebe ko di mend nao mu njaonaol hamao kismisa. Ngub kismil em aorao ndam kakl, Ebe ka. Ini di nao waen il em kongon bakl puklub kisesa.

⁸ Ngo tomb mabor mbon ora sisao tomb aol waen il em aorao ndam obun em ngon kongon bismi aol baeben maomb bo hasao aol o bor kakl, Mbon se ngao, njem em kongon baemnda baeben ubuklub kao kisesa. Ngub kobur kakl, Njem mbinin sokl mone taol bu kaloklesi tomb njem aol mendbor mama kongon bukl obaemnda baeben mbes kalobur kalam aeben aeben

bubur lesin, pibnao hokloben ora kongon bukl obaemnda baeben mbini kalo kowes ora bibi kisesa. ⁹ Ngub kisaol mbinin sokl mone taol bu kalisao tomb aol mendbor ombonao ora 5 kolok tomb kongon bukl ibismi nda baeben mone so pao mend was kal kal bisaol hindismisa. ¹⁰ Ngo tomb aol mendbor mbini hokloben ora kongon tibiya bismi nda baebenom nao non mone kang mend aondao bu sao muklmao ko nen sabismisa. Mbinim ngub nen sabismi o ngo nen sabismi ub inj, mbini di bombor ub was mone so pao bombor was mi mi bismisa. ¹¹ Mbinim ngub mubur makl homo hem aondao ora kobur em aorao nda bor kakl, ¹² Mbini aol ngo baeben non mabor ora, nao kongon bu ham ham bi tomb obobur kongon andub nao baemnda o, naom non nar tenda bi aondao ndan kongon aondao bu kend bi ora bumaol narom nao daol khorob ora li panao o, njem naon sokl di mbini kalal ub was ngo njiril o alem kismisa. ¹³ Ngub kismil em aorao ndam mbini ngo hasmi on aol is mend bor obun angal ngon ko san lubur kakl, Nao aol sango o, nim nje bor khorob nao banda ka. Njem nao kongon nao bi hae wen tomb nim nje sokl mone so pao bombor ora njuklwao kandang, yaom kone ukl bombor ora ubur oborob ora nao kao kobarub bo? kisesa. ¹⁴ Em aorao ndam ngub kobur kakl, Nim njen sokl ngo njanda mini pu ora. Nim nje sokl bombor ngo nje njanda ub was, aol ma ora bor kongon bukl obonao ngo obu di kaloklwao ko nen sabowaong ¹⁵ mone ngo ninao ora yaong, mondom ni bor ngub bi ngub bi ko man man lao be? Nim oborob ora banda o, njem aol mende bor daongirir ko makl homal be? ko em aorao

ndam kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.
¹⁶ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Menger bombor ngub was mubur, tenaol kang hayem baeben mabor aondao haklemi. Tenaol aondao hayem baeben mabor kang ora haklemi kisesa.*

*Njisesom ni pe pan luklemi ko, ko tebo kisao o
 Mak 10:32-34; Luk 18:31-34*

¹⁷ Ngo tomb Njises obu su Njurusalem bor yin poklbur kisaon obun man pange aol baeben di haru pismil, mbinim wen harerol pukl hasmi tomb Njisesom obun man pange aol duteb nda baeben daol mbini was ware pe ora pismi tomb mbini bor kakl, ¹⁸ Pangeklem. Naom embi ngubi tomb su Njurusalem di mend ngo pukl hayom tomb ora kao njurukl ngao, aol is mondom Aolon Isi Ora karu lubur laon obum Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di ngo baeben bor men pae puklub ko kaloklaol, mbinim obu bor te mao sara howes kobur pe paen lemin ora ko kao paklemi kisesa.*

¹⁹ Njisesom wakl kakl, Mbinim ngub kao pabur lemin Aol Sem Tangarom obu maobowa angal bu, doroklom di khorob ora lu bowes bu, obu ora pe paen is pe kowal bil nil li mbaen ko kaloklemil, mbinim pe paen luklemi o bao hor tebo nanon wakl mao enjaklao ora kisesa.

*Njemus Njon kabon ingim Njises angal mend ne
 misao o
 Mak 10:35-45*

* **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30 * **20:18:** Mat 16:21; Mat 17:22-23

²⁰ Ngo tomb aol Sebirin isi kab Njemus Njon kabon amom obun isi ngo kab Njises hasaol kemi obobur, ten ndam tumu karu dombes ubur nim nje bor menjao kao njun ub bibi ora ko kao deb deb bisesa. ²¹ Ngub kisaol Njisesom ten nda bor kakl, Nim njen asao ora bakan ko kal? kisesa. Ngub kisaol ten ndam Njises bor kakl, Njem mabor aol wesmbao aondao ora haklesi tomb njem nao isi ngo kab oran, is mende njen ki kowes nan is mende njen ki tao nan bu, nje buruklesi ol teb so birin kaebe kisesa.* ²² Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Inim ni bor ngo bibi ko kao deb deb bim saon te inim oborob ora nen nao sabebur lem ngao, Njemus Njon kab ibim nim mabor kab bor ib karae bi ber pae mend noklwao ub, ibim di ebe noklbao ko nen sabeyeb be? kisesa. Ngub kisaol mbibim Njises bor kakl, Yaom ebe naeb se hayob kisbisa.* ²³ Ngo tomb Njisesom mbibi kab bor kakl, Heneng ora nim kab bor ib karae bi ber pae ngo noklwao ub ibim di noklebi o, ibim ni bor mende aol nao ki tao nan mende aol ki kowes nan bu baoraobun kaebe kaebnda ub non, ninao kongon menjao inj sakl. Nao Ab obun mbib was panda ngol aol ngom was buruklao ko mbes man man bisao kisesa.

²⁴ Ngo tomb Njiseson man pange aol tobon kab mend aebenol sao hasmi nda baebenom Njemus Njon kab haemeyaklom angal ngo kisbi nda pangobur, mbibi makl homo khorob ora taolu listmisa. ²⁵ Ngub bismi o Njisesom mbini hambun obu hasaol teb so was ubuklub kobur

* **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30 * **20:22:** Mat 26:39; Njo 18:11

obum mbini bor kakl, Inim di ora hendeyem ub mbini su tenaol sem tangaron aol wesmbao aondao haroklme baebenom tenaol hambun buri palobur ora maomb bo haroklmel, tenaol hambunom mbinin maomb bo haroklme baebenom menjao keme tomb mbinin angal ngo keme ub was pangoklme kisesa.* ²⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Mbinim ngub bimi o inim kone ngubi nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, ini ngo hayem haklon is mondom obu aol aondao imbi wi ora haklwao ko panga sin, obum inin kongon biyao aol men korobur inin bisur biyao aol ora haebe buklaol kisesa.* ²⁷ Ngub kobur kakl, Ini ngo haklon mondom di inin maomb bo haraoklao aol haklwao ko panga sin, obum di imbi nao wi kang ora men korobur inin kongon biyao aol men koro haebe buklaol kisesa. ²⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Menger bombor ngub was Aolon Isi Ora obu tenaol hambunom obu bisur bin ko inj ibisao ka. Ngub inj, obum kongon buri ora bubur tenaol hambun bisur bukl obobur kisaon, obun mbib obu imbi wi haraoklao ub tuwa, obu pe pabur obum tenaol andub ora bu muklbur ibisao kisesa.*

Njisesom aol el kho is kab ebe mao saesao o

Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

²⁹ Ngo tomb Njises obu di mbini su Njeriko haklbir pismil, tenaol andub ora Njiseson mama taol mi pismisa. ³⁰ Ngub pismil aol el kho is kab mend harer solol buru wisbi o, Njises obu harer

* **20:25:** Luk 22:25-26 * **20:26:** Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 9:48

* **20:28:** Luk 22:27; Pil 2:7; 1 Tim 2:6

ngo mbibi birisbi on ebe ke pangobur kisbin mbibim aondao bu ora kor bubur kakl, Debir semon isi o, njem yao kab hond hom ora ko kao deb deb bisbisa.* ³¹ Ngub bisbil tenaol aondao ngo ibismi nda baebenom el hukl bi kho ngubi kabom asub bukbur keyeb kobur, mbibim angal nao ke men mbaen ko buriyab ora taolu lismisa. Ngub bismi o aol el kho nda kabom aondao bu ora kor bi hakol bubur kakl, Aorao Aondao o Debir semon isi o, njem yao kab hond hom ora kisbisa. ³² Ngo tomb Njisesom nimil tu habur obum mbibi kab kor bubur kakl, Nim ibi bor asao was bun ko ni kor baebib? kisesa. ³³ Ngub kisaol aol el kho nda kabom obu bor kakl, Njem yaon el ebe mao sanin ko kobao kisbisa. ³⁴ Ngo tomb Njisesom mbibi kab hond homobur kisaon mbibin el kho nda bor obun kim waraesaol, bombor ngo ora tomb mbibin el ebe bao sisaol mbibim osisao ebe hend heneng bisbisa. Ngo tomb mbibim Njises taol mi pisbisa.

21

Njises obu aol wesmbaom bimi ub Njurusalem hondaesao o

Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Njo 12:12-19

¹ Ngo tomb mbinim Njurusalem teb sol sao su kang menden imbi Betpasi, har Olib manda teb sol sisaol ngol pindib paesmisa. Ngo tomb Njisesom obun man pange aol is kab mend puklub ko ² mbibi bor we kobur kakl, Ibim su isu ngo ibim hendeyeb o enderae inj teb sol ora eng, ngo oral poklebi tomb some dongi hondbao il

* **20:30:** Mat 9:27; Mat 15:22

ingiyakl mend mbinim hendom indi mbaklemil hondoklebing, ibim kolobur komae ubuklwaebe kisesa. ³ Ngub kobur kakl, Some dongi ngo koloklebil mondom ibi bor menjao kaem sin ibim ngub lowaebe. Aorao Aondaom obu buruklbur yao bor some dongi ngo kab ngo komakl pu kene o lowaebe. Ibim ngub lebi tomb some dongi aorao ndam penar bu ora kemi puklub lao kisesa.*

⁴ Ngo tomb ngo bisao sao mbes Ngaoron man mini aolom mbuk waeb ngo bu wisao ub ngo tomb heneng ora il so pind bisesa. Obum kakl,

⁵ Inim su Siyon tenaol bor ngub lowaebe.

Hondoklaob. Inin aol wesmbao aondaon da
Ini biri abo ngo ebe o

Obum sub was haraoklao o

Obu some dongin mesaol baoraoklbir ngo ebe o

Obu some dongi hondbaon mesaol

Ngo baoraokl ebe o ka.

Mbes man mini aolom mbuk waeb bu wisao ub ngo ora tomb il so pind bisesa.

⁶ Ngo tomb Njiseson man pange aol is kab ndam pobur kisbin, Njiseson mbibi bor we kisao nda ub was bisbisa. ⁷ Ngo tomb mbibim some dongi hondbao hesa ingi nda kab kobaran Njises hasol kemi ibisbil, tenaol ngo hasmi nda baebenom some dongi ngon mesaol mbinin lab lab baeben tuwis hasmil Njises ngol birisesa. ⁸ Ngub birisaol tenaol aondaon andub ora ngo Njiseson mama taol mi ibismi nda baebenom Njises obu pokl bisao hareron mbinin lab lab baeben tuwis mba kimb bismil, mendborom di is baoklao sandobur so hapae tuwis mba kimb bismisa. ⁹ Ngub

* **21:3:** Mat 26:18

bubur kismin tenaol mendbor Njises mao tukun sabur mbini mendborom mbakla pen mendborom mama pobur, mbini hambunom taom bu taokl po angal aondao bu ora kobur kakl, Debir semon isi ngo bor kaoya kem ora Ngaorom imbi wi haen kisao aol ngo obu Aorao Aondao hayao bor hakl ebene ngao Obu bor kaoya kem ora.

Aorao Aondao ngo obu yubu ora yao ko Kaoya kem kobur

angal aondao bu ora kobur kaoya kismisa.

¹⁰ Ngo tomb Njises obu Njurusalem hondaesao tomb tenaol aondao ngo su and lobokl lobokl ngo bor birismi baebenom burir aondao ora biyubur kakl, Aol ngo obu aeb e bo? kismisa. ¹¹ Ngub kismil tenaol aondao ngo Njiseson mama taol mi ibismi nda baebenom mbini bor kakl, Man mini aol aondao Njises obaokl ka. Obu Kalilin su Nasarer aol yao kismisa.*

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor osisao kolo tuwaesao o

Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Njo 2:13-22

¹² Ngo tomb Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondabur kisaon, tenaol andub ora Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor mbinin osisao baeben tenaol tangarom dob bin mone murukl wismi nda baeben di, tenaol mendbor osisao ngo hakl dob bukl ibismi nda baeben di, ngo baeben hambun ora lu taol deraesesa. Ngub bubur kisaon tenaol mendborom di mbinin mone woroklme to ngo mone ubur, mone su tangar

* **21:11:** Mat 21:46

tangar pange kab kab kowal bi bi bu, ngo bi wismi nda to ngo nda hakl baol munu bo kolo bowes bisesa. Ngub bubur kisaon tenaol mendbor sao ebeyabukl dob bi wismi nda baebenon to mbini birismi nda baeben di baol men peb bu bo nuklu bowes bisesa. ¹³ Ngub bubur kisaon Njisesom mbini bor kakl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao.

Nao and ngo ni bor kaoya lome anda hae lemi ke wiyao o inim and ngo paes noklme aolon mupange anda non bi men mao korarmi kisesa.

¹⁴ Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor bao hasaol, tenaol mendbor el kho baeben di tumu kho baeben di obu hasaol was ibismil, mbini hambun ebe mao sa peb bisesa. ¹⁵ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di mbinin man buwaloklme aol baeben di mbini hambunom Njisesom oborob ngo bu hasao sao baeben hindismisa. Ngo tomb Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor nongnas kang ngo birismi baebenom angal aondao bu ora ne bombor ub kombobur kakl, Aol wesmbao Debir semon isi bor kaoya kem ko aondao bu ora kaoya kismil, Nju semon baolum aol aondao baeben di mbinin man buwaloklme aol baeben di mbinim ngo kismi o pangobur ko aondao ora himismisa. ¹⁶ Mbinim ngub ko homobur Njises bor kakl, Mbinim angal ngo kaolim o njem pangal be? kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, E ka. Nim pangakl ngao, mbinim ngub lemi ko mbes Ngaoron mbuk waeb bor wisao ub nao hendeme be? Mbuk waeb ngo bor ngub ke wiyao. Njem nongnas kang angal nao kaeb se baeben di

Ora kang ora aondu ne baeben di
 Njem angal ken lesil
 Mbinim nje bor oborob ora kaoya lemi
 ke wiyao ora kisesa. ¹⁷ Njisesom ngub kaoklbir
 kisaon mbini ngol bao haen su and lobokl lobokl
 ngon dera nan pobur, obum bao ngon somna su
 Betani bor bao hasesa.

*Njisesom dullub isao bor nje il so nao haklesi
 kisa o*

Mak 11:12-14; Mak 11:20-24

¹⁸ Ngo tomb Njises obu hokloben wakl and
 lobokl lobokl bor poklbur pisa o obu dem himis-
 esa. ¹⁹ Ngo tomb Njisesom harer tol dullub
 isao mend hasaol il seyao ko pangobur hondokl
 pisaol, il hond bombor ora di ao sebur kisaon
 baehaemen so was bu hasaol hondobur dullub
 isao ngo bor kakl, Njem il ko mend nao soklesi
 ora kisesa. Ngub kisaol bombor ngo tomb dullub
 isao nda kaeb sisesa.* ²⁰ Ngub bisaol Njiseson
 man pange aol nda baebenom pakl homo burir
 aondao ora biyubur kakl, Asub ko dullub isao ngo
 penar bu ora kaeb saokl bo? kismisa. ²¹ Ngub
 kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur
 kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim
 Ngaorol hul ha ora habur inin kone bor taol taol
 nao bibur kaem sin, inim di nim dullub isao bor
 ngo bi ub buklemi ora kisesa. Wakl kakl, Inim
 heneng ora ngub hul ha harim sin, bombor ngo
 sao was inj buklemi ka. Ngub inj, inim harbor
 ngo ase hakl bor njem kobaol hakl pobur unu
 ib kunja tukun oral po saor kaem sin, heneng

* **21:19:** Luk 13:6

ngub buklaora ora kisesa.* 22 Ngub kobur kakl, Pangeklem. Inim Ngaorol hul ha ora habur Ngaor bor ngo sao bibi ko kao kalaem sin, inim ngo bibi lemi sao hambun sao heneng buklaora ora kisesa.*

Mbinim Njises bor njen buri aem njisaob? kismi
o

Mak 11:27-33; Luk 20:1-8

23 Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondabur kisaon, tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib kao kalisesa. Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di mbinim Njises hasaol obobur kakl, Njen buri ngo asub bi ora mondom ngo sao baeben bu hael? Njem ngo bu harili ub benin ko, buri ngo aebom ora taol bu njisao? Njem ngo sao baeben aem bibi ko kao njisao ub ora bu hael? kismisa.* 24 Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim di ini bor angal kang bombor ora mend ne mun ub inim angal ngo oborob ora ko san laem sin, nim di ini bor aol ngon burim ora ngo sao baeben bu haruklu ko kao njuklwao kisesa. 25 Ngub kobur kakl, Njonom mbabtas bu hasao ub obum aem bibi kisao ub ora bu hasao? Obum Ngaorom bi kisao ub bisao be? be? baehaemen sul aol henengom bimi ub bu hasaob? kisesa. Ngub kisaol mbini hakl hakl ab saond bi bi bu, naom asub ora kem yeb kao kao bubur kakl, Naom Ngaorom bi kisao ub bisao lomao tomb, obum nao bor inim asub ko Njonom

* 21:21: Mat 17:20; Luk 17:6; Njo 14:12; 1 Kor 13:2 * 21:22:
Mat 7:7-11; Mat 18:19; Njo 14:13-14 * 21:23: Njo 2:18

ngo kisao sao oborob ora pango angal ngol hul ha nao hasmib? lao. ²⁶ Aoh, naom Njon obum sul aol henengom bimi ub baehaemen bisao lomao tomb di, tenaol hambunom Njon obu Ngaoron man mini aol hasao ko ora hendeyem ol naom mbini pakl hemeyom ngao, naom asub ora kem yeb? kao kao bismisa.* ²⁷ Ngub kobur mbinim Njises obun angal ndan ko san lubur kakl, Nao nao hende kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Nim di inim ngo lem ub was, nim hambun sao ngo bu haruklu e ub aol ngon burim bu haruklu ko ini nao kao njuklwao ora kisesa.

Njisesom aol menden isi is kab menger angal mar kisao o

²⁸ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar kobur kakl, Inim asub nen sabeyem? Aol mend obun isi is kab oran hasbil, aol ngom obun isi mubao o birisaol pobur kakl, Embi njem nao waen il em bor kongon bakl pu kisao kisesa.*

²⁹ Ngub kisaol nas ndam obun aoraon angal ngon ko san lubur kakl, Nim njen em bor kongon ngo nao bukl poklwao kisao o, wakl mabor nas ndam obun kone u bokeyobur kisaon obun aoraon em ngo bor kongon bakl pisao kisesa. ³⁰ Ngo tomb nas is kabon aorao ndam obun isi is mende hasaol pobur obum pibnao nas is mende bor kisao nda ub was kisaol, nas ndam kakl, E ka. Nao ab nim njen em kongon bakl poklwao kisao o, obum baehaemen kobur nao pisao ora kisesa. ³¹ Njisesom mbini bor ngub kobur kakl, Nas is kab ngom awom ora mbibin abom kone waoraoklao ub bise

* **21:26:** Mat 14:5; Mat 21:46 * **21:28:** Luk 15:11

saol ko pangeyem? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Nas mende mubao pibnao kao kalisao o kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol mendbor mone takis habara moroklme aol baeben di, ten mendbor pamuk buru khorob bu hasmi baeben di, mbinim kone baol munu ini mu ma nan saokl bir mbini mbakla Ngaorom maeb ha maomb bo haen ora hayem kisesa. ³² Ngub kobur kabl, Pangeklem. Njon Mbabtas Biyao Aolom ini hasmil mbes obobur obum kone ebe woroklme ub ini muwalisao o, inim obun angal pango obum ngo kisao saol hul ha nao hasmi kisesa. Wabl kabl, Inim ngub bismi o aol mendbor mone takis habara moroklme aol baeben di, ten mendbor pamuk buru khorob bu hasmi baeben di, mbinim Njonom ngo kisao saol oborob ora hul ha hasmi. Ngub bismil inim di mbinim ngo bismi ub ora hindismi o, inim mabor di inin kone u bokeyo obum ngo kisao saol hul ha nao hasmi kisesa.*

Aol kho baebenom waen il em maeb hasmi ko mar kisao o

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

³³ Ngo tomb Njisesom mbini bor inim angal mar mend di pangeklemin kon kobur kabl, Aol mondom obun waen il em bobur kisaon, obum paeb bu tu ndabur em ndaon ngo bor waen il ngo baeben hala sing biyukl bi sowal ongor sao toambo u ib mal mend win kobur, obum em ngo bor waen il em ngo maomb bo haki bi and mend yu kem bor sao taokl tumu ora bisesa. Ngub bubur kisaon obum em ngo aol mendbor bisnis kongon bimi

* **21:32:** Luk 3:12; Luk 7:29-30

aol baeben bor maeb hakaklwaebe kaoklbir em aorao ngo obu su enderae ora mendel pobur ngo bor bao hasesa.* ³⁴ Ngo tomb mabor waen il ngo naeb saoklao bao o teb sisaol, aol em aorao ndam obun kongon bimi aol mendbor, waen il ngo maeb haroklme aol aondao baeben hasmil waen il ngon baoklmend obu njuklemi ko nen sabobur makl puklub kisesa. ³⁵ Ngub kisaol em aorao obun kongon bimi aol nda baeben pismi tomb waen il maeb haroklme aol nda baebenom mbini ngub ibismil hondobur kismin, mbinim is mend doroklom khorob ora lubur is mende ora pe paen lismi. Is mend di hanom lismi kisesa.* ³⁶ Ngub bismil em aorao ndam wakl obun kongon bimi aol mendbor pibnao puklub kisao nda ub waen il mendbor makl puklub kisaol, waen il em maeb haroklme aol nda baebenom em aorao obun kongon bimi aol nda baeben bor di pibnao puklub kisao baeben bor bismi nda ub was bismi kisesa. ³⁷ Ngo tomb mbinim ngub was bismil, waen il em aorao ndam mabor obun isi kuwis akl bombor ora o waen il em maeb haroklme aol nda baeben hasmil pen kobur, obun isi ngo waen il em maeb haroklme aol baeben hasmi ol pu kisao ndan abom kakl, Mabor mbinim nao isi ngon angal non ebe pangoklemil, pu kakl kisao kisesa. ³⁸ Ngub pen kisao o aol waen il em maeb hasmi nda baebenom em ngon aoraon isi nda ibisaol hondobur mbini hakl hakl kakl, Aol ngo obum obun abom wiyao sao baeben hambun sao obum was maeb habur, waen il em ngo naom maeb hayom o di obun ora soklaong, waen il em

* **21:33:** Mat 25:14 * **21:35:** Mat 22:6

ngo di naon ora sen ub naom obu penar bu pe paen lem kismi kisesa.*

³⁹ Mbinim ngub kobur kismim em aoraon isi nda waen il em ngon paeb dera nan pen munu haoklu turabur pe paen lismi ko Njisesom angal mar ngub kisesa.* ⁴⁰ Ngo tomb Njisesom Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di ngo baeben bor kakl, Inim asub nen sabeyem? Mabor aol em ngon aorao ndam obobur, obun waen il em maeb haroklme aol baeben bor asub ora buklaol ko pangeyem? kisesa. ⁴¹ Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Em aorao ngom aol kho ngo baeben khorob ora ke mao handa pe beraen lubur laon, obun waen il em ngo di aol tangar mendbor obun waen il ngo naeb soklao tomb obu bor kaloklemi baebenom maomb bo haen lao kismisa. ⁴² Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Inim Ngaoron mbuk waeb bor ke wiyao ub nao hendeme be? Ngub ke wiyao.

And kongon bimi aol baebenom

And ndaol tokl mend kang kho e ko nen sabobur
Tuwaesmi o waki ngubi tomb

And pinj* tao tao aondao hobao sao ora men
aolisao

Aorao aondaom ngub mao haesaol hendemao
tomb

Oborob ora bise ko nen sabeyom ko

mbuk waeb bor ke wisao ub Njisesom ngub
kisesa.* ⁴³ Njisesom waki kakl, Nim ini bor
kao njurukl, Ngaorom ini maeb ha maomb bo

* **21:38:** Mat 27:18 * **21:39:** NjuS 13:12 * **21:42:** Bis 4:11;
Oro 9:33; 1 Pit 2:6-8

han ko nen sabeyao ub waki bao wabur laon, obum tenaol sem tangar mendbor obum bibaebe lao sao hul nao haebur oborob il sen haklemi baeben was maeb ha maomb bo haklao ora kisesa. ⁴⁴ Ngub kobur waki kaki, Aol mondom and pinj ngo bo kaolu bowes bukluwo ko nen soba sin, aol ngub nen saboklao ngo obun toklo baklu bowes bukluwo kisesa. Mende di and pinj ngom aol is menden toklol kar haki po tibarob sin, ngo di obun toklo lu hesu bowes ora bukluwo kisesa.

⁴⁵ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di Peresi sem mendbor di mbinim Njisesom angal ngo kisao nda pangismi tomb, obum angal mar ngo nao bor menger mubur le ko mbinim ora hindismisa. ⁴⁶ Ngub kisaol pangobur mbinim ko aondao ora homobur kismin, mbinim ngo ora tomb Njises bao men haklur bismi o, tenaol hambunom obu Ngaoron man mini aol aondao ora hae ko ora hindismil mbinim tenaol hambun paki homobur bao wasmisa.*

22

Aol aondao mondom ne aondao ora haorisao ko mar kisao o

Luk 14:15-24

¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar uki mend di kao kalobur kaki, ² Yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao ub menger, aol wesmbao mondom obun isin ten taol bisaol, aol aondao ngom ne mend haorisesa ub menger maeb ha maomb bo hayao kisesa. ³ Ngub

* **21:46:** Mat 21:26

kobur kakl, Aol wesmbao aondao ngom mbes ne aondao ora haorubur kisaon, tenaol mendbor ne nokl ubuklwaebe kisesa. Ngo tomb mabor ne haoraoklao aol ndam ne haorukl bisao bao o ora pindib paesao tomb, aol wesmbao aondao ndam obun kongon bimi aol baeben bor tenaol mendbor nim ne nokl ubuklwaebe kowao baeben kaomukl puklub kisao o, tenaol hambunom ne ngo nokl ebebe makl himismi kisesa. ⁴ Ngo tomb ne haoraoklao aol aondao ndam obun kongon bimi aol baeben wakl puklub kobur mbini bor kakl, Nim tenaol mendbor nao ne ngo nokl ubuklwaebe kowao baeben bor ngub lowaebe. Inim pangeklem. Nim nao ne ngo inim neklemin ko man man bu mbabur, nao some kawao tu ebe baeben di nao some kawao hondbao hobao hae aondao baeben di mbes lu sawo, ne hambun sao mbes man man bu mbaru ngao, inim ne ngo nokl ubuklub lowaebe kisao kisesa.*

⁵ Ngo tomb aol aondao ndan kongon bimi aol nda baebenom ngub kao kalismi o, tenaol hambunom angal ngo pangaebe makl homo paokl buri kobur, is mondom obun em bor pisao, is mendem di obun bisnis kongon bu njaesao bor pisao kisesa. ⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Mbinim ngub was bubur kismin mendborom aol wesmbao aondao ndan kongon bimi aol ngo baebenon mendbor khorob ora men ha lu bowes bubur, mbinim mendbor di ora pe paen lismi kisesa.*

⁷ Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam obun kongon bimi aol o baeben lismi aol nda baeben ko aondao ora homobur kisaon, obum obun ami

* 22:4: Mat 21:36 * 22:6: Mat 21:35

aol mendbor, aol ngo obun kongon bimi aol nda baeben lismi ngo hakl hambun ora lu bowes bu, mbinin and te baeben di su tokl nao peyokl puklub kisao kisesa. ⁸ Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam obun kongon bimi aol baeben bor wakl kakl, Ne ngo man man bu u mba hae o, nim tenaol ngo mbini ne nokl ubuklub kowao baeben mbinin kone bor kho ora yaol, ne ngo nokl obokl buwaklemi ora kisao kisesa. ⁹ Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam obun kongon bimi aol baeben bor kakl, Inim harer to to tiriyaol kombae kombae baeben bor pobur lemin, inim tenaol harer to to hen muklemi baeben hambun bor aol aondaom ten taol bimi bao on ne aondao ngo hereyao o nokl ubuklub lowaebe kisesa. ¹⁰ Ne haoraoklao aol ndam ngub kisaol obun kongon bimi aol nda baebenom su harer to to hambun bor buri kobur kismin, mbinim tenaol kho ebe hindismi baeben obo kiril mba was bin ko kemi obobur, mbinim ne haoraoklao aol aondao ndan anda bor hakl kang ora di nao haen tumbi hakl peben ora birismisa.

¹¹ Ngo tomb tenaol hambun ngub birismil, aol wesmbao aondao ndam tenaol ngo ne noklbur birismi baeben hondabur hindisaol, aol mondom obun lab lab di samisao sao hakl yaor ebe ten taol bimi bao on bimi ubi nao bibur birisaol hindisesa.

¹² Aol wesmbao ndam ngub hondobur aol ngo birisao bor kakl, Aol sango o, njem asub ko lab lab di njen samel sao hakl yaor ebe ten taol bimi bao on bimi ubi nao bibur and ngo bor honda baraeb kisao o, aol ndam e beb nao kisao kisesa.

¹³ Ngo tomb aol ndam ngub e beb nao kisao tomb aol wesmbao aondao ndam obun kongon bimi aol

baeben bor kakl, Inim aol ngo obun ki aongao kab tanga pabur, and te ngon dera nan isu em hundur wi ngo ora bor tuwaklaob kisao kisesa. Ngub kobur kakl, Mbinim ngub tuwaesmil obum em hundur wi ngo ora bor saongao kengerokl no de khorob ora ko hasao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.* ¹⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Heneng ora Ngaorom tenaol hambun ubuklub lao o, bombor bombor obu hem ko obul kone uklemi baeben was bember ha peb bu mbakl mib buklaora ora kisesa.

Mbinim Njises bor mone takis kaloklmao be? inj ko ne mismi o

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵ Ngo tomb Peresi aol mendborom mbini hakl hakl kakl, Naom Njises bor oran obum angal khorob mendbor naom obu te mao saraeb se oran mendbor ken ub, inim sub kakla sowa pabur angal andub ora mundub baol baol bu, obum angal khorob kaeb se haklon ne mibaebe ko karu mao kikil paesmisa.* ¹⁶ Ngo tomb mbinim ngub kobur kismim, mbinim man pange aol mendbor di mbinim aol wesmbao Heroron tenaol sango mendbor di mbinim Njises hasaol obum khorob sao dim bib ko hondokl puklub kismim, mbinim Njises hasaol pobur kakl, Aol aondao o naom di nje ora hendeyom. Njem angal di heneng was kale. Mende di njem tenaol hambun bor heneng ora was kobur Ngaorom nen sabeyao ub was kale. Njem mbini aol aondao hayem baeben di, mbini aol aondao mend harilim ko

* **22:13:** Mat 8:12; Mat 25:30; Luk 13:28 * **22:15:** Mak 3:6

sor nao mirili ora. Mend di njem aol aondao imbi wi hayem baeben bor angal tangar ubi ora kobur, aol mendbor imbi nao wi kang sao hayem baeben o bor kone tangar ubi u angal tangar ub kao kao nao bili ora. Ngub inj, njem tenaol hambun bor kone bombor ub was wirili ora kismisa. ¹⁷ Mbinim ngub kobur kakl, Njem oborob ngub was bilil laom ngao, njem asub nen sobal? Naom Orom semon aol wesmbao aondao Sisan mone takis moroklme aol baeben bor takis kalemin be? nao kalemin ko pangal. Naon manom asub ke wiyaob? kismisa. ¹⁸ Ngub kismi o Njisesom mbini kone bor khorob ngo nen sabismi ub ora hondobur kakl, Ini songolom man mini non bubur kakla lome aol o hakl o, inim ni bor kakla asub ko maobowa hendeklem? kisesa. ¹⁹ Ngub kobur kakl, Inim ni mone ngo takis kaloklme on hond mend hondon njib kisaol, mbinim obu mone hond mend henden kalismisa. ²⁰ Ngub kalismil Njisesom mbini bor ne mubur kakl, Mone il ngol piksa ngo wi o hesa imbi ngo wi o kab aeben non bi eb? kisesa. ²¹ Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Orom semon aol wesmbao aondao Sisa ndan non bi e kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Ebe ka. Sisa obun sa sin obu ora kaloklwaebe. Ngub inj, Ngaoron menjao sa sin Ngaor kaloklwaebe ora kisesa.* ²² Ngo tomb Njisesom mbini bor angal ngo kisa o pangobur, mbinim burir aondao ora biyaoklbir Njises obu ngol bao haen paokl ora pismisa.

* **22:21:** Oro 13:7

Mbinim Njises bor tenaol pe pabur wakl enjokl-mao be? inj kismi o

Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

²³ Ngo tomb bao bombor ngon was Sarusi tenaol baebenom tenaol pe paklemi baeben wakl ko mende nao enjoklemi kismi ub kobur, Sarusi sem mendbor Njises obu hasaol obobur mbinim obu bor ne mubur kakl,* ²⁴ Aol aondao o, mbes Mosesom kisao ub aol mend obun ten taol buklaol o nongnas is mend and nao senbur bao homa sin, ten weyao ngo obun haemem taol bubur obun haeme ngo homoklaol on nongnas maru waklaol ora ko waeb bu wisesa ko mbinim Njises kao kalismisa. ²⁵ Mbinim ngub kobur kakl, Mbes aol mbini haemeyaen is haoklaol mend nao hasmaol hasmi o, mubao ndam obun ten taol bisao o obum nongnas is mend nao maru wisao tomb obu bao himisaol, ten weyae ngo obun haemem taol bisao kismisa. ²⁶ Ngub taol bisao o haeme kabo nan ngom di nongnas is mend nao maru wisao tomb ngub was bao himisaol, haeme is tebo nanom taol bisao. Ngub bisao o ngom di is mend nao maru wi ngub was bisaol, ten ngo obu weyae baram aeben was bisaol, mbini haemeyaen is haoklaol hambunon were sisao kismisa. ²⁷ Ngub kobur kakl, Aol ngo baeben hambun ngub himismil, mabor ten weyae baram aeben bisao ngo obu di himisao kismisa. ²⁸ Mbinim ngb kobur Njises bor kakl, Njem di ora nen sobal ngao, ten ngo obu mbini haemeyaen ngo baeben hambunon were ora sisaong, njem tenaol heme baeben wakl enjoklemi kale nda ub enjoklemi tomb ten ngo

* 22:23: Bis 23:8

obu aeben were ora soklaob? kismisa.

²⁹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim Ngaoron mbuk waeb bor wiyao ub hesa Ngaoron buri kab nao hende sakl, inim angal ngo lem o khorob ora lem kisesa.

³⁰ Ngub kobur kakl, Tenaol heme baeben wakl enjoklemi tomb mbini Ngaoron angal mini wesao yu heben bor haeme ubi ora haklemil, tenom aol po aolom ten taol bu ngub nao buklemi ora kisesa.

³¹ Ngub buklemi o nim ini bor tenaol heme wakl enjoklemi on ne mun kobur kakl, Angal ngo Ngaorom ini bor mbes kao njisaol mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? Obum ngub kisao.

³² Ni Eberehem di Isak di Njekob di ngo himismi baebenon Ngaor ora hae kisao o, Ngaor obu tenaol pe pabur songol bung biyao saon Ngaor inj, wesao pobur haeben soklme baebenon Ngaor ora hayao ko Njisesom ngub kisesa.* ³³ Njisesom ngub kisaol tenaol hambunom obun angal ngo pangobur burir aondao ora bismisa.

*Njisesom Ngaoron man wiyao baebenon hobao
sao bombor ora kisao o*

Mak 12:28-34; Luk 10:25-28

³⁴ Ngo tomb mbini Sarusi aol nda baebenom angal menjao lomao ko pangismi o, Njisesom angal ngo kisao ndam ora men mbaen kisesa. Ngub bisaol Peresi aol baebenom angal ngo kisao o pangobur kismil, mbinim Njises hasaol teb so obo kiril mbaesmisa. ³⁵ Ngo tomb ngo obo kiril mba hasmi darukl o bor mbinin man buwalaoklao aol is mend habur, obum Njisesom angal

* **22:32:** Mat 8:11

khoroob dim leb ko hondoklbur ne mi hondobur kakl, ³⁶ Aol aondao o, Ngaoron man hambun sao wiyao on hobao sao aondao bombor oran awo wiyaoob? kisesa. ³⁷ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Njem njen Aorao Aondao Ngaor turi aondao ora homobur lesin, njen hibim di njen konem di njen wesoom di njen Aorao Ngaorol turi homo kone wibi. ³⁸ Man bombor ngo hobao sao aondao ora yao kisesa. Ngub kobur kakl, Man bombor ngo hobao sao ora yaol, man ngom Ngaoron man wiyao baeben hambun men mbayao ora kisesa. ³⁹ Njisesom ngub kobur kakl, Man ngon kabo ngub wiyao. Njem njen mbib was nen sabo hem kale ub, njem njen tenaol sango mende di hem kobur hond homo kone wibi ora kisesa.* ⁴⁰ Ngub kobur kakl, Man ukl kab ngom Moseson man hambun wiyao baeben hesa mbes man mini aol baebenom kismi ub kab kao dund bi hayao kisesa.*

Njisesom mbini bor Ngaorom Eben Lao Aol aeben isi soklaob? kisao o

Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹ Ngo tomb Peresi aol mendbor ber mba hasmil Njisesom mbini bor ne mubur kakl, ⁴² Inim Ngaorom Eben Lao Aol obu bor asub nen sabeyem? Obu aeben isi ora soklaob? kisesa. Ngub kisaol mbinim Njises bor kakl, Obu aol wesmbao Debron sem soklao kismisa.* ⁴³ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Obu ngub Debr semon isi soklao sin, mbes Ngaoron Wesoom

* **22:39:** Mat 7:12; Oro 13:10 * **22:40:** Kal 5:14 * **22:42:** Njo 7:42

Debir obun kone bor hondaesao tomb Debirom asub ko Ngaorom Eben Lao Aol bor nao Aorao Aondao kisaob? kisesa. Debirom ngub kisao.*

⁴⁴ Hambun Saon Aoraom nao Aorao Aondao bor kakl

Ngubi tomb njem nao ki tao nan bao berel o

Mabor njen saond bi baeben

Njen aongao ma bundur nan

Hala mbanin lowao kisao ko

Debirom waeb bu wisao ub Njisesom kisesa.

⁴⁵ Njisesom mbini bor ngub kobur kakl, Debir obun mbib nao Aorao Aondao kisaong, mbinim

asub ko Ngaorom Eben Lao Aol bor Debir semon isi heneng soklao lomeb? kisesa. ⁴⁶ Ngo tomb

Njisesom mbini bor angal ngo kisao on mon-dom ko san ora lukl buwabur, mbinim wakt ko mende menjao ne di nao mi pakl homobur bao waesmisa.

23

Njisesom Nju semon man buwaloklme aolom bimi ub muwalisao o

Mak 12:38-39; Luk 11:43; Luk 11:46; Luk 20:45-46

¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben di tenaol aondao ngo birismi baeben di mbini hambun bor kakl, ² Mbini Nju semon man buwaloklme aol baeben hesa Peresi aol baeben kabom Mosesom mbuk waeb bu wisao ub tenaol hambun buwaloklme kisesa. ³ Ngub kobur kakl, Mbinim ngub buwaloklmeng, mbinim ini bor man hambun sao kao njoroklme baeben inim

* **22:43:** Mat 26:64

pangobur hul nao hawlwaebe. Aoh, ngub buklemi o inim mbinim hambun sao bu haroklme ub nao bibaebe ora. Ngub inj, mbinim tenaol hambun bor ngo sao ngo sao bibaebe lome o, mbinim mbinin mbib ngub nao bibur lome kisesa. ⁴ Wاكل kakl, Mbinim tenaolon pesaol kend bi sao aondao ora ngo mao taroklmel mbinim kongon buri ora bubur toroklme o, mbinim ki honde hond bombor oram di kend bi sao ngo tenaol bor taoraoklaob lome on kang mend bisur bu menya heneng ora di nao bimi kisesa. ⁵ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Mbinim hambun sao ngo bu haroklme sao baeben baehaemen tenaolom henden ko bimi kisesa. Wاكل kakl, Heneng ora mbinim man men hakol bimi ken ko mbinim wanul man waeb bu pae bobae kang mend suwim so sa bu mba, mbinin lab lab saoll baebenon kungnil di mao ha peb bu ngub bimi kisesa.* ⁶ Ngub kobur kakl, Mbinim ne aondao mend noklbur bereme tomb di, mbinim pand tukun was mu pakl ke ke bubur mbinim mbinin man pangoklme anda bor hor burukl pobur di, tenaol hambunon el so panda tukun ebe ol was turi homo burukl ke ke bimi kisesa.* ⁷ Ngub kobur kakl, Mbinim tenaol hambun obo kiril mba boroklme su o bor ebekone po, mbini bor kaoya ken ko mbinim tenaol hambunon el sol turi homo ki siken bukl nda pobobur, mbinin aol kang mend homa sao yao o bor, Aol Aondao o ko kor bubur kaoyakl ke ke was bimi kisesa. ⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Mbinim ngub lome o

* 23:5: Mat 6:1 * 23:6: Mat 6:5; Luk 14:7

mondom ini bor Aol Aondao o ko kor nao buklemi ora. Ngub inj, inin Aol Aondao is bombor ora hael, inim mende kor bi bi bukbur aol sango o haeme o kao kao bu haklemi kisesa. ⁹ Njisesom ngub kobur kakl, Sun aol is mend bor Ab ko kor nao bibaebe ora. Ngub inj, inin Ab is bombor ora obu yu heben hayao kisesa. ¹⁰ Ngub kobur kakl, Mend di mondom ini Maeb Haraoklao Aol o ko kor nao buklor ora. Ngub inj, inin Maeb Haraoklao Aol aondao ora Ngaorom Eben Ke Aol obu bombor ora yao kisesa. ¹¹ Njisesom ngub kobur kakl, Ini ngo haklon is mondom obu imbi wi aol aondao harob sin, obum inin kongon biyao aol men aolubur obum inin bisur biyao aol ora haebe buklor kisesa.* ¹² Waki kakl, Aol mondom obun mbib ni imbi wi ebe ora hae ko kaoya ka sin, Ngaorom obu men mbabur imbi nao wi kang ora men mao koraklao. Ngub inj, aol mend obu imbi nao win haklwao ko panga sin, Ngaorom obu imbi wi aondao ora haen lao ko Njisesom ngub kisesa.*

Peresi hesa Nju semon man buwaloklme aol kab taolu lisao o

Mak 12:40; Luk 11:39-52; Luk 20:47

¹³ Ngo tomb Njisesom kakl, Ini Nju semon man buwaloklme aol baeben o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondokbur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab ko hae aol o hakl o, tenaol hambunom yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao bor pokbur bimi o, mbinim nao pen ko inim pela

* **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 * **23:12:** Luk 14:11; Luk 18:14

ubur hondaen bao wa nao bimi o, inim inin mbib di makl homobur nao hondaroklme kisesa. ¹⁴ Waki kakl, Ini Nju semon man buwaloklme aol o hakl o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab ko hae o hakl o, inim ten mendbor mbinin aoli heme baebenon and di mbinin osisao baeben di taol pe mu habur lomen, kakla inim khorob ngo beme saon pe kowes bubur tenaolom ini ebe ora hayem ken ko Ngaor bor ko soklo aondao bu ora ko haroklmel, Ngaorom tenaol hambun sarbeklao tomb mendborom ke hondoklemi ub men mbabur, ini ngo baeben ke aondao ora hondoklbur hayem kisesa.

¹⁵ Ngub kobur waki kakl, Ini Nju semon man buwaloklme aol o hakl o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab ko hae o hakl o, inim ib kunja bor di su heneng baeben bor di tenaol mendbor inin man pange tenaol haen koklbur akol akol bu haroklme. Ngub akol bu haroklme tomb mendborom inin man pango bereme tomb inim mbini is de bor pen ko man man bu haen lomel, mbini di ini hayem ubi was haroklme. Ngub haroklme o inim mbini khorob aondao bu ora mao baroklmel, inim khorob bu haroklme ub kang mend men mba sao bubur mbinim khorob aondao bu ora bu haroklmel, ke aondao ora hondoklbur haeme kisesa.

¹⁶ Ngub kobur kakl, Ini el kho ora habur o inim tenaol sango mende harer muwalo hayem ol, ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Inim ngub lome. Mondom nim Ngaor bor ngo sao bukhwao kobur Ngaor Hen Moroklme Anda mao* lao o,

obum mabor nao bi kor kusa sin ebe was lome. Ngub lome o mondom nim Ngaor bor menjao buklwao ora kobur Ngaor Hen Moroklme Anda bor han ngol mend wiyao o mao keyao tomb, obum ngo le ub kor nao kusi heneng ora bibi buklao ko nen saboklme kisesa.* ¹⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Ini mbaoli tumu mari non bi kon nao wi el hukl bi o hakl o, inim asao was hobao sao aondao ora e ko pangeyem? Han ngol ora aondao be? Ngaor Hen Moroklme Anda oram han ngol ngo komb bi win laong, Ngaor Hen Moroklme Anda ngo aondao ora e ko pangeyem? kisesa. ¹⁸ Ngub kobur kakl, Inim mende di ngub lome. Mondom nim Ngaor bor ngo sao buklwao kobur mabaorao haroklme to imbi kobur mao lao o, obum mabor nao bi kor kusa sin ebe was lome kisesa. Wاكل kakl, Inim ngub lome o mondom nim Ngaor bor menjao buklwao ora kobur, mabaorao haoroklme tol osisao mend wiyao o mao keyao tomb, obum ngo le ub kor nao kusi heneng ora bibi buklao ko nen saboklme kisesa. ¹⁹ Ngub kobur kakl, Ini el hukl bi o hakl o, asao was hobao sao e ko pangeyem? Ngaor bor osisao kaloklme sao hobao sao e ko pangeyem be? Mabaorao haoroklme tom osisao Ngaor bor kaloklme sao komb bi win laong, mabaorao haoroklme to hobao sao e ko pangeyem? kisesa. ²⁰ Njisesom ngub kobur kakl, Pangeklem. Tenaol mondom nim ngo kakl ub buklwao ora kobur Ngaor bor mabaorao haoroklme to mao lao tomb, obum to ngo di to ngo bor wiyao sao baeben di hambun sao maomunu mao ke non bi soklao,

* **23:16:** Mat 15:14

obum mao ngo kor nao kusaeb se ora yao kisesa. ²¹ Wاكل kاكل, Mondom di ngo sao buklwao kobur Ngaor Hen Moroklme Anda mao lao tomb, Ngaor obu di and ngo bor bao haraoklaol obu di maomunu mao ke non bi ora soklao. ²² Pangeklem. Mondom di nim buklwao ora ko mao kobur yu heben mao ka sin, aol ngo obum Ngaoron maomb bo haraoklao seya on hesa Ngaor obu di seya ngo bor buruklaol obu di maomunu mao laol, obum mao ngo kor nao kusaeb se ora hayao kisesa.*

²³ Njisesom mbinim bor wاكل kاكل, Ini Nju semon man buwaloklme sem hesa ini Peresi aol baeben kab o, ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab lome aol o hاكل o, inim eb sembi non bi semon di ne noklme sao nao hobao sao baeben hambunon tobon kab nan o Ngaor bor was kaloklme o, inim Ngaoron man hobao sao wiyao ub tuwaroklme kisesa. Ngub kobur kاكل, Inim man ngo sao was tuwaesmi ka. Tenaol hambun bor kone bombor ub was u kone ebe ubur tenaol mende hond homoklme ub di, Ngaorol hul ha haroklme ub di, inim kone ebe ngub woroklme baeben tuwa haroklme kisesa. Wاكل kاكل, Inim Ngaoron man wiyao ub ne noklme sao hambun sao tobon kab nan o Ngaor bor kaloklwaebe ke wiyao ub ebe beyem o, nim hobao sao ora ngo kاكل o di nao tuwاكلwaebe buklemi kisesa. ²⁴ Njisesom ngub kobur kاكل, Ini el kho ora habur o tenaol sango mende harer muwalokl nda pebe o hاكل o, pungun mend inin ib ber pae kab bor hondayao tomb inim no tu kobاكلwao ko

* **23:22:** Mat 5:34

hondobur oborob ora es bu mu tuwaroklme o, inim waktl nao hendebur aondao sao some kawao non bi is mend no tu kobaroklme kisesa.

²⁵ Ngub kobur kakl, Ini Nju semon man buwaloklme aol hakl o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab ko hae o hakl o, inim kab hesa peler kab dera nan oborob ora wes wes loroklme o, inin kone ndaon bor tenaol menden osisao maobala mu khorob bimi sao bao winbur, inin songolom bi keyao ub was bimi kisesa.* ²⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Ini Peresi aol el hukl bi o hakl ka. Inim pibnao oran inin kab ngon moklo ndaon bor oborob ora wes wes li peklwaebe. Inim ngub buklemi tomb dera nan di ebe was wes li pele ora soklao kisesa.

²⁷ Ngub kobur kakl, Ini Nju semon man buwaloklme aol o hakl o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab ko hae o hakl o, ini aol maol dera nan dind bongna haek bi ebe ora baekeklme nda ubi menger hayem. Tenaolom dera nan hendeme tomb aol maol ngo ebe ora saoklao o, moklo ndaon bor aol hul kolokl barae di kho sao buklaeb mba habur biyao kisesa.* ²⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Ini ngo baeben nim menger ngo murukl ubi hayem ka. Tenaolom ini toklo songol dera nan hendeme tomb mbinim ini kone dund se wi ebe ora hayem ko pangeyem kisesa. Waktl kakl, Mbinim ngub nen sabeyem o inin kone bor kakla lome sao di, Ngaoron man hul habur khorob bimi sao baeben

* 23:25: Mak 7:4 * 23:27: Bis 23:3

hambun sao di, ngo sao was bu mba hayao ko Njisesom ngub kisesa.*

*Njisesom man buwaloklme aol ke ngub hondok-
lemi kisao o*

Luk 11:47-51

²⁹ Njisesom ngub kobur kakl, Ini Nju semon man buwaloklme aol o hakl o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab ko hae o hakl o, mbes Ngaoron man mini aol himis-mil tangaesmi baebenon maol o bor kundiyakl menakl bu wakl was bu habur, aol ebe himismi baeben di mbinim mbes oborob was bu hasmi kobur inim mbinin maolol oborob ora yaor mao ba hayem kisesa. ³⁰ Ngub kobur kakl, Inim ngub bu habur wakl ngub lome. Naom mbes naon ab sumb wil baeben daol haru hakl bismaon, mbinim mbes Ngaoron man mini aol hasmi baeben lismi ub bukl bismi tomb nao haru lem ko, turi homo ngub nao bukl bismao ora ko hayem kisesa. ³¹ Wakl kakl, Inim ngub ko hayem o inin mbib ngo ko hayem om ora, nao naon ab sumb wil ngo mbes Ngaoron man mini aol baeben pe paen lismi on sem hayom ko inin mbib kao pabur te muwalo hayem kisesa.* ³² Ngub kobur kakl, Ebe ka. Inim di inin ab sumb wil baebenom ngo bismi ub was bam bam bubur, ngub was bu mae libaebe ora kisesa. ³³ Njisesom ngub kobur kakl, Suklumb sem o hakl o, ini suklumb hondbao o hakl ka. Ngaorom ini bor ngo sao was bismi ko te mao sarabur is de ora

* **23:28:** Luk 16:15 * **23:31:** Bis 7:52

bor peklemin lao orang, inim asub buklemi? Ngaorom ini te mao sara ke mao handaklao ub nao bin ko pakl paokl poklemi be? Ngub inj ka. Ngaorom ini ke mao handaklao ub tuwaklbir ini non bim pakl paokl pokl buwaklemi ora kisesa.*

³⁴ Ngub kobur wakl kakl, Ngo kakl ub buklaong inim pangeklem. Nim ini haklemil nao man mini aol mendbor mbini kone kikel bi Ngaoron mbuk waeb oborob hende baeben eben lowao ora kisesa. Wakl kakl, Ngub eben lowao o inim ngo eben lowao haklon mendbor pe paen lubur, mendbor di is pe kowal bil pe paen nil li mba peb buklemi. Inim mbini mendbor di inin man pangoklme anda andaon doroklom luklemi kisesa. Njisesom ngub kobur kakl, Inim ngub bubur lemin mbini nao man mini aol ngo baeben su and lobokl lobokl mendel haklemi o, inim mbini taol mi akol bu luklemil mbinim su and lobokl lobokl mende bor poklemi o, inim ngo bor di taol mi po luklemi ora kisesa.* ³⁵ Ngub kobur kakl, inim ngub buklemi o aol mendbor mbes kone ebe wi su ngol hasmi baeben inin ab sumb wil baebenom pe paen lismil, ini mbinin poklon ndabur ke hondoklemi kisesa. Wakl kakl, Heneng ora aol kone ebe wi Ebel di pe paen lismil, aol ebe ngubi baeben ngub homam obam obam bubur, Berekayan isi Sekaraya di Ngaoron panda komb bi ora hesa Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme to kabon tukun bor pe paen lismi ora. Ngub lismil ngo bu haroklme baeben hambunon Ngaorom ini ngo baeben te mao saraklaol, inim mbinin poklon

* **23:33:** Mat 3:7; Mat 12:34; Luk 3:7 * **23:34:** Mat 10:23; 1 Tes 2:15

ndabur ke hondoklemi ora kisesa.* 36 Ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim di ngub was beyem ol hambun sao khorob ngo bu hasmi on poklon ndabur, ini tenaol ngubi tomb hayem baeben mabor ke aondao ora hondoklemi ko Njisesom ngub kisesa.

Njisesom Njurusalem tenaol hem ko hond himisao o

Luk 13:34-35

37 Ngo tomb Njisesom Njurusalem tenaol hem ko hond homobur kakl, Is alem. Njurusalem tenaol o hakl o, inim Ngaoron man mini aol baeben pe paen lu, Ngaor obum man mini aol mendbor ini haemel pu kisao baeben di hanom loroklme tenaol o hakl o, nim mbes ora di hor hor was ini ngo baeben, sao kulaom obun hondbao baeben obun bobao bundur bor maembe mbaen kobur men mba paolaoklao nda ub bundis o, inim turi homo nao ebe bao waesimndis kisesa.*

38 Ngub kobur kakl, Pangeklem. Inin Ngaor Hen Moroklme Anda ngo hae o bor Ngaor obu nao haklaol, baehaemen and was haklao kisesa.

39 Wاكل kakl, E ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ini ngo baebenom ni ko mende nao hondoklemi o, ma ora bor inim ni bor kaoya kem kobur,

Ngaorom imbi wi haen kisao aol ngo obu Aorao Aondao hayao bor hakl ebene ngao

Obu bor kaoya kem ora

lemi tomb inim ngo tomb ora ni ko mende hondoklemi ko Njisesom ngub kisesa.*

* 23:35: NjuS 11:4

* 23:37: Bis 7:59; 1 Tes 2:15

* 23:39:

Mat 21:9

24

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda kundi mbaklemi kisao o

Mak 13:1-2; Luk 21:5-6

¹ Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda ngol haklbir pisaol, obun man pange aol baebenom Njises obu hasaol obobur mbinim Njises obu bor Ngaor Hen Moroklme Anda baeben ebe ora was haeng hend ko muwalismisa.

² Ngo tomb Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim and ebe ngo hae hakl hendeyem be? Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mbinim han sango menden mandaemol di hond mend baondib munu bao win wa nao buklemi ora. Ngub inj, mbinim and ngo hakl hambun ora, kundi bowes buklemi ora kisesa.*

Ke ngo sao was hondoklemi ko kao kalisao o

Mak 13:3-13; Luk 21:7-19

³ Ngo tomb Njises obu har Olib manda bor birisaol, obun man pange aol baeben mbini was ware pe ora Njises obu birisaol obobur kakl, Njem ngo buklaol kaendisao baeben atomb ora buklaol bor kae bo? Njem nao kao nji kismisa. Waki kakl, Njem ngo buklaol kaendisao baeben buklibur buklaol tomb naom pibnao oran asao ora mbes buklaol hondobur nje wakl oboklesil, naom su ngo ora soklao bao o teb saol ko pangoklmaob? kismisa.

⁴ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Pangeklem. Tenaol mendborom ini maobowabur kakla lemi hondo ora

* 24:2: Luk 19:44

haklwaebe kisesa. ⁵ Ngub kobur kakl, Aol andub ora ini haklemil obobur mbinim ni hae non bubur lemin, ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae lemi kisesa. Mbinim ngub kobur lemin tenaol andub ora maobowam akol bu haklemi kisesa.*

⁶ Njisesom mbini bor wakl kakl, Teb sol sao di enderael sao di saond aondao ora mend daoklu lili buklebil, inim poboklo oboklaol pangoklemi tomb saond ngo buklebi o hondobur inim pakl homo burir nao biklwaebe ora kisesa. Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl sa mbes buklaol o mabor bao bu kowes buklaol o, nao pindib pae wen soklaol kisesa. ⁷ Wakl kakl, Aol sem tangar mondom sem mende saond bu kaloklaol. Ngo tomb kabman semom di sem mende bor saond bu kal kal buklemi kisesa. Ngub buklaol tomb su mendbor de aondao ora oboklaol. Su mendbor di dull bere aondao ora oboklaol kisesa. ⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Tenom nongnas maruklbur beme tomb mabor tenda aondao bu bukklbur o pibnaol kang bu bam bam biyao nda ub menger, nim ngo kakl sao baeben mbes buklaol kisesa.

⁹ Njisesom ngub kobur wakl kakl, Ngo sao hakl buklaol tomb inim nil hul ha haklemil, tenaol hambunom ini hendaebe makl aondao ora homobur nar wen ebe hende non buklemi. Ngo tomb mbinim ini men pae pobur lemin, lu bowes bu tenda mao na ini pe pareklemil di luklemi kisesa.* ¹⁰ Njisesom wakl kakl, Ngub buklemi tomb tenaol andub ora mendbor Ngaorol hul ha obul ora kone u haklemi baeben di mbinim besao kon ubur lemin, tenaol mende karu lili

* **24:5:** Mat 24:23-24; Bis 5:36-37; 1 Njo 2:18 * **24:9:** Mat 10:22; Njo 15:18; Njo 16:2

bubur tenaol hambunom mende bor ko was hom hom buklemi kisesa. ¹¹ Ngo tomb Ngaoron man buwale non bubur man tangar sao buwaloklme aol mendborom tenaol hambun maobowaklemi ora kisesa.* ¹² Njisesom waki kaku, Tenaol kho mao saraoklao sao hambun sao aondao bu ora ngub and soklao, tenaol andubom Ngaor bor di tenaol mende bor di hem ko kone woroklme ub ora tuwaklemi ora kisesa. ¹³ Ngub kobur kaku, Ngub buklemi o tenaol mendbor nil hul ha saor pe was bao harim sin, Ngaorom mbini bu muklao ora kisesa.* ¹⁴ Njisesom ngub kobur kaku, Ngaorom ngub maeb ha maomb bo hayao ko, Angal Bib Hobao Sao ngo su hambun bor tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu paklemi tomb oran bao bu kowes buklao kisesa.*

*Mabor kho aondao ora mend oboklao kisao o
Mak 13:14-23; Luk 21:20-24*

¹⁵ Ngo tomb Njisesom kaku, Inim mabor hondoklemil kho mao sakl buklao sao ngom su enjo ngo bor kho mao saklao o, mbes Ngaoron man mini aol Daniyaolom kisao ub panda komb bi ora bor obo haklao kisao kisesa. Pangeklem. Tenaol mendbor mbuk waeb ngo bor wiyao ub hondoklesi baebenom oborob ora hondobur kone kimb bibaebe. ¹⁶ Ngo tomb Njisesom waki kaku, Ngub buklao tomb tenaol mendbor su Njuriya bor buruklemi baeben yu har ne baeben bor pakl paokl puklwaebe kisesa. ¹⁷ Ngub kobur kaku, Aol mondodom njen and wil dera nan hari sin, njen osisao uklesi o mukl waki andaon nao hondaebe

* **24:11:** Mat 24:5; Mat 24:24; 1 Njo 4:1 * **24:13:** Mat 10:22

* **24:14:** Mat 10:18; Mat 28:19

ora kisesa.* ¹⁸ Wاكل kakl, Mende di aol mondom njen em bor hari sin, njen toklo and turub bi mukl anda nao pe, pakl paokl ora pebe kisesa. ¹⁹ Ngub kobur kakl, Is ora alem. Ngo sao buklaol tomb ten mendbor hondbao pango uklemi baeben hesa nongnas aondu ne baeben kab oran hond bu pae delib ebe ora soklao kisesa. ²⁰ Wاكل kakl, Pibi hon oboklaol hub ingi soklao tomb hesa hor boroklme bao on kab naom pakl pokl buwacklmaong, khorob ngo sao nao eben kaebe ko Ngaor bor kao kaloklwaebe kisesa. ²¹ Ngub kobur wاكل kakl, Is ora alem. Ngo ora tomb ke aondao ora hondoklemi ka. Mbes Ngaorom su wen warisao tomb di, karasmas hambunon ora ngubi tomb di, khorob sao aondao ngubi mend nao hindismi ora kisesa. Ngub kobur kakl, Ke aondao ngo hondoklemi ubi mend sul bao haklemi tomb mabor di nao hondoklemi ora kisesa.* ²² Ngub kobur kakl, Ngaorom ngo sao buklaol o bao hor andub ora nao ndi tibaklwao ko nen nao sabokl bisaon, tenaol is mend nao bulaokl pokl beme o, Ngaorom obun tenaol mbes sablo haen kisao baeben hond homobur bao hor andub ora ndi nao tibaklwao ko nen sabisao kisesa.

²³ Njisesom ngub kobur kakl, Ngo sao baeben hambun sao buklaol tomb aol mendborom ini bor ngub lemi. Ngaorom Eben Ke Aol obu enjo ngo bor ngo hae o haondaoklaob. Aoh, obu isu ngo bor hayao leming, mbinim ini bor ngo lemi ub heneng lem ko nen nao saboklwaebe ora kisesa.* ²⁴ Ngub kobur kakl, Mabor mendborom ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae, mend-

* **24:17:** Luk 17:31 * **24:21:** Kao 7:14 * **24:23:** Mat 24:5;
Mat 24:11

borom di man tangar mini obobur ni Ngaoron man mini aol hae ko tenaol hambun maobowakl obobur, mbinim tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di aondao bu ora bam akol bubur, tenaol Ngaorom sablo haen kisao baebenon kone bor di ngil ngaol mao kabur maobowa hondoklemi kisesa.* ²⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Pangeklem. Ngo sao baeben hambun sao wen buklaol ub nim ini bor ngo kao njurukl ong, hondo ora haklwaebe kisesa.

²⁶ Njisesom wakl kakl, Mbinim ini bor ngub lemi. Haondaoklaob. Ngaorom Eben Ke Aol obu su tenaol nao biri isu ngo bor hayao lemin, inim ngo bor es bukl nao puklwaebe. Mbinim ini bor ngub kobur kakl, Haondaoklaob. Eben Ke Aol obu enjo andaon ngo bor bereyao leming, mbinim ngo lemi ub inim heneng lem ko nen nao saboklwaebe ora kisesa.* ²⁷ Wakl kakl, Ngub inj, yu nan bubiyab beyao tomb unu ora bor di saohar hambun bor bu kimb biyao nda ub, Aolon Isi Ora obu di ngub oboklaol hambunom hondoklemi o,* ²⁸ su bor baoraoklao sao menjao homo wiyao bor was sao hur mesim di obo kiril mbaroklme ko Njisesom ngub kisesa.*

*Mabor Aolon Isi Ora oboklao kisao o
Mak 13:24-27; Luk 21:25-28*

²⁹ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Ke aondao ora ngo baeben hend paklemi tomb penar bu ora nar nao debur em hundur aondao ora uklaol, ek di nao doklao ora. Saosolbaem

* **24:24:** 2 Tes 2:8-9; Kao 13:13-14 * **24:26:** Luk 17:23-24

* **24:27:** Mat 24:37-39 * **24:28:** Luk 17:37

ngo saoharol harekle baeben di sul tol hakl ib ib buklaol, saoharol buri wiyao sao baeben di buri nao pale dur kobur demi ora men koroklao kisesa.* ³⁰ Ngub kobur kakl, Ngo tomb Aolon Isi Ora obu oboklao on saoharol menger bombor mend buklaol hondobur, su hambun bor tenaol sem hayem baeben hambunom pakl homobur de aondao ora ko haklemi kisesa. Waki kakl, Ngo ora tomb Aolon Isi Ora obu yu heben mulaol darukl ora bor haklbir obu buri paolaoklbir nar el sao bao bi hakol bi ora oboklao hondoklemi kisesa.* ³¹ Ngo tomb biyukel mbel aondao ora luklaol obum obun angal mini wesao baeben su hambun bor pen kobur, yu nan di unu nan di umu nan di ana nan di su uklu lisao hakl hambun bor di, Ngaorom tenaol mbes sablo haen kisao baeben hambun ora obo kiril mbaen lao kisesa.*

*Njisesom is ma biyao menger mar kisao o
Mak 13:28-31; Luk 21:29-33*

³² Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Inim is dullub ma biyao nda ub oborob ora nen saboklwaebe. Is baoklao ib ib bubuk ma bu kimb beyao tomb inim ngub lome. Is ma wen beneng ngubi tomb nar eben sene lome kisesa. ³³ Ngub kobur kakl, Menger bombor ngub mubur inim nim o kao njandisao baeben hambun sao bam bam buklaol hendaem sin, Aolon Isi Ora obu oboklbir teb so ora tiriyo kombaen hend dera haril ko nen saboklwaebe kisesa. ³⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol

* **24:29:** 2 Pit 3:10 * **24:30:** Kao 1:7; Kao 6:12-13 * **24:31:** 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16

ngubi tomb hayem baeben nao heme bao haen was nim ini bor ngo buklaio kandisao baeben buklaio ora kisesa.* ³⁵ Ngub kobur kakl, Su di saohar di mabor hambun sao bum haklao o, nao angal bombor o nao bum hae wi aeben soklao ko Njisesom ngub kisesa.*

Aolon Isi Ora ngo tomb oboklao ko mondom nao hende hayem kisaio o

Mak 13:32-37; Luk 17:26-36

³⁶ Ngo tomb Njisesom kakl, Ngo sao hora buklaio be? somna buklaio, ekerab be? ndum buklaio ko mondom nao hende ora hayem kisesa. Ngub kobur kakl, Ngaoron angal mini wesao yu heben haeme baebenom di nao hende ora haeme. Aoraon Isim di nao hende ora hayao o, Aoraon Ngaor ngo obum bombor o ora hendeyao kisesa.*

³⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Mbes aol Nowa hasao tomb tenaol hambunom bismi ub, Aolon Isi Ora oboklbur buklaio tomb di bombor ngo bismi ub was buklemi kisesa. ³⁸ Ngub kobur wakl kakl, Mbes se obo ib wae aondao ora ngo ibisao o, nao ib hae wen Nowam ib taokaoll warisao tomb tenaol hambunom ne nao pa ib nao pa was bismi. Ngub bubur aolom di ten taol buklemi was kone wi, tenom di aol poklemi was kone wi bubur, mbinim ngub besao ko u haen was Nowa obun sem ib taokaollon hondaesmi kisesa. ³⁹ Wakl kakl, Mbinim ngub was ham ham bubur mabor mbini ke hondoklemi on nen nao sabe mbinim ngub besao kon was wismil, mabor ib wae do se aondao ora obobur kisaon, tenaol ngo baeben

* **24:34:** Mat 16:28 * **24:35:** Mat 5:18 * **24:36:** Bis 1:7; 1 Tes 5:1-2

hambun nao pesao ora kisesa. Njisesom ngub kobur kakl, Bombor ngo bisao ub was mabor Aolon Isi Ora oboklao tomb di, mbinim nao hende besao kon u bao habur mbinim burir biyu ke ngo hindismi ub was hondoklemi kisesa.* ⁴⁰ Ngub kobur kakl, Ngo tomb aol is kab mend em bor haklebi o, Ngaorom is mende men mubur is mende bao haen waklao kisesa. ⁴¹ Wاكل kakl, Ten is kab mend di mbibim palawe kongon bi uklebi o, Ngaorom is mende men mubur is mende bao birin waklao kisesa.* ⁴² Njisesom ngub kobur kakl, Mabor inin Aorao Aondao obu bao ngon oboklao ko nao hende ora hayem ngao, nim ngo kakl ub buklaong oborob ora hondo haklwaebe kisesa.* ⁴³ Ngub kobur wاكل kakl, Inim ngo sao oborob ora nen saboklwaebe. Aol and aorao baebenom bao ngon somna ora paes naoklao aolom paes nokl oboklao ko hondokl bemen, paes naoklao aol ngom mbinin anda bor tiriyaو kombo paes ngub nokl eben bao wa nao bi hend ha ora hakl beme kisesa.* ⁴⁴ Wاكل kakl, Aolon Isi Ora obu di bao ngon oboklao ko inim nen nao sabe haklemi tomb oboklao ngao, inim di oborob ora man man bu hend ha ora haklwaebe ko Njisesom ngub kisesa.

Kongon bimi aol sem kab hayem ko mar kisao
o

Luk 12:41-48

⁴⁵ Ngo tomb Njisesom kakl, Kongon biyao aol mondom obun kone bor oborob ora kimb bubur

* **24:39:** 2 Pit 3:6 * **24:41:** Mat 25:13 * **24:42:** Luk 12:39-40

* **24:43:** Kao 16:15

kongon oborob was ba sin, waki obun aol aondaom obu bor njem nao kongon bimi aol baeben hambun maeb ha, mbini bor ne di ngo tomb was taol bu kalaebe lao ub taol bu kalo haklao kisesa. ⁴⁶ Ngub kobur kakl, Mabor kongon biyao aol ngo obun aol aondao nda waki obobur hondoklao tomb obun kongon biyao aol ndam obum mbes kao kaolaokl pisao nda ub bu harob sin, kongon biyao aol ngo obun mbib turi aondao ora homoklao kisesa. ⁴⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol aondao ngo obum obun hambun sao obun kongon biyao aol ngom was maeb haen lao kisesa.* ⁴⁸ Waki kakl, Ngub buklaol o aol aondaon kongon biyao aol ngom khorob bubur obun kone bor nao aol aondao penar bu nao oboklao ko nen sabobur laon,* ⁴⁹ obum obu daol mbini haru kongon bimi aol baeben lu bowes bi habur, obum aol mendbor he soklme ib noklme baeben daol haru ne nao mba he soklme ib nao mba buklaol ora kisesa. ⁵⁰ Waki kakl, Obum ngub buklaol kongon biyao aol ngo obun maomb bo haraoklao aol aondao nda mabor ko mend handam oboklao tomb, obun kongon biyao aol ndam nao maomb bo haraoklao aol aondao oboklao ko nao hondo bara sin, obum ngo tomb ebeyao saol ko nao hende haklao o obum sub obo pindib paklao kisesa. ⁵¹ Waki kakl, Aol aondao ndam ngub obobur laon obun kongon biyao aol ngo khorob ora ke mao handabur, tenaol mendbor songolol man mini non bubur kakla ko haroklme baeben pen lao bor maomunu pen laol, obum saongao kengerokl no de khorob

* **24:47:** Mat 25:21; Mat 25:23 * **24:48:** Luk 12:45

ora ko haklao ko Njisesom ngub kisesa.*

25

Nong is tobon kab menger angal mar kisao o

¹ Ngo tomb Njisesom angal mar mende di kobur kakl, Yu heben bor maomb bo haraoklao om maeb ha maomb bo hakl oboklao ub menger, nong is tobon kab mondom mend bismisa ub menger maeb ha maomb bo hakl oboklao kisesa. Ngub kobur kakl, Nong menden tuman ke aol aondao mondom, nong ngo penar bu embi was taol bukl oboklwao kisaol, nong tobon kab ndam mbinin laomb di tobon kab ta peb bu maribir mbinin haeki taol bukl bi nda harerol hen mu kaomukl pismisa.* ² Ngub pismi o nong tobon kab ngo pismi on is su mende kon nao wi sisesa. Is su mende oborob ora kone kimb bi sisao kisesa. ³ Njisesom ngub kobur kakl, Nong kon nao wi nda baebenom mbinin laomb marismi o, mbinin laombon wel keresin nao mari pismi kisesa. ⁴ Wاكل kakl, Ngub bismi o nong is su mende kone oborob kimb bi kon wi nda baebenom, mbinin wel keresin di mberol be bor bomb barabur, mbinin laomb baeben hesa ndi pa peb bu marismi kisesa. ⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Nong tobon kab ndam aol mbinin haeki taol bukl bi nda penar bu nao ibisaol nong nda baeben mbinin el bor enjmor ibisaol, u paol pesmi kisesa.

⁶ Ngub kobur wاكل kakl, Ngub paol pesmi tomb somna undum tuku ora angal mend kisaol

* **24:51:** Mat 8:12 * **25:1:** Kao 19:7; Luk 12:35

pangismil, aol ten taol bukl bi nda ebeng, inim obu kemi ebeklemin ub harerol hen mu kaomukl puklub kisaol pangismi kisesa. ⁷ Ngo tomb nong tobon kab ndam teka kaklal sobur, mbinin laomb nda baeben man man bu mao da peb bismi kisesa. ⁸ Ngo tomb nong is su mende kon nao wi nda baebenom nong is su mende kone oborob ora kimb bi nda baeben bor kakl, Naon laomb nao de hundileng, inin wel keresin ngon baoklmend nao kowe njib kisesa. ⁹ Ngub kismil nong is su mende kon wi nda baebenom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inj ka. Naom naon wel keresin ngon mendbor ini kowe njam sin, naon laomb di nao de hundi mba kho sobur, inin di nao hambunon kho soklaong, ngub nao bin ub inim sitowa anda bor wel keresin dob bukl puklub kismi kisesa. ¹⁰ Ngo tomb nong is su kon nao wi awis nda baeben sitowa anda bor wel keresin dob bukl pismi tomb, aol ten taol bukl bisao nda obo pindib paesesa. Ngub ibisaol nong is su mende mbinin wel keresin di maru burubur laomb mao da man man bu birismi nda baeben, aol aondao ngo ten taol bukl ibisao nda daol mbini haru and ngo ten taol bukl ibisaol ne haorismi anda on hondaesmil, aol aondao ngo ten taol bukl ibisao ndam tiriyaol bo tu ndaesesa.

¹¹ Ngo tomb mabor nong is su mende kon nao wi, wel keresin dob bukl pismi nda baeben obo tiriyaol lu nga nga ko habur kakl, Aol aondao o, aol aondao ka. Nao obomun ub tiriyaol komb kismi kisesa.* ¹² Ngub kismil aol ten taol bukl ibisao ndam mbinin angal ngon ko san lubur

* **25:11:** Luk 13:25; Luk 13:27

kakl, Nim heneng ora kakl, nim ini nao hendeyo ora kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.*

¹³ Njisesom ngub kobur kakl, Aol aondao ngom ngub kisaong, Aolon Isi Oran hora oboklao be? somna oboklao be? atomb oboklaob ko inim nao hende ora hayem ngao, inim oborob ora hondo haklwaebe kisesa.*

Aol mondom obun kongon bimi aol mone kalisao ko mar kisa o

Luk 19:11-27

¹⁴ Ngo tomb Njisesom angal mar bombor ngubi mende di kobur kakl, Aol aondao mondom obu su tangar mendbor poklbur kisaon, obun kongon bimi aol baeben kor bu ubuklub kobur obun osisao wisao baeben inim was maeb haklwaebe ko kaolaokl pisao kisesa.* ¹⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Aol aondao ndam obun kongon bimi aol ngo baebenon kone hondo, mbinin buri wiyao ub mbinin kone armend sisao u haklemi ub hondoklbur kisaon, obun kongon bimi aol ngo baeben bor mone ngom bisnis bu haklwaebe ko taol bakabur, obun kongon biyao aol is mend oran mone so 1,000 was ber pae pao su kalisesa. Ngub bubur kisaon obun kongon biyao aol is mende mone so 1,000 was ber pae pao kab oran kalisesa. Ngo tomb obun kongon biyao aol is tebo nan di mone so 1,000 was ber pae pao bombor oran kalisaol, mbini hambun bor bisnis bu haklwaebe ko ngub kalisesa. Obun ngub taol bu kal peb bibir kisaon, obu su tangar bor paokl ora pisao kisesa.* ¹⁶ Ngo tomb aol is mend obu mone so andub ber pae

* **25:12:** Mat 7:23 * **25:13:** Mat 24:42 * **25:14:** Mak 13:34

* **25:15:** Oro 12:6

pao su misao ndam penar bu bisnis bisao tomb mone so 1,000 was ber pae pao su mende pon paen misao kisesa. ¹⁷ Ngo tomb aol is mende obu mone so andub ngub baeben was ber pae pao kab misao ndam di 1,000 was ber pae pao kab mende pon paen misesa. ¹⁸ Ngo tomb is kab ngom ngub bisbi o aol is mend obu mone so 1,000 ber pae pao bombor misao ndam obun aol aondaon mone ngo mu bowes buklwao ko nen sabobur kisaon, men pae po obum su tomb pabur su bor sowaol bu mbaesesa.

¹⁹ Ngo tomb aol aondao ndam bao ham ham bubur kisaon, ma ora bor obun kongon bimi aol ngo baeben bor obun mone ngo bisnis bu haklwaebe kaokl pisao on, mbinim asub was bu haroklmeb ko angal kao kao bem koklbur wakl ibisesa. ²⁰ Ngo tomb aol is mend obu mone so 1,000 was ber pae pao su misao ndm, wakl mone so 1,000 was ber pae pao su mende pon paen misao nda baeben mini obobur kakl, Aol aondao o hend. Njem mone so 1,000 was ber pae pao su mend njaokl pisndisom bisnis buwao tomb nim mone so 1,000 was ber pae pao su mende ngo pon paen muwe o kisao kisesa. ²¹ Ngo tomb aol aondao ndam obun kongon biyao aol ngo bor kakl, Nje kongon biyao aol ebe ora hael, njem njen kongon oborob ora hondobur bisi kisao kisesa. Obum ngub kobur obun kongon biyao aol ngo bor wakl kakl, Njem kang sao ngo oborob ora maeb harili ub njem nao andub sao maeb hanin lowaong, njem yao turi hom hom babon ib kisao kisesa.*

* **25:21:** Mat 24:45-47; Luk 16:10

²² Ngo tomb aol is mende mone so 1,000 was ber pae pao kab misao ndam di obobur kakl, Aol aondao o hend. Njem ni mone so 1,000 ber pae kab kab pao kab mend njaokl pisndisom bisnis buwao tomb nim mone so 1,000 ber pae kab kab pao kab mende ngo pon paen muwe o kisao kisesa. ²³ Ngub kisaol obun aol aondao ndam obu bor kakl, Nje kongon biyao aol ebe ora hael, njem njen kongon oborob ora hondobur bisi kisao kisesa. Obum ngub kobur obun kongon biyao aol ngo bor wakl kakl, Njem kang sao ngo oborob ora maeb harili ub njem nao andub sao maeb hanin lowaong, njem yao turi hom hom babon ib kisao kisesa.

²⁴ Ngo tomb aol is tebo nan obum mbes mone so 1,000 ber pae pao bombor misao nda obu di obobur kakl, Aol aondao o nim nje ora hendeyo nda ka. Nje aol buri ora habur, njem aol menden em bor mbinin mbib we boweme hakl di njem kobale nda. Njem aol tangar mendborom mbinin is il we boweme hakl di njem talale nda kisao kisesa. ²⁵ Ngub kobur kakl, Njem ngub bili ndal nim nje pakl homobur, njen mone so 1,000 ber pae pao bombor mend njisndis su tombobur abo ngo sowaol bu haruklu e ong, njen ngo sao mi kisao kisesa. ²⁶ Ngub kisaol aol aondao ndam obun angal ngon ko san lubur kakl, Nje makl hom ha was habur nje kongon biyao aol kho ora hael kisesa. Ngub kobur kakl, Heneng ora nim aol tangarom mbinin emol we boweme sao hakl kobo, nim aol tangarom is il we boweme hakl di il seyao tomb nim talo ngub biyul hondobur njem ni pakl homale sin, ²⁷ nao mone ngo mendbor

kond baen pone haen mun, mbeng bor asub ko nao wisil nim wakl obobur nao mone homaokl hae kang ngo was wakl murukl balem? kisao kisesa. ²⁸ Ngo tomb aol aondao ndam ngub kobur aol mendbor ngol hasmi baeben bor kakl, Inim mone so 1,000 ber pae homaokl bi bao mend abo ngo bao u harekle o mubur, aol is mende mone so 1,000 was ber pae pao tobon kab u harekle aol ngo was mu kalaoklaob kisao kisesa. ²⁹ Ngo tomb aol aondao ndam mbini bor kakl, Nim ngo bi o tenaol hambunon mondom menjao u harob sin, nim wakl tangar di kond bu kaloklwaol obun andub ora uklao. Ngub inj, mondom menjao nao wi harob sin, obum kang mend u buruklao o di nim wakl muklwao ora kisao kisesa.* ³⁰ Ngo tomb aol aondao ndam ngub kobur kakl, Inim kongon biyao aol kho abo ngo isu dera nan em hundur wi tenaol mendbor saongao kengerokl no, de khorob ora ko haroklme su ngo bor pen laob kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.*

Mabor Aolon Isi Oram tenaol hambun taol buklaol kisao o

³¹ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Mabor Aolon Isi Ora obu bao bi hakol bi ora, obun angal mini wesao baeben daol haru oboklemi kisesa. Wakl kakl, Ngo oboklemi tomb Aolon Isi Ora obu aol wesmbao aondao ora habur, obun maomb bo haraoklao on seyol buruklao tenaol su hambun bor paoloklme baeben hambun ora obu buruklao obun el sol was obo kiril mbaen

* **25:29:** Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * **25:30:** Mat 8:12

lao kisesa.* ³² Ngub obo kiril mbaklemi tomb some sib maeb haroklme aolom some sib hesa meme kab taol bu kobaroklme nda ub tomb kab bu taol bu kobabur, some sib baeben di maon nan haen kao, meme baeben di sabol pabur armend haen kao buklaao kisesa.* ³³ Wاكل kakl, Obum ngub bubur laon some sib baeben obun ki tao nan haen kobur, meme baeben ki kowes nan haen lao kisesa. ³⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Aol Wesmbao Aondao ndam ngub bubur laon, tenaol obun ki tao nan haklemi nda baeben bor kakl, Nao Abom inim turi homeklemin ko obum mbes pibnao ora su wen warisao tomb, nao Abom ini maomb bo haklbur obum maeb ha maomb bo haraoklao ub inin ora man man bu pa wakaesaong, ngo man man bu wakaesao bor hakl ubuklub lao kisesa. ³⁵ Ngo tomb Aol Wesmbao Aondao ndam ngub kobur kakl, Mbes ni dem homo uwao tomb inim ni ne non njisimndis. Ni ib nokl homowao tomb inim ni ib di non humu njisimndis. Ni aol sem tangar ora hawao o ni inin anda bor paolemin ib ko u paolisumndis. ³⁶ Ni lab lab nao wi hawao tomb inim ni lab lab di njisimndis. Ni sen ha homo uwao tomb di inim ni bisur bu maeb hasimndis. Ni kalabus paoluwao tomb di inim ni hondokl ibisimndis ol, nim ini ebel mao harukl lao kisesa. ³⁷ Ngub lao tomb tenaol kone ebe wi ngo ki tao nan haklemi baebenom obun angal ngon ngub ko san luklemi. Aorao Aondao o, naom nje al dem homo wisil hondobur ne nenin njisim bo? Naom nje ib di al was nokl himisil hondobur ib nenin humu njismao? ³⁸ Nje

* **25:31:** Mat 16:27; Mat 19:28; Kao 20:11-13

* **25:32:** Oro

14:10

aol sem tangar non bi atomb hasil hondobur nje naon anda bor paolemin ib kismao? Naom nje lab lab nao wi al was hasil hondobur naom nje lab lab njisum bo? ³⁹ Naom nje atomb sen ha u kalabus di paolisil hondobur naom nje hondokl ibisum bo? lemi kisesa. ⁴⁰ Ngub lemi tomb Aol Wesmbao Aondao ndam mbinin angal ngon ko san ngub luklao. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ninao sem imbi nao wi kang ngo hayem baebenon kang is bombor ora di, inim mbini bisur bu menjao menjao kalismi ub inim ni bor ora bismi lao kisesa.*

⁴¹ Ngo tomb Aol Wesmbao Aondao ndam obun ki kowes nan haklemi baeben bor ngub lao. Ini tenaol mendbor haeben sakl puklmi bor nao pe ke hondoklbur hayem hakl o, ini ni hae ol nao hae isu isaolao nao hundili dao hakol bi ngo bor puklub ora. Isaolao dao hakol bi ngo mbes nao Abom Seran hesa Seran obun angal mini wesao baeben kabon man man bu win kaesao ora lao kisesa.* ⁴² Njisesom waktl kakl, Aol Wesmbao Aondao ndam ngub kobur laon tenaol ngo ke hondoklemi baeben bor kakl, Mbes ni dem homo uwao tomb inim ni ne nao njisimndis. Nim ib nokl homowao tomb inim ni ib non nao humu njisimndis. ⁴³ Ni aol sem tangar hawao tomb di, ni inin anda bor paolemin ib nao kisimndis. Ni lab lab nao wi hawao tomb di, inim ni lab lab mend samon nao njisimndis ka. Ni sen ha u kalabus paoluwao tomb di, inim ni bisur bu nao hondokl ibisimndis lao kisesa.

* **25:40:** Mat 10:42; Mat 18:5; Mak 9:41 * **25:41:** Mat 7:23; Kao 20:10

44 Ngo tomb tenaol ngo ke hondoklemi baebenom Aol Wesmbao Aondaon angal ngon ko san ngub luklemi. Aorao Aondaon o, nje atomb was dem homo wisil hondobur naom nje ne nao njisum bo? Naom nje ib di atomb was nokl homo weninbur nao humu njismao? lemi. Mbinim ngub kobur wakl kakl, Njem aol sem tangar non bi ha, lab lab nao wi ha, nje sen ha u, kalabus paolu ngo hakl atomb was bisi o naom nje hondobur nje bor oborob sao nao bismaob? lemi kisesa. 45 Ngub lemi tomb Aol Wesmbao Aondaon ndam mbinin angal ngon ngub ko san luklao. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim tenaol mendbor imbi nao wi kang ora hasmi baebenon kang is bombor ora di bisur bu oborob sao nao bisimndis tomb, inim ngo sao baeben hambun sao ni bor ora bisimndis lao kisesa. 46 Obum ngub kobur laon inim ngub bising, ini ke hondoklme su bor puklub laol, ngo bor tanda aondaon ora nao hakol bu haklemi ora. Ngub buklemi o tenaol mendbor kone ebe ora ubur oborob was bu haroklme baeben haeben saroklme su bor puklub laol, mbinim ngo bor pobur ko mend nao heme haeben ora soklemi ko Njisesom ngub kisesa.*

26

Nju semon maomb bo haroklme baebenom Njises pe paen lemin ko karismi o

Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Njo 11:45-53

1 Ngo tomb Njisesom obun angal hambun kao pabur kisaon, obun man pange aol baeben bor

* 25:46: Njo 5:29

kakl, ² Inim di ora hendeyem ub Waran Aeben Bisao hor so pindib paklao o bao hor kab ora bao wi ol, mbinim Aolon Isi Ora men pae poklemil is pe kowal bil nil li mbaklemi ora kisesa.*

³ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di mbini hambun ora baolum aol wesmbao aondao mend obun imbi Kayapason anda bor was obo kiril mbaesmisa. ⁴ Ngo tomb mbinim ngub obo kiril mba burubur kismis kar mba habur kakl, Naom asub ora bubur Njises oran kakla kao beya di, men habur pe paen lem yeb ko kar mba hasmisa. ⁵ Ngo tomb mbinim ngub kar mba habur kakl, Ngub bemin ora o, naom tenaol hambun kiril mba hor so boroklme ngon non ngub nao bemin ora. Naom ngo tomb Njises men harum sin, tenaol hambunom sob aondao bu ora lemi kismisa.

Ten mondom Njiseson wesmbaol wel kowe beyaesao o

Mak 14:3-9; Njo 12:1-8

⁶ Ngo tomb Njises obu su Betani bor habur aol maollun bi mend obun imbi Simonon anda bor hasesa. ⁷ Ngo tomb ten mondom han alpastam* wari be ebe teraebi buri ora mend sisao bor, wel sem tangar kao ebe ora pebe mend mbinim mone andub ora deng ko mu hasmil, ten ndam wel be ngo sao bor bomb hae mend mini obobur, Njises obu ne noklbur birisaol Njiseson wesmbao bor kowe beyaesesa.* ⁸ Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenom ten ndam ngo bisao sao

* **26:2:** Mat 20:18 * **26:7:** Luk 7:37-38

hondobur makl aondao ora homobur mbini hakl hakl kakl, Ten ngom wel hobao sao ngo asub ko mu bowes bi bo? kao kao bismisa. ⁹ Mbinim ngub kobur kakl, Ten ngom wel kao ebe ora pebe ngo kowe bowes bi ub nao bukl baonaon, obum tenaol tangarom wel ngo dob bin mone aondao bu ora mubur, obum tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin bereyem baeben taol bu kalokl baonao kismisa.

¹⁰ Ngo tomb mbinim ngo kismi ub Njisesom mbinin kone bor hondobur mbini bor kakl, Ten ngom ni bor oborob ora bing, inim asub ko ten ngo obun kone bor kend mao ba kho mao sareklem? kisesa. ¹¹ Njisesom ngub kobur kakl, Inim tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin boroklme baeben hesa non ini daol hor hor was haklemi o, ni non ini daol nao hor hor bao ha kimb was nao buklmao ora kisesa. ¹² Ngub kobur kakl, Ten ngom nao toklol wel ebe ngo kowe beyaraokl o, mabor mbinim ni pe pan luklemil nao maol bor ni tangaklbur man man buklemi ub ngo bi o kisesa. ¹³ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, nim bu haruklu sao baeben hesa mbinim ni bor buklemi sao baeben kabon arman Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen su hambun bor kam akol buklemi darukl o bor, ten ngom ngo bi ub di haru kam akol buklemlil ngo sao di tenaol hambunom nen saboklemi kisesa.

Njurasom nim Njises karu luklwao ko sub kisao
 o
Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴ Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenon duteb nan o Iskeriyaor Njuras, obum Nju semon baolum aol aondaob baeben birismil pobur*
¹⁵ obum mbini bor kakl, Nim inim aol Njises ke ngo men pae puklub ka sin, inim ni asao ora njuklemib? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu mone il han silba was ware pe, hond du bellengpun kab oran kalismisa. ¹⁶ Ngub kalismil ngo ora tomb Njuras obum Njises men pae puklub lao on, bao awon ora men pae puklub lowao saol ko kone kimb bu birisesa.

Njises obun man pange aol baeben daol Waran Aeben Bisao bao on ne nismi o

Mak 14:12-21; Luk 22:7-14; Luk 22:21-23; Njo 13:21-30

¹⁷ Ngo tomb Nju semon palawe and mao saraoklao sao yis nao haru noklme bao o pindi paesaol, Njiseson man pange aol baebenom obu birisaol obobur kakl, Naom Waran Aeben Bisao bao on ne nemin ko njem abor ora man man baomun ko nen sobal? kismisa. ¹⁸ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, And lobokl lobokl ora bor pobur aol mend ngol buruklao bor ngub lowaebe. Aol aondaom nim su ngo tuwaklwao o teb sal, nao man pange aol baeben daol haru njen anda bor Waran Aeben Bisao bao on ne noklmao ka lowaebe kisesa.* ¹⁹ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom obum kisao nda ub was bubur kismil, mbinim Waran Aeben Bisao hor son ne noklemi on man man bismisa.

²⁰ Ngo tomb mabor somna Njises obun man pange aol duteb nda baeben di ne nao mba

* **26:14:** Njo 11:57 * **26:18:** Mat 21:3

hasmi tomb ²¹ Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ini ngo bereyem haklon is bombor ora mondom ni karu luklao ora kisesa. ²² Ngub kisaol obun man pange aol ngo baebenom aem ngub buklaol bor leb ko nen sabobur kismin, mbinin kone bor kho so hem aondao ora kobur mbinim armend sisao Njises bor ne mi mi bubur kakl, Aorao Aondao o ni bor kal be? kao kao bismisa. ²³ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Aol enjo ngo yao bomborol buburbur ndis bor ne ngo mib bu nakl wi om ni karu luklao ora kisesa. ²⁴ Njisesom wاكل kakl, Heneng ora Aolon Isi Ora obu non Ngaoron mbuk waebom ngub buklaol ke wiyao ub mbinim obu heneng ora luklemil, obu harer ngon poklao ke wiyao on poklao o, aol ngo obu Aolon Isi Ora karu luklao aol o ke aondao bu ora hondoklaong, obun amom aol ngo obu hel nao marukl bisaon, ebe ora sokl bisao kisesa. ²⁵ Ngo tomb aol Njuras ke ngo Njises karu lisao ndam, Njiseson angal ngon ko san lubur kakl, Aol aondao o, njem ngo kal o ni bor kal be? kisaol, Njisesom obu bor kakl, Njen mbib ngo kal o kisesa.

Njisesom obun toklo ibao kab ngub taol bu kalisao o

Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1 Kor 11:23-25

²⁶ Ngo tomb mbini hambun ne ngub nao mba hasmil Njisesom palawe mend mubur kisaon, obum Ngaor bor mbes tengiyu kao pesao tomb obum munu konde barabur obun man pange aol nda baeben taol bu kalobur kakl, Palawe ngo

nao toklo njurukl ngao, naoklaob kisesa.* ²⁷ Ngo tomb Njisesom wakl ib waen ber pae kab mend mubur obum Ngaor bor tengiyu kao peyobur, kab ib waen ber pae ngo obun man pange aol baeben bor ini hambun no kalam aeben aeben bib ko kalisesa. ²⁸ Ngub kalobur kakl, Nim ini ngo njurukl o nao ibao ora njurukl ol, Ngaorom nim tenaol hambun heneng ora bu muklwao kisao ub nao ibao ngom tenaol hambunom khorob bismi sao mbinin kone bor wiyao o kunaklbur peben karukl kisesa. ²⁹ Ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, naom waen il ibao ib ngo naoklaom on nim ko mende nao ne bao han was, mabor ini di haru nao Abom maeb ha maomb bo hayao bor ib waen wen pange oran ko mende noklmao ora kisesa.* ³⁰ Ngo tomb mbinim we ukl mend kaoya kao peyaoklbir kismin, dera bonge dera peb bibir har Olib manda bor yin pismisa.*

Njisesom Pita bor njem ni nao hendeyo lesi kisao o

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Njo 13:36-38

³¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kakl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Nim some sib maeb haraoklao aol pe paen luklwaol some sib baeben pakl buri lemi ke wiyao ub embi somna il so pindib paklaol, mbinim ni bor buklemi sao haondaoklbir ini hambunom nil hul ha haroklme nda ub tuwaklbir pakl buri lemi kisesa.* ³² Ngub kobur kakl, Mbinim ni ngub pe pan luklemi o ni wakl mao

* **26:26:** Mat 14:19 * **26:29:** 1 Kor 10:16 * **26:30:** Luk 22:39; Njo 18:1 * **26:31:** Njo 16:32

enjaklaol, ni mbes su Kalili poklwaol ini nao mama oboklemi kisesa.* ³³ Ngo tomb Pitam obun angal ngon ko san lubur kakl, Mbini hambunom njel hul ha haroklme ub tuwakl paem sin, nim bombor o nje nao tuwae njel hul ha, ha kimb was buklwao kisesa. ³⁴ Ngub kisaol Njisesom Pita bor kakl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, bao somna ngon sao kulao angal nao bi haen was njem ko teb oran nim Njises nao hendeyo lesi kisesa.* ³⁵ Ngub kisaol Pitam Njises bor wakl kakl, Ni di yao haru ora homabon ko hael, nim nje nao hendeyo nao lowao ora kisesa. Ngo tomb Njiseson man pange aol ngo birismi nda baeben hambunom di ngub was kismisa.*

Njisesom em obal Kersemani bor Ngaor bor kao kalokl pisao o

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

³⁶ Ngo tomb Njises obu obun man pange aol baeben di haru su em obal menden imbi Kersemani bor pismisa. Ngub pobur Njisesom obun man pange aol baeben bor kakl, Ni kang mend isu ngol sao Ngaor bor kao kalokl pukl ngao, ini ngol bao ber mba haklwaebe kisesa. ³⁷ Ngo tomb obum Pita di Seberin isi kab Njemus Njon kab di, is teb ngo haru pismisa. Ngo tomb Njises obun kone bor ke di kab po kend aondao ora bin birisesa. ³⁸ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol is teb nda bor kakl, Nao kone bor ke di kab po kend aondao ora bubur ni pe pae non bi saol ngao, inim ngol ngub habur ni di naom oborb

* **26:32:** Mat 28:7; Mat 28:16 * **26:34:** Mat 26:69-75 * **26:35:** Mat 26:56

ora hend ha haemin kisesa.* ³⁹ Ngo tomb Njises obu kang mend aeben sao pobur kisaon, obun el wil unu su nan haen dombes ubur Ngaor bor kao kalobur kakl, Ab o njem ebe soklao ko pangal sin, njem ni ke hondoklwao ib karae bi ber pae kab ngo mu tuwaebe ora kisesa. Wاكل kakl, Njem ngub mu tuwaebe o njem nim nen sobakl ub inj bibi ora. Ngub inj, njen mbib nen sabele ub ora bibi kisesa.*

⁴⁰ Ngo tomb Njises obu obun man pange aol is teb nda birismil pobur hindisaol, mbinim enjmor kobur u paol pesmisa. Ngub bismil Njisesom Pita bor kakl, Inim asub was bim? Inim ni daol nao haru kang el bombor ora mend hend peb bu haem nao lemi be? kisesa. ⁴¹ Njisesom ngub kobur obun man pange aol is teb ngo bor wاكل kakl, Inin kone bor non nim oborob was buklwao ko nen saboklemi o songolom bi lao ub ini saokl mao waraklaong, ini bor khorob mao bakl buklaosom ini khorob nao mao baen ub inim oborob hend ha habur Ngaor bor kao kalaoklaob kisesa.*

⁴² Ngo tomb Njisesom pibnao Ngaor bor kao kalisao nda bor wاكل ko mende pobur obun Ngaor bor kao kalobur kakl, Ab o, nim ke hondoklwao ib karae bi ber pae kab ngo noklwao ub nao non ko mu tuwاكل buwaeb se soklao, njem ni bao ke hondon ko nen sobal sin, ebe ka. Njen kone oram nen saboklesi ub was bibi kisesa. ⁴³ Ngub kao kal peyaoklbir wاكل obun man pange aol nda baeben birismil obo hindisaol, mbinin el

* **26:38:** Njo 12:27 * **26:39:** NjuS 5:7-8 * **26:41:** Mat 6:13;
NjuS 2:14; NjuS 4:15

bor enjmor aondao ora ibisaol mbinim u paol pe wismisa.

⁴⁴ Ngo tomb Njisesom ngub haondaokbir kisaon, mbini ngub bao paolu win waktl Ngaor bor ko tebo kao kalokl pisesa. Obum Ngaor bor ngo kao kalisao o pibnao kao kalisao nda ub was waktl kao kalisesa.* ⁴⁵ Ngo tomb ngub kao kal peyaokl obobur obun man pange aol nda baeben bor kaktl, Inim ngo bor hor so burukl obaemil u was bao paol pe wiyem be? Pangeklem. Mondom Aolon Isi Ora obu karu lubur khorob bimi aol baeben bor obu men pae puklub ko kaloklao o mbes teb se kisesa. ⁴⁶ Ngub kobur kaktl, Nao paokl mbin ub ini tekaklaob kisesa. Waktl kaktl, Aol ni luklbur karaonao aol o mbes isu ngo ebe bor kang haondaoklaob kisesa.*

Njurasom Njises karu lisao o

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Njo 18:3-12

⁴⁷ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor angal ngub bao kao kalaktl haen was, Njuras obu man pange aol duteb nan o obu sisao o, aol aondao andub ora ngo ibismi nda darukl o bor obu di haru ibismil hindismi tomb, aol aondao ngo ibismi nda baebenom kuwi kuwinj di kam dorokl hakl taokl taokl bombokl ibismil hindismisa. Ngub ibismi o ngo ibismi baeben Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di ngo baebenom Njises men hakl puklub kismil ibismisa. ⁴⁸ Ngo tomb aol Njuras ngo Njises karu lisao ndam wen aebenol ibismi tomb aol aondao ngo Njises men hakl ibismi nda baeben bor kaktl,

* **26:44:** 2 Kor 12:8 * **26:46:** Njo 14:31

Nim aol mend men habur nunu ka sin aol ngo obu Njises ora soklaong, inim obu men haklwaebe ko karu mao kikil baesaol paongaokl ibismisa. ⁴⁹ Ngo tomb Njurasom buklwao kisao nda ub obum Njises birisaol penar bu ora obobur kakl, Aol aondao o nje ebe soklaong as ko haebe kobur kisaon, obum Njises nunu kisesa. ⁵⁰ Ngub bisaol hondobur Njisesom obu bor kakl, Aol sango o njem bukl obae sao penar bu ora bi ka kisesa. Ngo tomb Njises obu men haklbur ibismi nda baebenom obu birisaol teb so obobur mbinim obu men hasmisa.

⁵¹ Ngo tomb aol is mend Njises obu daol haru hasmi on mondom obun kuwi kuwinj mend hak bor marisao o mubur, obum Nju semon baolum aol aondao oran kongon biyao aol mend sisao on hal taokl bo kobaesesa.* ⁵² Ngub bisao o Njisesom aol ngo Nju semon baolum aol wesmbao aondao oran kongon biyao aol o lisao nda bor kakl, aol mendborom kuwi naol beme tomb mbini di kuwim nao pa woroklaong, njen kuwi kuwinj ngo njen hak bor marae ub waktl mar kisesa.* ⁵³ Ngub kobur kakl, Njem aol ngo lilil o njem te oborob nen nao sabebur sakl bil, nim saond bukl ko nen sabokl buwaon nim nao Ab kao kalokl buwaol, obum penar bu ora obun angal mini wesao andub ora ami sem duteb kang ngo men mbaeb se ora eben kokl baonao kisesa. ⁵⁴ Njisesom waktl kakl, Ngub bukl buwao o mbes Ngaoron mbuk waebom ngub buklao ke wisao ub waktl asub bubur il soklaob? kisesa. Waktl kakl,

* 26:51: Njo 18:26 * 26:52: Kao 13:10

Mbuk waebom ngo sao ngub buklaio ke wisao ub ora ngo be o kisesa.

⁵⁵ Ngub kobur bombor ngo tomb was Njisesom aol aondao ngo obu men hakl ibismi nda baeben bor kakl, Inim kuwi kam dorokl mini mini obobur inim aol menden osisao taol pe mu haraoklao aol mend men haklbur sao ubuklim be? kisesa. Ngub kobur wakl kakl, Nim hor hambunon Ngaor Hen Moroklme Anda bor honda ha was burubur tenaol hambun pangen Ngaoron angal kao dund bu haruklu nda tomb inim ni nao men haroklme nda kisesa.* ⁵⁶ Ngub kobur kakl, Ngub bimi nda o ngubi tomb non, mbes Ngaoron man mini aolom ngub buklaio ko mbuk waeb bu wismi o ngo il so pind bile ol sakl, embin hambun sao ngo beyem o kisesa.*

Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baeben hambun Njises ngub bismil haondaoklbir pakl paokl pismisa.

Njises Nju semon kansol baebenon el sol teka haen kismi o

Mak 14:53-65; Luk 22:54-55; Luk 22:63-71; Njo 18:13-14; Njo 18:19-24

⁵⁷ Ngo tomb aol aondao ngo Njises men hakl ibismi nda baebenom Njises obu Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora mend obun imbi Kayapason anda mini pismil, Nju semon man buwaloklme aol baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di ngo baeben hambun baolum aol wesmbao ngon anda bor was ber mba hasmisa. ⁵⁸ Ngo tomb Pita obu

* **26:55:** Luk 19:47; Luk 21:37 * **26:56:** Mat 26:31

mbinim Njises mini pismi bor mama taol mi pisao o, obu wen kang mend enderael sao pisesa. Ngub pobur kisaon obum baolum aol wesmbao aondao ngon anda saond paeb mbuklu tundae ngo oral po pindib paesesa. Ngub bubur kisaon obum paeb ndaon hondabur, mbinim Njises bor asub was bu mae lereklem ko hondoklbur polisman baeben birismi bor obu di haru birismisa. ⁵⁹ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di mbinin kansol baeben di mbini hambunom, Njises obum bu hasao sao baebenon obu te mao sara obu pe paen lib se oran, aol aem ora Njisesom ngo sao ngo sao bisao ko oborob ora kakla kao beyaraokl ko es bu ne mam akol bismisa. ⁶⁰ Ngub bismi tomb aol andub ora obobur Njises obum ngo sao ngo sao bisao ko mbini kao kalismi o, mondom te Njises obu pe paen lib se oran mend nao mao bemberaesmil, ma ora bor aol is kab ora mend ibisbisa. ⁶¹ Ngub obobur kisbin mbibim Njises bor kakla kao beyabur kakl, Aol ngom Ngaor Hen Moroklme Anda ngo kundi mbabur lowaon, nim bao hor teb oran bao burubur wakt ebe wen pange mend buklwao kisaol pangisbao kisbisa.*

⁶² Ngo tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondao ndam teka habur Njises bor kakl, Njem angal ngon ukl mend ko san nao luklesi be? Mbibim nje bor ngo te mao sararekleb ub asub buklbur bib ko pangal? kisesa. ⁶³ Ngub kisa o Njises obum e beb nao kisaol, baolum aol wesmbao aondao ndam Njises bor wakt kakl, Nim nje bor heneng ora Ngaor aondao yubu

* **26:61:** Njo 2:19-21

haeben saraoklaon imbi bor ne murukl ngao, nje Ngaoron Isi Eben Ke Aol ora hael be? inj, njem nao kao nji kisesa.* ⁶⁴ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Njem ngo kal ub ni ora hae o, nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim ngubi tomb non Aolon Isi Ora obu hambun sao buri palo bu haraoklao Ngaor aondao oran ki tao nan buruklao hondoklemi ora. Mabor di obum yu heben mulaol darukl ora bor hakl bir oboklao hondoklemi kisesa.* ⁶⁵ Ngo tomb Njisesom ngub kisaol, baolum aol wesmbao aondao ndam ko aondao ora homobur, obun lab lab samisao on kang mend munu kaoll kobabur kakl, Aol ngo obum Ngaoron mangal bu hel hondo angal ngo be o ka. Naom di obum khorob was ko haraoklao ub ngo le ol ora haondaoklaom ngao, naom aol tangar mend aol ngo obum khorob bu haraoklao ub njem hendeleb ko, ko mend ne nao mem ora. Ngub inj, obum Ngaor bor maobowa angal baonao ub inim ngubi tomb ngo pangeklem ong,* ⁶⁶ inim asub ora nen sabeyem? kisesa. Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kakl, Obum angal khorob aondao bu ora ngo le ol pangaoklaom tomb obum homokl san ora ngo be o kismisa.*

⁶⁷ Ngo tomb mbinim ngub kobur kismin, Njiseson el wil bor ne maeke tokl beyabur khorob ora lu bowes bismisa. Ngo tomb mendborom di obun el wil bor ki hobaom lubur ⁶⁸ mbinim obu maobowabur kakl, Ngaorom Eben Ke Aol o, nje aebom was leyem? Njem mao bembera handale

* **26:63:** Mat 27:12 * **26:64:** Mat 24:30 * **26:65:** Mat 9:3;

Njo 10:33; Bis 14:14 * **26:66:** Njo 19:7

nda ub hend kismisa.

Pitam nim Njises nao hendeyo kisao o

Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Njo 18:15-18,25-27

⁶⁹ Ngo tomb Pita obu andaon nao biri deral birisao o, obu baolum aol wesmbao aondao ndan anda saond paeb mbuklu tundae bor birisesa. Ngub birisaol kongon biyao nong is mend Pita obu birisaol teb so obobur kakl, Nje di Kalili aol Njises hesa haru haroklbe kisesa. ⁷⁰ Ngub kisao o Pitam tenaol hambunom di pangen inj ora kobur kakl, Njem ngo kal o ni nao hende ora kisesa. ⁷¹ Ngo tomb Pita obu kang mend dera pobur paeb tiriyaol kombae dera nan bao hasaol, kongon biyao nong is mendem di Pita hondobur tenaol ngo Pita obu hasaol teb so hasmi baeben bor kakl, Aol ngo hae o obu di Nasarer Njises obu kab haru haroklbe o hae kisesa. ⁷² Ngub kisaol Pitam ko mende di kowes bu mao kobur kakl, Nim aol ngo obu nao hendeyo ora kisesa. ⁷³ Ngo tomb kang mend mabor sao aol mendbor Pita obu hasaol teb so hasmi baebenom obobur mbinim Pita obu bor kakl, Heneng ora njen angal abo kal ol panaem ora saol ngao, nje Njises obun sem ora hael kismisa. ⁷⁴ Ngub kismil Pitam mao ko angal buriyab ora kobur kakl, Nim aol ngo nao hendeyo ora. Nim kakla ka sin Ngaorom ni ke mao handaklao ora kisesa. Ngo tomb Pitam ngub kao peyakl birinbur oran sao kulao angal bao bisesa. ⁷⁵ Ngo tomb Njisesom Pita obu bor njem sao kulao angal nao bi haenbur ko teb oran njem ni nao hendeyo lesi kisao nda mao takl

bisaol, Pita obum dera pobur kisaon hibi kho so de aondao ora kisesa.*

27

Njises Paleron elol teka haen kismi o

Mak 15:1; Luk 23:1-2; Njo 18:28-32

¹ Ngo tomb bao bisaol hokloben Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di mbini hambunom Njises pe paen luklemi on oborob ora kar paesmisa. ² Ngo tomb mbinim ngub kar pabur kismis, mbinim Njiseson ki kab yam tanga pa men pae pobur mbinin kabman maomb bo haraoklao aol aondao Paler kalismisa.

Njuras pe paesao o

Bis 1:18-19

³ Ngo tomb aol Njuras obu Njises karu lisao aol ndam mbinim Njises pe paen lin ko te mao sara howes aondao bu ora kismil hondobur, obun kone waki u bokeyo hem kobur kisaon, obum Nju semon baolum aol baeben hesa mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben kabon mone il han silba hond du bellengpun kab nda mbinin waki kalokl mini pisesa.* ⁴ Ngub mini pobur obum mbini bor kakl, Aol ngo obum menjao nao binbur o nim ora khorob buwe sal, mabor obu pe paklao ye alem kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Ngo sao naom inj, njen mbib ora bisi kismisa. ⁵ Ngub kismil Njurasom obun kone bor ko so hem aondao ora kobur, mone il nda baeben Ngaor Hen Moroklme Anda andaon koloklo tu

* **26:75:** Mat 26:34 * **27:3:** Mat 26:14-15

ndaklbir obum obun mbib obun mal hend ha pabur, is ma bor indi mbabur kisaon obun ma pe kobabur pe paesesa.

⁶ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baebenom mone il ngo Ngaor Hen Moroklme Anda bor koloklo tu ndakl pisao nda mubur mbini hakl hakl kakl, Mone ngo aol pe paen lukl bi menden paoraolao is bi sandang, naon manom ke wiyao nda ub naom mone ngo Ngaor bor kale mone wi o hesa maomunu nao wemin kismisa.

⁷ Ngo tomb mbinim mone ngom ngub bem ko kao pabur kismin, kab peler waoraoklao aol is menden su mend wisao o, tenaol mendbor tiyao obo haklemi baeben homoklemi o maol bukl bi dob bubur win kismisa. ⁸ Ngo tomb mbinim ngub dob bu wismil, su ngon imbi Sul Ibao Wi ko karu wismil su ngon imbi ngub was bao wisesa.

⁹ Ngo tomb ngo bismi sao mbes Ngaoron man mini aol Njeremayam mbuk waeb bu wisao ub heneng ora ngo ora tomb il so pind bisesa. Obum kakl, Su Isreyel tenaol mendborom aol ngo obun mone sokl ngub baeben kalemin ko kao paesmi ub mbinim mone il han silba hond du bellengpun kab oran ndi men paesmi o, ¹⁰ Aorao Aondaom ni kao njisao ub mbinim mone ngom kab peler waraoklao aol is menden su mend dob bismi ke wisao o, ngo ora tomb il so pind bisesa.

Palerom Njises ne misao o

Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Njo 18:33-38

¹¹ Ngo tomb mbinim Njises obu bor howes koklbur mbinin kabman maomb bo haraoklao aol aondao Paleron el sol teka haen kismil, aol Palerom Njises bor ne mubur kakl, Nje Nju semon

aol wesmbao aondao ora harili be? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Njem ngo kal o kisesa. ¹² Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben hesa mbinin aol kon wi ngo baeben kabom di Njises obu bor kakla kao beya te mao sarabur, obum ngo sao ngo sao bisaol hindismao ko howes andub ora kismi o, Njises obum angal ngo haklon ukl mend ko san nao lisesa.* ¹³ Ngub bisaol hondobur maomb bo haraoklao aol Palerom Njises bor kakl, Mbinim nje bor te mao sara howes andub ora ngo keyem o nao pangal be? kisesa. ¹⁴ Palerom ngub kisao tomb di obum angal ngo kisao haklon ukl mend ko san nao lisaol, maomb bo haraoklao Palerom baehaemen ora inj e kobur burir biyu nimil nimil tu wisesa.*

Palerom Njises is pe kowal bil nil lukl puklub kisao o

Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Njo 18:39-19:16

¹⁵ Ngo tomb karasmas hambunon Nju semon Waran Aeben Bisao bao o pindi pa was bisao tomb, Nju sem ngo baebenom mbinin kabman maomb bo haraoklao aol Paler bor njem naon sem kalabus bisi on is mend ngo ora eben kaebe ko, mbinin mbib bember ha imbi kao hasmi o mbinim ngo kismi ub Palerom is mend anda pen kao was bisao bao on sisesa. ¹⁶ Ngo tomb Nju sem ngo haklon aol is mend obun imbi Barabas, obum khorob aondao ora bisao ub tenaol hambunom di hindismil, Palerom kalabus mao paolaesao o obu ngo tomb di kalabus bao paolinbur sisesa.

* **27:12:** Mat 26:63 * **27:14:** Njo 19:9

¹⁷ Ngo tomb Nju sem tenaol hambun ora obo kiril mbaesmil Palerom mbini bor kakl, Nim inin sem kalabus paoleyem baebenon inim aol aeb ora kalabus wakl hesbeyon ko nen sabeyem? Nim Barabas hesbeyon be? Njises Ngaorom Eben Ke Aol hae lome o anda pu kon ko pangeyem? kisesa.

¹⁸ Ngo tomb ngub kisao o maomb bo haraoklao aol Palerom ora mao bembera hindisaol, tenaol hambunom Njises was turi homo taol mi bismil mbinim Njises hendaebe makl aondao ora homobur howes kismil hindisesa.*

¹⁹ Ngo tomb Paler obu howes pangoklbur birisaol, obun werem angal mend kao kalokl puklub ko kao weyabur kakl, Nim somna obam aol Njises ke ngo hondobur oba mend buwe sal, nao kone bor hem ko kho sen ora bereng, aol kone dund se wi ngo bor njem buri palo sao oran menjao nao bibi ora kisesa.

²⁰ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di ngo baebenom mbinin tenaol baeben hambun bor kao ung bubuk, Paler njem naon Barabas eben kabur njem Njises pe paen libi lowaebe ko kao ung bismisa. ²¹ Ngo tomb kabman maomb bo haraoklao aol Palerom mbini bor kakl, Aol is kab ngo Njises hesa Barabas ngo hayeb on, is mende aeb ora inin wakl eben kon ko pangeyem? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Barabas ora eben kaebe kismisa. ²² Ngo tomb Palerom mbini bor kakl, Nim Barabas ngub eben kobur aol ngo obu Njises Ngaorom Eben Ke Aol lome o bor asub buklwaob? kisesa. Ngub

* **27:18:** Njo 11:47-48; Njo 12:19

kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kakl, Njem obu is pe kowal bil pe paen nil libi ora kismisa. ²³ Ngub kismil Palerom mbini bor wakl kakl, Inim asub ko ora lem? Obu pe paen lib se obum khorob oran asao ora bisaol lem? kisesa. Ngub kisao o mbinim ne bombor ub kombo angal aondao bu ora kobur kakl, Obu is pe kowal bi bor pe paen nil libi ora kismisa. ²⁴ Ngo tomb Palerom tenaol hambunon kone bor ora hindisaol, obum mbinin angal ngo kismi ub men mba Njises anda pu ko menjao nao bib se ora, mbinim sob aondao bu ora mao kaeb se sisaol, obum aol ngo nim inj lurukl ol nao kil ibao nao hae ora ko menger mubur, obum ib kang mendhumubur kisaon tenaol hambunom henden obun ki wes wes lisesa. Obum ngub bubur mbini bor kakl, Aol ngo nim inj pe paen lurukl. Ngub inj, inin mbib ora lereklem kisesa.* ²⁵ Ngo tomb Nju sem tenaol hambunom obun angal ngon ko san lubur kakl, Naom ngo bim on, nao bor di naon nongnas bor di menjao ba sin ngo hakl nao bor ora bukmaong, ngo hakl ngub bin ub bao luklmao ora kismisa.* ²⁶ Ngo tomb mbinim kismi nda ub Palerom Barabas kalabus hesbeyo mbinin anda pen kabur, obum obun ami nda baeben bor inim Njises doroklom mbes lu mao homabur, is pe kowal bil nil li mbakl puklub kisesa.

*Ami aol baebenom Njises bor maobowa angal bismi o
Mak 15:16-20; Njo 19:2-3*

* **27:24:** Mat 27:4 * **27:25:** Mat 23:35; Bis 5:28

27 Ngo tomb Palerom ngub kisaol obun ami nda baebenom Njises men pae pobur kismin mbinim kabman maomb bo haraoklao aol aon-dao baoraoklao and on men pae hondabur, mbini ami baeben hambun ora obo kiril mbak-laob kismisa. 28 Ngub obo kiril mbaesmi tomb mbinim Njiseson lab lab samisao nda kolobur kismin, mbinim obu maobowa yaor mao babur lab lab ingi bi ebe mend mao somaesmisa.* 29 Ngub bubur kismin mbinim aol wesmbao baebenom teng ebe ora ndibiklme ub menger, mbinim obu maobowa tenda mao nabur ya nene hae mend di pab bu pabur, Njiseson wesmbaol teng sao ndibiyakaesmisa. Ngub bubur kismin mbinim obun ki tao nanon is hul saoll mend tom sao minin karu mao manabur, mbinim Njises maobowabur obu bor kaoya ke non bu tumu kar munu dombes ubur kakl, Nju semon aol wesmbao aondao o, nje ebe soklaong as ko haebe kismisa. 30 Ngo tomb mbinim ngub bubur kismin obu ne maeke tokl beyabur, mbinim is hul saoll mend mao manaesmi nda mubur Njiseson wesmbaol khorob ora lismisa. 31 Ngo tomb mbinim obu bor maobowa angal bu ngo hakl ub bu paesmi tomb lab lab ingi bi mend Njises mao somaesmi nda kol mubur kismin, obun pibnao samisao nda wakl mao somaesmisa. Ngub bubur kismin mbinim obu is pe kowal bil nil li mbakl mini pismisa.

*Mbinim Njises is pe kowal bil nil lismi o
Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Njo 19:17-27*

* 27:28: Luk 23:11

³² Ngo tomb mbinim Njises ngub men pae pismil, aol is mend obun imbi Simon obu su Sirini aol sisao o harerol ubukl hasaol, mbinim obu bor buri palobur njem Njises nil lukl bi is pe kowal bi ngo ti ora ko mao taesmisa. ³³ Ngo tomb mbinim pobur kismil su menden imbi Kolkota kismil, su ngon imbi ngo karu wismi on te wesmbao hul kismil, mbinim yu manda ngol po pindi paesmisa. ³⁴ Ngo tomb mbinim ib waen hesa marsin karae aondao bu ora bi mend kab maomunu singbi bombobur Njises nen kalismisa. Ngub kalismil Njises obum kang mend nao hindisao o nao ne bao waesesa.

³⁵ Ngo tomb mbinim Njises is pe kowal bil nil li mbabur kismil, mbinim Njiseson lab lab kol barae wisao hakl taol bu kaob kaob bu mubur, bombor mend pon pae bao wisao o pone uklaol om min ko mbinim han ngoll pile bimi nda ub menger, pile kang mend bismisa. ³⁶ Ngo tomb ngub bubuk kismil mbinim su ngo bor Njises nil li mbabur bao hondo birismisa. ³⁷ Ngo tomb is pe kowal bi ngo Njises obu nil li mbaesmi ndan yu kungni ora, mbinim obu bor ngub te mao sara howes kismi ko bobae waeb ngub bu wismisa. *OL NJISES KE NGO OBUN NJU SEMON AOL WESMBAO AONDAO ORA YAO* ko waeb bu wismisa. ³⁸ Ngo tomb aol is kab mend mbibim tenaol menden osisao taol pe mu hasbil, mbinim is mende aol Njiseson ki tao nan is mende aol ki kowes nan bu nil li mbaesmisa.

³⁹ Ngo tomb tenaol harer ngon en aeben bismi baebenom Njises is pe kowal bil ngub nil li mba hasaol hondobur, mbinim obu maobowa peb

bu wil sara sara bubur kakl, ⁴⁰ Nje Ngaor Hen Moroklme Anda kundi mbabur bao hor tebon waki wen pange buki bi aol ngo ka. Nje heneng Ngaoron Isi ora yao sin, njem njen mbib buri palo bongeyaokl penin ub njem is pe kowal bi ngo tuwaklbir sul hond ha kismisa.* ⁴¹ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbini ngo baebenom di Njises bor maobowa angal bubur kakl, ⁴² Obum tenaol mende bor non ebe bisur bu, bu muklao o obum obun mbib bongeyaokl pokl buwaklao kismisa. Ngo tomb mbinim obu maobowabur kakl, Obu su Isreyel tenaolon aol wesmbao aondao ora yao be? Ngon ebe ka. Obum is pe kowal bi ngo tuwaklbir sul hond harob sin, naom di obul hul ha haklmao kismisa.* ⁴³ Ngo tomb mbinim waki kakl, Obum ni Ngaoron Isi ora hae lao nda ub, obum heneng ora Ngaorol hul ha habur lo beyaon Ngaorom obu turi aondao ora homokl beyaol, obu ngubi tomb ebe bisur buki baonao kismisa. ⁴⁴ Ngo tomb aol is kab mend mbibim tenaol menden osisao taol pe mu hasbil mbinim Njises obu daol haru nil li mbaesmi nda kabom di, mbinim ngo kismi ub was Njises bor maobowa angal bisbisa.

Njises pe paesao o

Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Njo 19:28-30

⁴⁵ Ngo tomb aond hora haklu nar wesmbao tukun oral hasao tomb nar el nda tokl mubur kisaon, su hambun bor em hundur aondao ora

* **27:40:** Mat 26:61; Njo 2:19 * **27:42:** Njo 11:50

u mbabur nend kisaol, ngub bao nend kao mba haen was 3 kolok ora pangobur, nar nubu ngo ora bor as deyaesao tomb oran waki bao bisesa. ⁴⁶ Ngo ora tomb 3 kolok ngub pangisao tomb Njisesom angal aondao bu ora kobur kakl, *Ila Ila lema sabaktani?* kisesa. Ngub kisao o Njisesom ngo kisao on te angal heneng kobur ngub wiyao. Ab Ngaor o nao Ab Ngaor ka. Njem ni asub ko maru tuwaril? kisesa. ⁴⁷ Ngo tomb tenaol mendbor Njises nil li mba hasaol teb so hasmi baebenom ngo kisao nda oborob pang heneng nao bibur kakl, Aol ngo obum Ilanja kor be kao kao bismisa. ⁴⁸ Ngo tomb ngub kismil aol ngo hasmi on is mondom akl was pobur kisaon, obum is kuwimb menger mendel ib waen karae bi dand bu pabur, is hul saoll mendel dukl bu pa mini obo Njises nen ko menyabur mao na hindisesa. ⁴⁹ Ngub bisao o aol mendborom aol ngo Njises bor is kuwimb dand bu mao naesao nda bor Njises maobowabur kakl, Ngub nao bi. Ilanjam obu bu mukl obaokl be? nao obaokl ko hendemin ub kang mend bao hondo haem kismisa. ⁵⁰ Ngo tomb Njisesom ko mende angal aondao bu ora ko, e kobur kisaon ora pe pa wesao pisesa.

⁵¹ Bombor ngo ora tomb Ngaor Hen Moroklme Anda bor and tubal komb bi ora ndan lab lab aondao saoll ora mend manga tunda hasao nda tukun oral tomb kab bu, kaollu taokl yu nu bu pesesa. Ngub bubur kisaon su dull bere aondao ora obobur, han aondao ora wisao baeben di ha komb kob kob bisesa.* ⁵² Ngo tomb tenaol Ngaoron sem andub ora mbes himismil tan-

* **27:51:** NjuS 10:19-20

gaesmi baebenon maol bor tiriyaol komb bara kimb bisaol, wakl enjobur teka kimb bismisa. ⁵³ Ngo tomb ngub enjaokl enjaokl pobur kismil, mabor Njises obu di wakl enjaokl pisao tomb mbini su and lobokl lobokl Njurusalem bor hon-daesmil tenaol andubom ora hindismisa.

⁵⁴ Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol aondao is mend di, ami aol mendbor di mbini Njises nil li mbabur maomb bo hondo hasmi nda baebenom, dull bere obo andub sao ngo bisao nda baeben hondobur mbinim burisao po pakl aondao ora himismisa. Mbinim ngub pakl homobur kakl, Heneng ora aol ngo obu Ngaoron Isi ora sene kismisa. ⁵⁵ Ngo tomb ten mendbor andub ora mbini Kalili haklbir Njises obu bisur buklbur taol mi ibismi baeben di, mbinim Njises nil li mba hasaol teb sol nao hae kang mend enderael sao habur bao hondo hasmisa.* ⁵⁶ Ngo tomb ten ngo hasmi baebenon is mend obun imbi Maktala Mariya kismil obu di, Njemus hesa Njoseb kabon ingi Mariya mende di, aol Seberin isi kab Njon hesa Njemus mende kabon ingi di, ten andub mendbor di ngo baeben sisesa.*

Njosebom Njiseson toklo han te bor maol bisao

O

Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Njo 19:38-42

⁵⁷ Ngo tomb mbon sisaol aol homa mend obun imbi Njoseb kismil, obun su di Nju semon su bor was su Arimatiya sisaol, aol ngo obu di Njiseson angal bib ebe nda hem ko pangisao o ibisesa. ⁵⁸ Ngo tomb obum ngub obobur

* 27:55: Luk 8:2-3 * 27:56: Mat 20:20

kisaon, maomb bo haraoklao aol Paler birisaol pobur Njiseson toklo tangakl pon ko kao kalisaol, Palerom obun ami baeben bor Njiseson toklo tangakl pu lowaebe kisesa. ⁵⁹ Ngo tomb Njosebom Njiseson toklo mu pabur kisaon, obum lab lab ebe wen pange haek bi ora mondom tanga paesesa. ⁶⁰ Ngub tanga pa taokl pobur Njoseb obun han te wen pange mend waru u mbaesao bor Njiseson toklo ngo bor maol bu mbabur, han aondao ora mend ngol wisao ndam pere taokl obobur, han te ngo Njises tangaesao on dir komb pae o bor manga mbaklbir paokl pisesa. ⁶¹ Ngo tomb Maktala Mariya hesa Mariya mende kab mbibim Njiseson maol teb so ngol bao hondo birisbisa.

Ami aol mendbor Njiseson maol bor maomb bo hasmi o

⁶² Ngo tomb embi ub kongon wes wes sisao o nend kisaol, ekeran nan Nju semon baolum aol aondao baeben di Peresi aol baeben di mbini hambun mbinin kabman maomb bo haraoklao aol Paler birisaol was obo kiril mbaesmisa. ⁶³ Ngo tomb mbinim ngub obo kiril mbabur kakl, Aol aondao o, aol kakla ko hae Njises ke ngo maol baemndam, obu nao li bao hasao tomb obum ngub kisao. Nim bao hor tebo nanon wakl enjaokl poklwao kisaol ubuklum kismisa.* ⁶⁴ Mbinim ngub kobur kakl, Ngub kisaong Njises obun man pange aol baebenom tenaol hambun maobowabur obum wakl enjaokl bene ko, obum mbes kakla nim wakl enjaokl poklwao kisao ub heneng ora bene ko, mabor mao heneng ora

* **27:63:** Mat 12:40; Mat 16:21; Njo 2:19-21

saklbur mbinim obun toklo sub tukl oboklemi ora. Ngub bukleming mbinim ngub nao bin ub, bao hor teb oran njem ami mendborom oborob ora maomb bo haen kae sin ebe ora soklao kismisa. ⁶⁵ Ngo tomb maomb bo haraoklao aol Palerom kakl, Ebe ka. Ami aol mendbor abo ngo hayem aong, inim ngo kaemnda ub aol maol ngo bor buri palobur ora maomb bo haen lowaebe kisesa. ⁶⁶ Ngub kisaol mbinim han te aol maol ngo bor pobur kismim, Njiseson maol han mangaesmi dir komb pae nda bor mondom hondarmib ko, ko hondoklbur soweb bi ha simen non bi sao mondom, han aondaon ngon nomboklo nan para mba peb bu oborob ora ko u mbaesmisa. Ngub bubuk kismim mbinim ami aol nda baeben maomb bo haen kaoklbur anda pismisa.

28

Njises wakt enjaokl pisao o

Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Njo 20:1-10

¹ Ngo tomb Nju semon hor boroklime bao* on hor ber paesmil, Nju semon kongon mubaon hokloben wen nar pol bam ibisao tomb Maktala Mariya hesa Mariya mende kab mbibim Njiseson maol bor wakt hondokl pisbisa. ² Ngub bisbil penar bu ora bombor ngo tomb su dull bere aondaon ora ibisao tomb, Aorao Aondaon angal mini wesao mend yu heben haklbur bonge hasesa. Ngub bonge habur kisaon Njiseson maol bor han aondaon mend tiriyao bo mbaesmi nda munu pere tu aeben sabur, han ngon mandaemol obu obo birisesa. ³ Ngo tomb ten nda kabom hindisbil angal mini wesao ngo obun el wil bor bubiyab

sao bi haen birisaol, obun lab lab samisao o di nar el non bi bao bi hakol bi haek bi ora sisaol hindismisa.* ⁴ Ngo tomb ngub birisaol hondobur ami ngo Njiseson maol bor maomb bo hasmi nda baebenom Ngaoron angal mini wesao nda hondobur kismen, pakl aondao ora homo burisao po dur kobur, tenaol pe paroklme nda ub menger sul komb hakl buri ko po ubur kone nao hae ora wismisa.

⁵ Ngub bismi o angal mini wesao ndam ten nda kab bor kakl, Ni hende ora ibim aol Njises obu mbinim is pe kowal bi bor nil li mbaesmi o es bukl obaebing, ibim pakl nao homaoklaob kisesa.

⁶ Angal mini wesao ndam ngub kobur wakl kakl, Aol ngo obu enjo ngo obun maol bor bao nao wi, obum ni wakl enjaokl poklwao ko ini mbes kao njisao ub enjaokl pa ka. Obun maol ngo obun toklo waonao bor nao wi ngong, hondokl ubuklub kisesa.* ⁷ Ngo tomb Ngaoron angal mini wesao ndam ten nda kab bor wakl kakl, Ixim ngubi tomb penar bu ora pobur, Njiseson man pange aol baeben bor Njises obu su Kalili bor enjaokl po hayaong, inim Kalili poklemi tomb obu ngo bor haklaol hondokleming, Njises obu wakl enjaokl pene ko nao angal ngo orang, kao kalokl puklub kisesa.* ⁸ Ngo tomb ten nda kabom mbibin kone bor pakl himisbi o kone mende bor turi aondao ora homaokl homaokl, Njiseson man pange aol baeben kao kalokl akl ora pisbisa.

⁹ Ngo tomb ten nda kab ngub pukl hasbil penar bu ora Njises obu harerol obo pindib pabur mbibi

* **28:3:** Mat 17:2; Bis 1:10 * **28:6:** Mat 12:40; Mat 16:21

* **28:7:** Mat 26:32

bor kakl, Ibim as ko ora haklwaebe kisesa. Ngo tomb ten nda kabom obu hasaol teb so pobur kisbin, mbibim Njiseson aongao ma bor men habur mbibim obu bor turi homo kaoya kisbisa. ¹⁰ Ngo tomb Njisesom mbibi bor kakl, Ibim pakl nao hemebur; ninao haeme nda baeben bor inim Kalili poklemi tomb ni hondoklemi ka ko kao kalokl puklub kisesa.*

Ami baebenon arman wiyao o

¹¹ Ngo tomb ten nda kab harer bor pisbi tomb ami mendbor Njiseson maol bor maomb bo hasmi nda baeben su and lobokl lobokl Nju-rusalem bor wakl pobur, mbinim Njiseson maol bor bisao sao hindismi nda baeben Nju semon baolum aol aondao baebenom pangen kao kalismisa. ¹² Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao ngo baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di mbini hakl hakl obo kiril mbabur, mone andub ora ami baeben kalem ko kao kao bismisa. ¹³ Ngo tomb mbinim ngub kao kao bu pabur ami nda baeben bor kakl, Inim tenaol hambun bor ngub ora lowaebe. Njises obun man pange aol baebenom sup mupango obo hondo habur, naom u kang mend paol pemaol tomb somna Njiseson toklo sub taokl paemisa lowaebe ko karu mao kikil baesmisa.* ¹⁴ Mbinim ngub kobur kakl, Inin maomb bo haraoklao aol aondao ndam inim angal ngo lemi o pangoklao tomb obum ini bor asub ko u paolaemib kobur, ini bor ko homo menjao nao bin ko naom obu bor angal mendbor ebe kao kaloklmao ora

* **28:10:** NjuS 2:11 * **28:13:** Mat 27:64

kismisa. ¹⁵ Ngo tomb mbinim ngub kismil ami nda baebenom mone kalismi nda baeben mubur, mbinim ngo kismi ub hul nao hae mbinin angal taolubur ngub was kismisa. Ngub kismil Nju semon angal ngo su hambun bor kam aeben aeben bismil, ngubi tomb di ngub was lome.

Njiseson man pange baebenom obu enjaokl ibisaol hindismi o

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Njo 20:19-23; Bis 1:6-8

¹⁶ Ngo tomb Njiseson man pange aol tobon teb nda su Kalili pobur kismin Njisesom puklwaebe ko kao kalisao ub mbinim yu manda bor pismisa.* ¹⁷ Ngub pismi tomb mbinim Njises obu hasaol hondobur kismin mbinim turi aondao ora homobur obu bor kaoya kismi o, mendborom obu Njises heneng ora e be? baehaemen eb ko kone taol taol bismisa. ¹⁸ Ngo tomb Njisesom mbini hasmil teb so obobur kakl, Nao Ab Ngaorom yu heben hesa su ngo kab buri palo maomb bo han ko obun buri hambun sao taol bu njisao kisesa.* ¹⁹ Ngub kobur wakl kakl, Ngub bisaong inim di pobur inim tenaol hambun nao man pange tenaol was haen kobur lemin, Ab di Isi di Wesao Ebe Komb Bi ora nda di Ngaorombombor ngo obu ora yaong, mbinim obul hul ha habur obun sem ora haen ub inim mbini mbabtas bibaebe kisesa.* ²⁰ Ngub kobur kakl, Tenaol hambunom nim ini bor mbes angal hambun sao kao njuruklu nda baeben, hul nao hae men hakol

* **28:16:** Mat 26:32; Mat 28:7; Mat 28:10 * **28:18:** Mat 11:27; Njo 13:3; Ebe 1:20-22 * **28:19:** Mak 16:15-16; Bis 1:8

bin ub kao kaloklwaebe kisesa. Ngub kobur kakl, Pangeklem. Bao bu kowes nao bi haenbur nim ini nao maru tuwae bao hor hambunon ini haru akol was bu haklwao ora kisesa.*

* **28:20:** Njo 14:23; Bis 18:20

**Angal Heneng mbuk Ngaoran Angal Bib
Hobau Sao ngo wi o
The New Testament in the Angal Heneng Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Angal Heneng long
Niugini**

copyright © 1978 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Angal Heneng

Dialect: Waola

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 31 Aug 2023

c8dd6c38-df9b-5879-8a56-970aaf6fa08b